

Skudd ikke avfyrt!

POLITIHØGSKOLEN

Skudd ikke avfyrt!

En studie av tjenestepersoners beslutningsprosesser i situasjoner hvor de truet med bruk av skytevåpen.

Foto: Politiforum

Sinan Yaldizli
Master i Politivitenskap
Kull 2017

Skudd ikke avfyrt!

Sammendrag

Norsk politi bruker sjeldent skytevåpen i tjenesteutførelse. Men når slike hendelser oppstår, må de involverte tjenestepersonene foreta beslutninger i situasjoner som ofte kjennetegnes av tidspress, utvetydig informasjon og fare for noens liv eller legeme. De beslutningene tjenestepersonene tar kan ha direkte konsekvenser for de involverte partene, og det kan påvirke samfunnets tillit til politiet. Denne undersøkelsen søker å øke kunnskapen om hvilke faktorer som påvirker tjenestepersoners beslutningsprosesser i de tilfeller det har blitt truet med skytevåpen, men der skudd ikke blir avfyrt.

Undersøkelsen har benyttet relevante teorier innenfor beslutningspsykologi for beslutningsprosesser på individnivå. Datagrunnlaget i denne undersøkelsen er hentet fra seks kvalitative dybdeintervjuer foretatt av informanter som har truet bruk av skytevåpen i tjenesteutførelse, men ikke avfyrt skudd. Det ble benyttet kvalitativ analyse der datagrunnlaget har blitt kodet, kategorisert og analysert, med det formål å se likheter og ulikheter blant informantenes refleksjoner, erfaringer og meninger.

Som følge av studiens problemstilling: «hva former tjenestepersoners beslutningsprosesser i bevæpnede konfrontasjoner der de har truet med bruk av skytevåpen?» har det blitt utarbeidet tre forskningsspørsmål. Det første forskningsspørsmålet søker å undersøke informantenes forståelse av maktmiddelet «trussel med bruk av skytevåpen». Analysen indikerer at våpeninstruksens ordlyd gir rom for tolkning for hvordan informantene definerer «trussel med skytevåpen». Dette kan ha konsekvenser for rapporteringen av maktmiddelet.

Det andre forskningsspørsmålet søker å belyse faktorer som former hvordan tjenestepersoner foretar beslutninger. Funn tyder på at informantene i slike situasjoner ikke anvender én type beslutningsprosess, men at beslutningsprosessen som anvendes tilpasses ut fra situasjonelle forhold og situasjonsbevisstheten. Opplevd tidspress, den fysiske omgivelsen og motpartens handlinger fremstår som sentrale kontekstavhengige faktorer.

Det siste forskningsspørsmålet tar for seg treningens og erfarings rolle i beslutningsprosessene. Funn tyder på at mer arbeidserfaring var viktig for trykksfølelsen i yrket, evnen til å håndtere stress og den mentale kapasiteten. Imidlertid hadde de fleste forut for oppdraget ikke erfaring med å ha truet med våpen i praksis. Relevant trening var viktig for at informantene opplevde gjenkjennelse i «nye» situasjoner.

Skudd ikke avfyrt!

Abstract: Shots not Fired!

Norwegian police rarely use firearms in performance of their duties. However, when such incidents occur, the police officers involved must make decisions in situations that are often characterized by time pressure, unambiguous information and danger to someone's life or body. The police officers' decisions can have direct consequences for those involved, and it can affect society's trust in the police. This study seeks to increase knowledge about the factors influencing police officers' decision-making processes in those cases they have threatened to use firearms, but where the shot is not fired.

This study has its theoretical framework within psychological decision theories relevant for individual decision making. The data for the study has been generated from six qualitative in-depth interviews with police informants who has threatened with use of firearms in duty, but without shots being fired. With the use of qualitative analysis, the data has been coded, categorized, and analysed, with the aim of seeing similarities and differences among the informants' reflections, experiences and opinions.

The thesis question is «what shapes police officers decision making processes in armed confrontations where they have threatened to use firearms? ». To answer this question, three research questions have been prepared. The first research question seeks to examine the informants' understanding of “threat of use of firearms” as coercive force. The analysis indicates that the wording of the weapons instruction allows for interpretation of how the informants understand "threat with the use of firearms". Different interpretation can have consequences for the reporting of use of this coercive force.

The second research question seeks to identify factors that shape how police officers' make decisions. Findings indicate that the informants decision-making processes in such situations is adaptive. Perception of situational factors such as time pressure, the physical environment, and the suspects' action, seems to be key factors that influence and shape situational awareness and decision-making processes.

The last research question seeks to understand the role of training and experience in decision-making processes. Findings indicate that work-experience was important for the sense of security in the profession, managing stress and cognitive capacity. Prior to the incident in question, few of the informants had real-life experience with threatening to use firearms. Nevertheless, everyone experienced some form of recognition because they had experienced similar scenarios in training.

Skudd ikke avfyrt!

Forord

Samme dagen som jeg gikk ut av Rådhuset med politihøgskolens vitnemål i hånden ble jeg spurt av min mor om når jeg skal ta mastergrad. «Jeg skal aldri ta en master!» sa jeg med trykk på «aldri». Lite visste jeg den gangen at jeg skulle havne på skolebenken nok en gang.

Tilfeldigheter førte til at jeg begynte på denne masterutdanningen. Utdanningen har vært en innholdsrik og utfordrende opplevelse. Kombinasjonen av masterutdanning, jobb og andre forpliktelser har til tider vært krevende. Takket være en arvet stahet og støtten til mennesker rundt meg, er jeg nå ved veis ende.

Først og fremst ønsker jeg å takke mine ledere og tjenesteplanleggere i Oslo politidistrikt, GDE Vest. Uten deres støtte og tilrettelegging av arbeidstid, hadde denne utdanningsprosessen vært enda mer utfordrende. Videre ønsker jeg å takke Øst politidistrikt og Oslo politidistrikt for deres tillatelse til å rekruttere informanter. Takk til informantene som stilte opp. Uten dere ville denne avhandlingen ikke vært mulig.

En spesiell takk til min veileder Jenny Maria Lundgaard som tok på seg oppgaven å veilede en praktiker i akademisk skriving. Du har holdt ut med meg til tross for to utsettelse og har gjort mye mer enn det noen kan forvente av en veileder.

Deretter ønsker jeg å takke familie og nære venner som har støttet og pushet meg til å fullføre det jeg har begynt på.

Den største takken går til R og E. Mitt egoistiske ønske om å ta en utdanning har gått hardest utover dere. Mitt navn står på avhandlingen, men uten deres støtte hadde denne avhandlingen aldri blitt til. Nå er det min tur til å bidra.

Denne avhandlingen dediseres til A og E.

Skudd ikke avfyrt!

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
ABSTRACT: SHOTS NOT FIRED!	3
FORORD	4
1 INNLEDNING	7
1.1 FORMÅL OG PROBLEMSTILLING	8
1.2 AVGRENSNING OG INNLEDENDE BEGREPSAVKLARINGER	9
1.3 TIDLIGERE FORSKNING	10
1.4 AVHANDLINGENS VIDERE OPPBYGNING	11
2 POLITIETS ORGANISERING OG BRUK AV MAKT	13
2.1 POLITIETS OPERATIVE ORGANISERING OG MAKTBRUK	13
2.2 PRINSIPPER OG KJENNETEGN FOR POLITIETS MAKTBRUK	16
2.3 OPPSUMMERING	22
3 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ BESLUTNINGSTAKING I OPERATIVE SITUASJONER	24
3.1 NORMATIV OG DESKRIPTIV BESLUTNINGSTAKING	25
3.2 SITUASJONSBEVISSTHET	30
3.3 ERFARINGENS ROLLE I BESLUTNINGSTAKING	31
3.4 AKUTT STRESS	33
3.5 OPPSUMMERING	35
4 METODE	36
4.1 SAMFUNNSVITENSKAPELIG FORSKNING OG KVALITATIV METODE	36
4.2 DESIGN OG GJENNOMFØRING AV STUDIEN	38
4.3 ANALYSEPROSESSEN	43
4.4 VURDERING AV PROSJEKTETS KVALITET	46
4.5 OPPSUMMERING	53
5 Å TRUE ELLER IKKE Å TRUE, DET ER SPØRSMÅLET	54
5.1 HVORDAN TRUET INFORMANTENE MED SKYTEVÅPEN?	54
5.2 HVORDAN FORSTÅR INFORMANTENE «TRUSSEL MED SKYTEVÅPEN»?	54
5.3 VIKTIGE ASPEKTER VED KORREKT RAPPORTERING	57
5.4 OPPSUMMERING	58

Skudd ikke avfyrt!

6	KJENNETEGN VED KOGNITIVE PROSESSER I VÆPNEDE KONFRONTASJONER	60
6.1	SITUASJONSBEVISSTHETEN – DET INFORMANTENE TRODDE DER OG DA	60
6.2	FAKTORER AV BETYDNING FOR SITUASJONSBEVISSTHETEN OG BESLUTNINGSTAKINGEN	66
6.3	ANVENDT BESLUTNINGSPROSESS I KONFRONTASJON: ANALYTISK VS. INTUITIV	76
6.4	OPPSUMMERING	82
7	TRYGGHET I OPPDRAGSLØSNING «-DET KOMMER MED ERFARING»	83
7.1	ERFARING OG TRENING SOM TO SIDER AV SAMME SAK	83
7.2	INFORMANTENES BAKGRUNN	83
7.3	SAMMENHENG MELLOM ERFARING, MENTAL KAPASITET OG STRESSHÅNDTERING	84
7.4	SOM FØR, MEN BEDRE	86
7.5	TRENING FYLLER OPP TOMROMMET	89
7.6	TRENING HAR EN SENTRAL ROLLE I GJENKJENNELSE	91
7.7	OPPSUMMERING	92
8	KONKLUSJON	93
8.1	ET OVERORDNET BLIKK	95
8.2	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	95
	LITTERATURLISTE	97
	VEDLEGG	101

Skudd ikke avfyrt!

1 Innledning

“One of the most important decisions the state can make is to cause the death of one of its citizens and perhaps the most difficult and controversial decision a police officer can make as an agent of the state is to take the life of a fellow citizen.” (Squires & Kennison, 2010, s. 1)

I løpet av forskningsprosessen i dette prosjektet oppstod det to hendelser i Norge hvor politiets bruk av våpen har preget den offentlige debatten. Første hendelse har i media blitt omtalt som «Kongsberg-drapene». Ved denne hendelsen drepte en gjerningsmann fem uskyldige mennesker. Gjerningsmannen var utstyrt med pil og bue, og kniv. I kjølvannet av hendelsen har det blitt klart at gjerningsmannen tidlig ble konfrontert av en bevæpnet politipatrulje som kom til stedet. Gjerningsmannen skjøt mot tjenestepersonene med pil og bue, men de skjøt ikke tilbake. Politipatruljene lyktes ikke i å stanse gjerningsmannen som kom seg unna. Videre er det et faktum at drapene skjedde etter at gjerningsmannen kom seg unna politiet.

Den andre hendelsen har blitt omtalt som «Bislett skytingen» og oppstod kun få uker etter Kongsberg-drapene. En gjerningsmann bevæpnet med kniv oppførte seg truende mot forbigående på Bislett i Oslo. Første politipatrulje var på stedet kort tid etter at hendelsen startet. Patruljen var ubevæpnet, og videobilder fra NRK viser at knivmannen ble påkjørt av politiet to ganger før politibilen kolliderte i vegg. Knivmannen tok seg inn i politibilen og hugget mot tjenestepersonen. Knivmannen ble deretter skutt og drept (Benjaminsen, 2021). I kjølvannet av begge hendelsene har det vært en rekke offentlige debatter om politiets bruk av skytevåpen og politiets bevæpningsordning.

I skrivende stund er ikke evalueringene av disse hendelsene ferdig. Heldigvis oppstår slike hendelser relativt sjeldent i Norge. Hendelsene oppstod med noen ukers mellomrom og tydeliggjør alvorligheten og kompleksiteten i slike situasjoner: liv kan gå tapt ved å skyte, og liv kan gå tapt uten å skyte. Tjenestepersoner må i slike situasjoner ta vanskelige beslutninger under utfordrende omstendigheter uten å ha tid til å samle inn nødvendig informasjon.

Tjenestepersoner handlinger vil i ettertid kunne være gjenstand for offentlig debatt som kan påvirke samfunnets tillit til politiet. Tilliten til politiet avhenger blant annet av om samfunnet oppfatter politiets maktbruk som overdreven eller nødvendig. Særlig politiets bruk av skytevåpen vil vekke sterke følelser i samfunnet da det medfører stor risiko for skade eller død (MacDonald, Manz, Alpert & Dunham, 2003, i Boulton & Cole, 2016, s. 291).

Skudd ikke avfyrt!

Internasjonalt er det gjort omfattende forskning på politiets bruk av skytevåpen, jf. punkt 1.3. I Norge er forskningen på dette feltet derimot begrenset. En mulig årsak til det kan være at politiet i Norge sjeldent bruker skytevåpen (Politidirektoratet, 2020b). Et viktig bidrag er artikkelen til Henriksen og Kruke (2020b), som undersøkte faktorer som påvirket politiets beslutning om bruk av skytevåpen. Denne avhandlingen er inspirert av deres artikkel og er mitt bidrag til dette forskningsfeltet.

1.1 Formål og problemstilling

Denne studien har som mål å undersøke hva som kjennetegner tjenestepersoners kognitive prosesser i væpnede konfrontasjoner hvor de har truet med bruk av skytevåpen. Det skal undersøke hvilke faktorer som former de kognitive prosessene og hva som påvirker beslutningen om å ikke skyte.

Spesifikt forsøker studien å svare på følgende problemstilling:

Hva former tjenestepersoners beslutningsprosesser i bevæpnede konfrontasjoner der de har truet med bruk av skytevåpen?

For å besvare på problemstillingene vil følgende forskningsspørsmål bli forsøkt besvart:

1. *Hvordan forstår tjenestepersoner maktmildelet «trussel med bruk av skytevåpen»?*
2. *Hvordan foretar tjenestepersoner beslutninger i situasjoner der de har truet med skytevåpen?*
3. *Hvilken rolle spiller trening og erfaring i tjenestepersonenes beslutningsprosesser?*

Hva som regnes som «trussel med bruk av skytevåpen» er ikke definert, og bestemmelsen som omhandler dette i våpeninstruksen gir rom for tolkning (Myhrer, 2020).

Forskningsspørsmål 1 har til hensikt å undersøke informantenes tolkning av denne bestemmelsen og vurdere likheter og ulikheter i tolkningen.

Forskningsspørsmål 2 har til hensikt å undersøke dannelsen av informantenes situasjonsbevissthet før og under en væpnet konfrontasjon. Videre forsøker jeg å kartlegge faktorer som var av betydning for deres beslutningsprosesser og hva som kjennetegnet informantenes beslutningsprosesser.

Forskningsspørsmål 3 forsøker å besvare hvilken betydning informantenes erfaringer fra praksis og trening hadde for deres beslutningstaking.

Skudd ikke avfyrt!

1.2 Avgrensning og innledende begrepsavklaringer

I det følgende skal jeg gjøre en avgrensning av avhandlingen og gjøre rede for de sentrale begrepene i problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Det overordnede temaet for avhandlingen er beslutningstaking i operative situasjoner, nærmere bestemt politiets beslutningstaking i væpnede konfrontasjoner. I denne avhandlingen forstås politiets «væpnede konfrontasjoner» som situasjoner der tjenestepersoner i tjenesteutførelse bruker skytevåpen som et maktmiddel for å løse et oppdrag. Med andre ord skiller dette seg fra oppdrag der politi er bevæpnet og løser oppdraget uten å bruke skytevåpenet. Selv om avhandlingen helt konkret skal handle om politiets beslutningstaking i væpnede konfrontasjoner, vil avhandlingen kunne være relevant for andre operative situasjoner politiet tar beslutninger i.

Når denne studien bruker begrepene ‘situasjon’, ‘hendelse’, ‘oppdrag’ og ‘væpnet konfrontasjon’ beskriver det et spesifikt oppdrag der informantene har utført truet med bruk av skytevåpen. Informantene har kun reflektert over det selvvalgte oppdraget, og har ikke blitt bedt om å sammenligne dette oppdraget med andre oppdrag dersom de har truet med skytevåpen flere ganger.

Slik begrepet «bruk av skytevåpen» brukes i politiets våpeninstruks (2015) omfatter det aspekter ved bruk av skytevåpen. Det omfatter trussel om bruk av skytevåpen, varselskudd og rettet skudd. Det vil i størst mulig grad skilles mellom de ulike bruksmåtene. Enkelte steder vil det likevel være hensiktsmessig å omtale de ulike maktmidlene som et fellesskap, og da vil det omtales som «bruk av skytevåpen».

Det er videre nødvendig med en presisering av begrepet «faktorer». Med «faktorer» menes i denne avhandlingen som noe som påvirker beslutningstakerens beslutningsprosesser eller beslutninger. Det skilles mellom faktorer som er *kontekstsavhengige* og *kontekstuavhengige*. Med kontekstsavhengige faktorer menes påvirkende faktorer som er til stede i den situasjonen beslutningstakeren er i. Kontekstavhengige faktorer er dermed noe som oppfattes av beslutningstakeren i situasjonen. Med kontekstuavhengige faktorer menes underliggende faktorer som er av betydning for beslutningstakeren. Tjenestepersoners erfaringer fra oppdrag og trening er underliggende hos dem ved alle situasjoner og dermed kontekstuavhengige (Henriksen & Kruke, 2020b).

Skudd ikke avfyrt!

1.3 Tidligere forskning

Formålet med dette delkapitlet er å gi en oversikt over forskning som omhandler politiets bruk av skytevåpen. På nasjonalt nivå har dette feltet vært gjenstand for lite forskning. Henriksen og Kruke sin studie er den første som undersøker politiets beslutningstaking der politiet har avfyrt skudd (Henriksen & Kruke, 2020b). Knutsson og Strype (2003) har undersøkt om politiets tilgang på våpen kan påvirke politiets bruk av skytevåpen. De sammenlignet politiets bruk av skytevåpen i Norge med politiets bruk av skytevåpen i Sverige hvor tjenestepersoner er fast bevæpnet. Så vidt jeg vet eksisterer det ikke forskning på nasjonalt nivå som spesifikt omhandler politiets trusler om bruk av skytevåpen.

Politihøgskolens sitt forskningsprosjekt om bevæpning resulterte i tre forskningsrapporter. Den første rapporten tar for tjenestepersoners erfaringer fra perioden de var generelt bevæpnet i 2014-2016, og hvilken påvirkning dette hadde for deres tjenesteutførelse (Barland et al., 2017). Den andre rapporten tar for seg tjenestepersoners holdninger til permanent generell bevæpning (Thomassen et al., 2019). Den siste rapporten tar for seg innbyggers holdninger til permanent generell bevæpning av politiet (Thomassen et al., 2020). Selv om forskningsprosjektet ikke tar for seg politiets bruk av skytevåpen, er det en viss nærhet til temaet for avhandlingen og relevant å nevne.

På internasjonalt nivå eksisterer det en del forskning på ulike aspekter ved politiets bruk av skytevåpen. Når det gjelder hvilke faktorer som påvirker beslutninger i slike situasjoner har Best og Quigley (2003) om ulike faktorer kan forutsi sannsynligheten for at tjenestepersoner skyter. MacDonald et al. (2001) har undersøkt om det er en sammenheng mellom politiets bruk av dødelig makt og deres oppfattelse av fare, eller faktisk opplevd fare. Oppfattelse av fare henger ofte sammen med stress og stresshåndtering. Nieuwenhuys har gjort en del forskning som omhandler effekten av stress og emosjoner i politiets beslutningstaking og prestasjoner (Nieuwenhuys & Oudejans, 2010, 2011; Nieuwenhuys et al., 2012). Verhage et al. (2018) gjorde en undersøkelse av belgisk politi. De undersøkte hvordan stress og frykt for konsekvenser påvirket deres beslutningstaking. Erfaring er et viktig aspekt når det kommer til politiets bruk av skytevåpen. Boulton og Cole (2016) undersøkte blant annet hvordan erfaring påvirker beslutningstaking ved å sammenligne en ekspert politigruppe med novise politigruppe. Landman et al. (2016) undersøkte om erfaring og ulike personlighetstrekk hadde betydning for politiets skyte prestasjoner når de var under press. Andre aspekter ved politiets bruk av skytevåpen handler om det kognitive. Hamilton et al. (2019) undersøkte om kognitiv trening kunne forbedre antall riktige beslutninger i skyt/ikke-skyt scenarier. Vickers og

Skudd ikke avfyrt!

Lewinski (2012) undersøkte om det var forskjeller i blikkbruken mellom eksperter og noviser i skyt/ikke skyt situasjoner.

Denne listen er ikke uttømmende, men viser tydelig at forskningen på ulike aspekter ved politiets bruk av skytevåpen er bredt forsket internasjonalt. I Norge er forskningen i dette fagfeltet begrenset. Årsaken til dette er uvisst, men det kan tenkes at den forskningsinteressen for dette området preges av at politiet sjeldent bruker skytevåpen (Politidirektoratet, 2020b). Beslutningen om å bruke våpenet eller ikke, er en av de vanskeligste og mest kontroversielle beslutningene tjenestepersoner kan ta fordi det innebærer fare for å påføre en annen person kritisk skade, eventuelt død (NOU 2017:9, s. 11). Forskning på politiets beslutningstaking og bruk av våpen, kan bidra til økt kunnskap og forståelse for hvorfor det skytes og ikke skytes.

1.4 Avhandlingens videre oppbygning

I kapittel 2 vil jeg gi en presentasjon av politiets operative organisering med fokus på patruljerende politi. Ved beskrive hovedtrekkene ved politiets oppdragsløsning og maktbruk gir det et innblikk i rammene for tjenesteutførelsen. Deretter vil jeg gå nærmere inn på politiets bruk av skytevåpen og særlig det som gjelder trussel med bruk av skytevåpen. I kapittel 3 vil jeg gå gjennom teorier fra beslutningspsykologi som utgjør det teoretiske utgangspunktet for avhandlingen. Teorien om naturalistisk beslutningstaking søker å forstå hvordan beslutningstakere tar avgjørelser i virkelige situasjoner. Særlig er det gjort en del forskning på beslutningstaking i høyrisiko yrker, som blant annet politi. Dermed er naturalistisk beslutningstaking nyttig for å besvare på studiens problemstilling. Kapittel 4 gjør rede for mine valg gjennom forskningsprosessen ved å beskrive denne prosessen «kronologisk» fra valg av kvalitativt dybdeintervju som datageneringsmetode, frem til analyseprosessen. Fortløpende gjør jeg refleksjoner om hvilke konsekvenser mine valg har hatt. Kapitlet avsluttes med min vurdering av studiens kvalitet.

Kapittel 5, 6 og 7 søker å besvare studiens tre forskningsspørsmål. Hvert kapittel presenterer analysen og drøftingen av de ulike forskningsspørsmålene. Kapittel 5 tar for seg forskningsspørsmålet om hvordan tjenestepersoner forstår politiets «trussel med bruk av skytevåpen». Det argumenteres blant annet for at bestemmelsen som angår maktmiddelet er åpent for en viss tolkning som kan ha konsekvenser for rapporteringen. Kapittel 6 tar for seg forskningsspørsmålet om hvordan tjenestepersoner foretar beslutninger i bevæpnede situasjoner. Dette kapitlet er delt i tre og tar for seg kontekstavhengige faktorer. Med

Skudd ikke avfyrt!

utgangspunkt i analyse og drøfting av informantenes beskrivelser fra en konkret hendelse, tar kapitlet for seg dannelsen av situasjonsbevissthet, belyse sentrale faktorer for beslutningsprosessene, og vise til kjennetegn ved informantenes beslutningsprosesser.

Kapittel 7 tar for seg det siste forskningsspørsmålet som handler om hvilken rolle erfaring og trening har for beslutningsprosessene. Erfaring og trening er kontekstuavhengige faktorer som påvirker tjenestepersoners oppdragsløsning. Helt konkret snevres dette til å fokusere på erfaringens rolle i mental kapasitet, og hvordan relevant trening danner grunnlaget for å gjenkjenne av «nye» situasjoner.

Kapittel 8 utgjør avhandlingens siste kapittel og oppsummerer avhandlingens hovedfunn, og jeg gjør avsluttende tanker om studiens hovedproblemstilling. Deretter kommer jeg med forslag til videre forskning.

Skudd ikke avfyrt!

2 Politiets organisering og bruk av makt

Her vil jeg gjøre rede for politiets organisering med fokus mot politiets patruljerende tjeneste. Videre vil kapitlet ta for seg viktige prinsipper og kjennetegn ved politiets bruk av makt. Deretter vil jeg gjøre rede for politiets maktmiddel «trussel med skytevåpen». Med betegnelse «politiinnsats» og «oppdrag» menes hendelser som håndteres ved bruk av politiets operative ressurser.

2.1 Politiets operative organisering og maktbruk

Politietaten er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet og etaten ledes av Politidirektoratet (POD). Under POD er politiet inndelt i tolv politidistrikter, i tillegg til særorganer og enheter¹. Politidistriktene er inndelt i funksjonelle og geografiske driftsenheter (GDE). Politiets sikkerhetstjeneste (PST) er på lik linje med POD direkte underlagt Justis- og beredskapsdepartementet (Politiet).

Internasjonalt er politiet i Norge i en særstilling ved at norsk politi er en av få gjenværende politistyrker som ikke er permanent generelt bevæpnet. Politipatruljene har fremskutt lagring av skytevåpen i kjøretøyet sitt og kan bevæpne seg når operasjonsleder gir beslutning om bevæpning (NOU 2017:9, s. 65). Politidirektoratets statistikk fra 2009-2019 viser at politiet oftere bevæpner seg på oppdrag. I 2009 ble det gitt beslutning om bevæpning 1978 ganger og i 2019 var tallet 9936. Dersom vi ser på statistikken som angår politiets trussel om bruk av skytevåpen, har det i samme periode blitt truet med bruk av skytevåpen i 75,8 tilfeller i gjennomsnitt per år. I 2017 og 2018 var det derimot en betydelig økning i oppdrag der politiet truet med bruk av skytevåpen, henholdsvis 125 og 127. I 2019 var tallet 85. Statistikken tilsier at politiet i en tiårs periode har opplevd en merkbar økning i innrapporteringer på trussel med skytevåpen.

Dersom vi ser på statistikken for antall tilfeller politiet har skutt med skytevåpenet, er dette tallet mye lavere. I gjennomsnittet har politiet skutt ved 4,5 tilfeller per år i perioden 2009 til 2019. Året 2019 skiller seg ut fordi politiet brukte våpenet ved 13 tilfeller. (Politidirektoratet, 2020b). Disse tallene viser at politiet sjeldent bruker skytevåpen og det er langt flere tilfeller der politiet truer med skytevåpen, enn der de skyter.

---

¹ Politiets utlendingsenhet, Økokrim, Politihøgskolen, Kripos, Utrykningspolitiet, Politiets IKT-tjenester, Grensekommisariatet, Sysselmesteren på Svalbard, Nasjonalt ID-senter og Politiets fellestjenester Politiet. *Organisasjonen*. Hentet 24.02.2022 fra <https://www.politiet.no/om/organisasjonen/>

Skudd ikke avfyrt!

2.1.1 Politiets ledelsesnivå

Ledelsesnivåene i politidistriktene for politiets oppdrag er delt i tre nivåer og skiller mellom forskjellige oppgaver og beslutningsnivå. Politimesteren er politidistriktenes øverste leder og også øverste leder på *strategisk nivå*. Operasjonsleder er leder på *operasjonelt nivå*, med mindre ekstraordinære hendelser krever at politimesteren setter stab. Operasjonsleder leder også operasjonssentralen. Hvert politidistrikt har en operasjonssentral som har ansvar for planlagte og hendelsesstyrte oppdrag. Operasjonssentralen har som oppgave å motta, vurdere, prioritere og koordinere innkommende meldinger fra innringere eller tjenestepersoner (NOU 2017:9). Operasjonsleder har beslutningsmyndighet til å gi ordre om bevæpning jf. våpeninstruksen §3-3, punkt 1, bokstav A (2015).

Oppdrag politiet er satt til å løse utføres på *taktisk nivå* av innsatspersonell. Øverste leder på taktisk nivå er innsatsleder som leder innsatspersonell direkte og som kan gi taktiske føringer for oppdragsløsningen (NOU 2017:9, s. 41).

2.1.2 Innsatspersonell

Med innsatspersonell menes tjenestepersoner som utfører ordenstjeneste, livvaktjeneste eller annen tjeneste som kan styres av operasjonssentralen til å løse oppdrag. Det er fire grupper innsatspersonell som kan benytte våpen i tjeneste. Disse er delt inn i kategorier (IP) basert på kompetanse:

- **Kategori 1 (IP1):** Denne kategorien består av tjenestepersoner i Beredskapstroppen, som er politiets spesielle innsatsenhet mot terror, organisert og annen alvorlig kriminalitet.
- **Kategori 2 (IP2):** Denne kategorien består av tjenestepersoner som utfører livvaktjeneste.
- **Kategori 3 (IP3):** Denne kategorien består av tjenestepersoner i politidistriktenes utrykningsenheter (UEH).
- **Kategori 4 (IP4):** Kategorien består av andre tjenestepersoner med våpengodkjenning.
(NOU 2017:9, s. 56).

Skudd ikke avfyrt!

Etter bachelorutdanningen på PHS vil tjenestepersoner være godkjent som IP4 og må gjennomføre årlig vedlikeholdstrening og bestå nødvendige tester for å være våpengodkjent. For å være en del av de øvrige IP-kategoriene må tjenestepersoner gjennomføre nødvendig utdanning², gjennomføre nødvendig vedlikeholdstrening³ og bestå våpengodkjenningssprøve. Denne bakgrunnskunnskapen er viktig fordi studiet har søkt å rekruttere informanter fra gruppene IP3 og IP4.

2.1.3 Politiets oppdragsløsning

I denne delen skal jeg gjøre rede for hovedtrekk ved politiets oppdragsløsning som løses ved normal beredskap. Dette er en viktig del av bakgrunnskunnskapen fordi det gir innsikt i hvordan tjenestepersoner blir satt til å løse oppdrag, og deres mulighet til å forberede seg.

Et grovt skille på politiets oppdrag går på om oppdraget er *forberedt* eller *akutt*. Ved forberedte oppdrag er oppdraget kjent for politiet på forhånd. Politiet har da tid til å planlegge gjennomføringen av oppdraget og samle inn tjenestepersoner med riktig kompetanse og skaffe utstyr. Ved akutte oppdrag er oppdraget ikke kjent fra før av og politiet har begrenset tid til å planlegge. Politiets oppdrag kan initieres på flere måter. De fleste oppdrag initieres ved at publikum ringer inn til operasjonssentralen som mottar, vurderer og avgjør om politipatrulje skal sendes for å håndtere hendelsen som det blir ringt om. Dersom en politipatrulje er i nærheten, kan publikum ta direkte kontakt med patruljen. Andre ganger kan patruljene selv iverksette et oppdrag dersom de observerer noe som krever deres innsats (NOU 2017:9, s. 65-68).

Når et oppdrag blir iverksatt er det essensielt for de involverte ressursene å ha en lik forståelse av den pågående situasjonen (Politidirektoratet i NOU 2017:9, s. 69). Dette blir ofte omtalt som *situasjonsforståelse*. Ifølge Lundgaard er «situasjonsforståelse» summen av informasjon, beskrivelser, kategorier og vurderinger. Målet er å ha en *felles situasjonsforståelse* for de involverte politiressursene slik at de er omforent med hva som er situasjonen og oppdraget. En felles situasjonsforståelse blant politiressurser anses som essensiell for at et oppdrag skal bli løst på en god måte (Lundgaard, 2021, s. 110-111). Med andre ord vil politiressurser som har en felles situasjonsforståelse være omforent om hva som er oppdraget, og hvordan dette

---

² Utdanningslengde per IP-kategori: IP1 13 uker, IP2 9 uker, IP3 3 uker+ NOU 2017:9. (2017). *Politi og bevapning: Legalitet, nødvendighet, forholdsmessighet og ansvarlighet*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-9/id2545750/?ch=1>

³ Årlig treningstimer per IP-kategori: IP1 900 timer, IP2 200-400 timer, IP3 103 timer, IP4 48 timer *ibid.*.

Skudd ikke avfyrt!

oppdraget skal utføres. Felles situasjonsforståelse er derfor viktig i alle typer oppdrag, og ikke kun ved alvorlige situasjoner.

De fleste oppdrag krever ikke en forhøyet beredskap, men dersom et oppdrag er av alvorlig karakter, vil det innebære et taktskifte fra lav til høy beredskap. For politipatruljene innebærer det å omstille seg mentalt og fysisk. Dersom overordnede (som regel operasjonsleder) gir ordre om at tjenestepersonene skal bevæpnes, vil de måtte låse opp våpnene sine fra skrinet og ta på nødvendig beskyttelsesutstyr. Dersom personen det skal aksjoneres mot oppfattes som farlig for politiet, er politiets hovedregel at denne personen skal ut til politiet. Dette er for å ivareta sikkerheten til tjenestepersonene. Imidlertid kan politiet gjøre unntak fra regelen dersom andres liv og helse er i fare, det av bevismessige eller andre taktiske årsaker er god grunn til å fravike fra regelen (NOU 2017:9, s. 69-70).

Over har jeg gjort rede for hovedtrekk ved politiets oppdragsløsning, og i neste del skal jeg gå nærmere inn på politiets maktbruk.

2.2 Prinsipper og kjennetegn for politiets maktbruk

I punkt 2.1 ble gjort rede for at politiet sjeldent bruker våpen på. Politiets bruk av skytevåpen er den ytterste formen for maktutøvelse. Før jeg går inn på maktpyramiden, som rangerer politiets maktmidler, skal jeg først kort gjøre rede for prinsipper for politiets maktbruk. Det er således prinsippene som direkte angår politiets maktbruk som blir gjort rede for, og ikke politiets ti grunnprinsipper som stiller krav til organisasjonens oppbygning, virksomhet og rolle i samfunnet (Justis- og politidepartement, 2005, s. 5). «Politiets maktmidler» betegner i denne sammenheng politiets adgang til å benytte ulike maktmidler i deres tjenesteutførelse slik det kommer fram i Politiloven (1995) og Våpeninstruks for politiet (2015). Politiets straffeprosessuelle tvangsmidler jf. straffeprosessloven fjerde del (1986), faller utenom prosjektets tema og blir ikke videre nevnt.

2.2.1 Legalitetsprinsippet, «minstemiddel-prinsippet» og forholdsmessighetsprinsippet

Politiets adgang til å benytte seg av makt følger av politiloven § 6 andre ledd (1995): «Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig». Politiet er det eneste organet i Norge som lovlig kan utøve makt innenfor Norges grenser og ulike prinsipper er førende for denne myndighetsutøvelsen (Myhrer, 2014, s. 88). Av disse

Skudd ikke avfyrt!

velger jeg å trekke frem *legalitetsprinsippet*, «*minstemiddel-prinsippet*» og *forholdsmessighetsprinsippet*.

Av *legalitetsprinsippet* følger det at politiet må ha hjemmel i lov, forskrifter eller instruksjoner for sin inngripen overfor borgere. «Inngrep» forstås som «der borgerne pålegges plikter (til å gjøre eller tåle noe) og hvor det settes forbud mot handlinger eller atferd» (Myhrer, 2014, s. 86). Legalitetsprinsippet sier altså noe om *når* politiet har anledning til å gripe inn overfor sine borgere. Derimot sier ikke legalitetsprinsippet noe om *hvordan* politiet skal gjøre dette. Dette følger imidlertid av politilovens § 6 (1995) som gjør rede for politiets alminnelige regler for utførelse av tjenesten. Jeg vil nå gå nærmere inn på to av prinsippene som følger av denne bestemmelsen:

Nødvendighetsprinsippet kommer til uttrykk i politilovens § 6 andre ledd

Politiet skal ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt. De midler som anvendes, må være nødvendige ... (Politoloven, 1995 § 6 andre ledd).

Nødvendighetsprinsippet handler om at politiet ikke skal gjøre større inngrep overfor borgere enn det som er nødvendig og behov for. Prinsippet omtales ofte også som «minstemiddelprinsippet». Med kravet om nødvendighet menes det at dersom politiet ikke griper inn med det maktmiddelet som anses som nødvendig, så vil den uønskede hendelsen fortsette (Myhrer, 2014, s. 90). For å illustrere; dersom politiet er satt til å stanse en person som holder alle sine naboer våkne om natten ved å spille musikk på full guffe, vil det være nødvendig å stanse bråket. Politiet har i teorien mulighet til å velge mellom ulike midler for å fullføre oppdraget. En kan tenke seg at politiet kan skyte i stykker musikkanlegget og dermed stanset ordensforstyrrelsen – og sannsynligvis skremt vedkommende fra å gjøre det igjen. Likevel kan politiet ikke ta seg friheten til å ta i bruk slike maktmidler uten videre vurdering av *nødvendigheten* av maktmiddelet.

Vurderingen av nødvendighet henger nært sammen med en vurdering av forholdsmessigheten. I politiloven kommer *forholdsmessighetsprinsippet* til uttrykk slik:

«De midler som anvendes, må være nødvendige og stå i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig» (Politoloven, 1995 § 6 andre ledd).

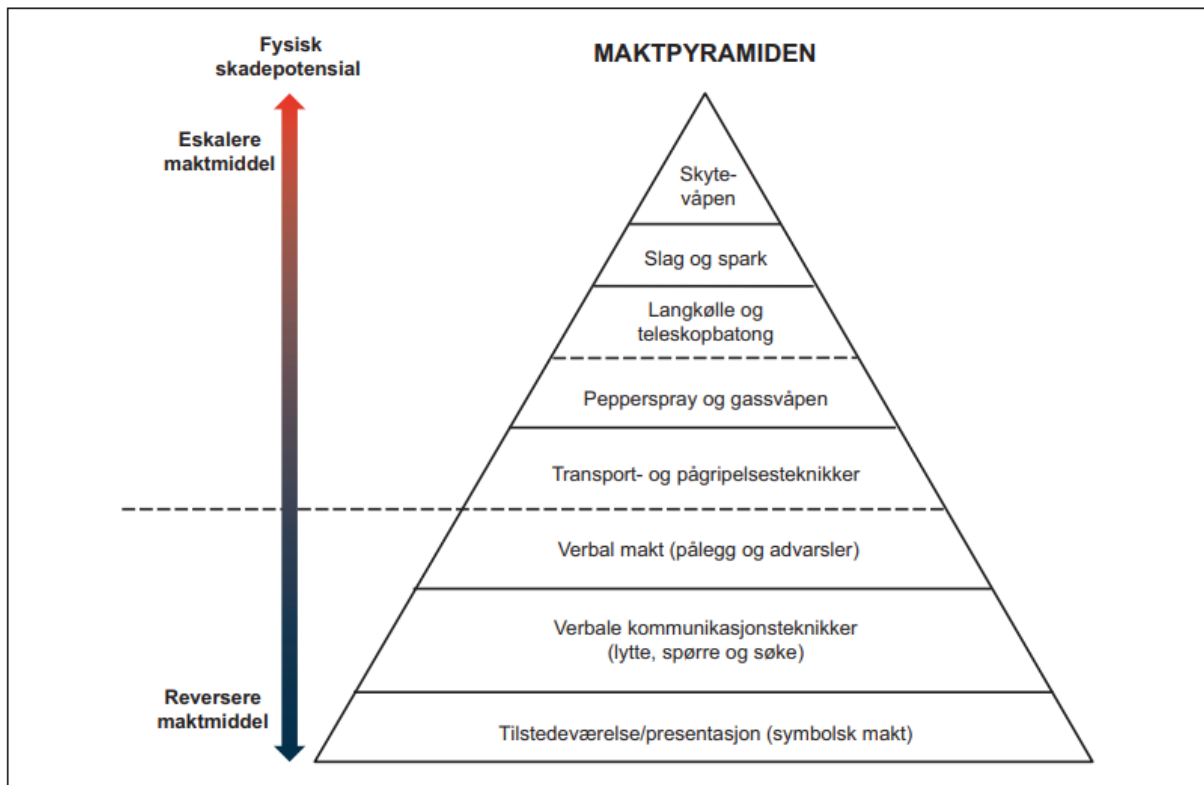
Skudd ikke avfyrt!

I korte trekk er forholdsmessighetsprinsippet en vurdering av om situasjonen som begrunner politiets inngrep er så alvorlig at politiet er nødt til å iverksette sitt inngrep (Myhrer, 2020, s. 92-94). I vårt eksempel er det flere naboer som blir forstyrret om natten av musikken. De frustrerte naboene får ikke sovet og det er nødvendig å få stanset forstyrrelsen. Likevel vil det være svært voldsomt av politiet å skyte i stykker musikkanklegget, og ikke minst oppfyller heller ikke situasjonen kriteriene for bevæpning eller bruk av skytevåpen. Dersom vedkommende ikke slutter med forstyrrelsen etter å ha blitt snakket til av politiet eller fått et pålegg, kan politiet alternativt ta med seg musikkanklegget i forvaring. Politiet har altså muligheten til å anvende en rekke maktmidler og politiets *maktpyramide* er viktig i vurderingen av hvilke maktmidler som skal anvendes.

2.2.2 Maktpyramiden

Figur 1 viser politiets maktpyramide som illustrerer de ulike maktmidlene politiet har anledning til å benytte i sin tjeneste med hjemmel i Politiloven (1995) og Våpeninstruks for politiet (2015). De ulike maktmidlene er rangert på ulike nivåer. Maktmidlenes plassering på de ulike nivåene reflekterer forventningen om fysisk og psykisk skade eller ubehag bruken forventes å gjøre. Således er politiets fysiske tilstedeværelse og kommunikasjon plassert på nederste nivå og bruk av skytevåpen er plassert øverst. Dersom tjenestepersoner skal «bevege seg oppover» i maktpyramiden, må det som følge av nødvendighetsprinsippet ikke gjøres før svakere midler er forsøkt, eller at de antas å være utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, jf. politilovens § 6 første ledd (1995) (NOU 2017:9, s. 60).

Skudd ikke avfyrt!

Figur 1: Politiets maktpyramide. Hentet fra NOU 2017:9 s. 61.

I deres undersøkelse av politiets bruk av maktmidler konkluderer Henriksen og Kruke (2020a) med blant annet at majoriteten av politiets maktbruk befinner seg i nedre skala av maktpyramiden og er begrenset til fysisk inngrep uten bruk av skytevåpen. Videre oppstår det sjeldent fysisk skade hos de som blir utsatt for politiets maktbruk (s. 19). Mer forskning må til, men undersøkelsens funn tyder på at politiet stort sett arbeider i tråd med *den tilbakeholdne tradisjonen* som er et sentralt trekk ved politiet i Norge (NOU 2017:9, s. 28-31). I det neste skal jeg gå nærmere inn på det maktmidlet som er tema for denne studien; nemlig politiets trussel om skytevåpen.

2.2.3 Rettslige rammer for trussel om bruk av skytevåpen

Det første forskningsspørsmålet i denne studien har som formål å undersøke hva informantene tolker som en «trussel med skytevåpen». Derfor er det viktig å gå gjennom bestemmelsene som regulerer dette maktmidlet.

En redegjørelse av vilkårene for bevæpning etter våpeninstruksens § 3-2, hvem som har beslutningsmyndighet jf. §3-3 og vilkår for bruk av skytevåpen §4-3, faller utenfor rammen

Skudd ikke avfyrt!

for denne avhandlingen. Imidlertid skal jeg gjøre rede for hvordan våpeninstruksen regulerer politiets trussel om bruk av skytevåpen.

I punkt 2.2.1 ble det redegjort for at politiets maktutøvelse alltid må vurderes som forsvarlig og nødvendig, jf. Politiloven § 6 (1995). Selv om politiet har en egen instruks som regulerer bruk av skytevåpen, må dette på lik linje med all maktutøvelse vurderes opp mot politiloven § 6.

I Våpeninstruks for politiet (2015) jf. § 4-2 første ledd gjør bestemmelsen rede for fremgangsmåten for hvordan skytevåpen skal brukes *når omstendighetene tillater det*. Pliktene a) til c) i § 4-2 første ledd er ikke absolutte, men det kan være taktiske begrunnelser for å ikke følge dem, eller at oppdraget er så prekært at det ikke er mulig for politiet å følge de nevnte pliktene (Myhrer, 2020, s. 126).

Jf. Våpeninstruksen § 4-2 første ledd punkt a) har politiet en plikt til å informere at de er politi, og i punkt c) har politiet et ansvar om å vurdere hvilken fare og ulempe bruk av skytevåpen kan ha for tredjepersoner, og advare de om at våpen vil bli brukt. Jf. punkt b) har politiet plikt til å «oppfordre gjerningspersonen(e) til å etterkomme gitte pålegg, og tydelig advare om at våpen vil bli brukt for å gjennomføre pålegget. En slik advarsel må kunne sies å være en muntlig trussel som gir gjerningspersonen et valg om å avslutte sin handling eller risikere å bli skutt (Myhrer, 2020, s. 127).

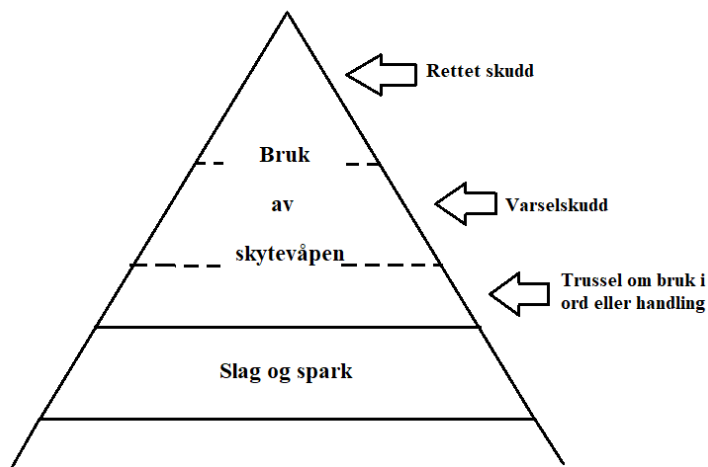
I våpeninstruksen § 5-3 første ledd følger det en rapporteringsplikt som utløses dersom politiet *verbalt* eller *i handling* har truet med bruk av skytevåpen, jf. punkt A. Verken denne bestemmelsen, eller andre bestemmelser i våpeninstruksen beskriver hvordan en trussel ved handling kan gjøres. Manglende definisjon av trussel om bruk av skytevåpen ved handling åpner for tolkning, og kan ha problematiske sider. Problemstilling 1 i denne studien har derfor som formål å undersøke hvordan informantene forstår dette og om det er ulikheter ved tolkningene. Under punkt 2.2.5 vil jeg gå nærmere inn på hvordan trussel om bruk av skytevåpen ved handling kan utføres. Først skal jeg gå nærmere inn på maktmidlets plassering i maktpyramiden.

2.2.4 Plassering av «trussel med bruk av skytevåpen» i maktpyramiden

Figur 1 viste en illustrasjon av politiets maktpyramide og plassering av de ulike maktmidlene. Der ser vi at politiets bruk av skytevåpen er rangert øverst i maktpyramiden. Hva som ligger i «bruk av skytevåpen» er ikke videre differensiert i maktpyramiden. Ifølge Myhrer (2020, s.

Skudd ikke avfyrt!

131) kan imidlertid politiets bruk av skytevåpen deles i tre typer bruk; trussel om bruk, varselskudd og direkte skutt mot gjerningsperson. Denne tredelingen av maktpyramidens øverste nivå følger av nødvendighetsprinsippet som krever at politiet først forsøker svakere midler før sterkere midler benyttes – så lenge det er tid og det er taktisk forsvarlig. Dersom politiet er i en situasjon hvor de er nødt til å bruke våpen, vil utvilsomt trussel om bruk av skytevåpen være et svakere middel enn ett rettet skudd. De tre interne nivåene av «bruk av skytevåpen» jf. maktpyramiden kan dermed fremstilles slik:

Figur 2: Tre interne nivåer av maktpyramidens øverste nivå. (Myhrer, 2020, s. 131)

Trussel om bruk havner derfor naturligvis under varselskudd, og rettet skudd havner på toppen. I de situasjoner det er tid til det, og det er taktisk forsvarlig, skal altså først trues med bruk av skytevåpen, før eventuelt varselskudd eller rettet skudd mot gjerningsperson.

2.2.5 Nærmere om trussel ved handling

Her skal jeg gjøre nærmere avklaringer for trussel med bruk av skytevåpen ved handling. I tilfeller politiet verbalt uttrykker at gjerningsperson kan bli skutt dersom pålegget ikke følges, er det liten tvil om at personen har blitt truet med skytevåpen. Derimot kan det være mer usikkert hvilke tilfeller som omfattes av «truet med bruk av skytevåpen i *handling*» (Myhrer, 2020).

Om politiets handlinger formidler en trussel kan avhenge av om man ser det fra politiets eller publikums side. I enkelte tilfeller kan politiet ha våpenet fremme av taktiske årsaker, eller at

Skudd ikke avfyrt!

lykta på våpenet benyttes av beredskapsmessig hensyn. Det kan tenkes en situasjon hvor politiet går med våpenet fremme og publikum uforventet kommer fra et hjørne og blir pekt på med våpenet. Selv om den som blir pekt på med våpenet med forståelig nok føler seg «truet», har det ikke skjedd en «trussel om bruk av skytevåpen» som utløser en rapporteringsplikt jf. våpeninstruksens § 5-3 første ledd.

Ifølge Myhrer (2020) er det en nærmest umulig oppgave å formulere en bestemmelse som skiller mellom tilfeller hvor skytevåpen brukes av taktiske årsaker, og når det skjer fordi tjenestepersonen ønsker å formidle en trussel. For Myhrer er det avgjørende om en tjenesteperson med *hensikt* har våpenet fremme og peker det mot gjerningspersonen. Selv om en trussel ikke fremsettes muntlig, vil kroppsspråket til tjenestepersonen kommunisere at gjerningspersonen risikerer å bli skutt dersom vedkommende ikke gir seg (Myhrer, 2020, s. 128-129).

Vi ser altså at det vanskelig kan settes faste kriterier for hva som er en trussel om bruk av skytevåpen i handling. Det er intensjonen til tjenestepersonen som blir avgjørende. En konsekvens av at det er vanskelig å sette faste kriterier for «trusler om bruk av skytevåpen i handling», er at det kan være underrapportering (NOU 2017:9, s. 77). Senere skal vi se på hvordan informantene selv tolker «trusler med skytevåpen» og om det er variasjoner i deres tolkning.

2.3 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for deler av politiets organisering som anses som relevant for politiets patruljerende virksomhet. Videre har jeg gjort rede for politiets maktbruk. Selv om politiet har anledning til å benytte makt overfor borgere, skal politiet følge en tilbakeholden tradisjon. Denne tradisjonen gjenspeiles i sentrale prinsipper for politiets maktutøvelse. I dette kapitlet har jeg gjort rede for prinsippene om legalitet, nødvendighet og forholdsmessighet.

Disse prinsippene er førende og kjennetegner politiets maktbruk. Maktpyramiden illustrer og rangerer de ulike maktmidlene politiet har anledning til å benytte i sin tjeneste.

Maktpyramiden rangerer maktmidlene fra de svakeste på bunn til den sterkeste på topp.

Øverst på maktpyramiden troner maktmidlet «bruk av skytevåpen». Dette maktmidlet innbefatter både trussel om skytevåpen, varselskudd og rettet skudd. Således kan det sies at øverste trinnet i maktpyramiden inneholder tre interne nivåer. Videre har jeg gjort rede for at trussel om skytevåpen kan skje både muntlig eller i handling, eller en kombinasjon av begge. I

Skudd ikke avfyrt!

de tilfeller trusselen fremsettes verbalt, er det liten tvil om at det foreligger en trussel om bruk av skytevåpen. På en annen side kan det oppstå uklare skiller mellom taktisk bruk av våpen og bruk som formidler en trussel.

Skudd ikke avfyrt!

3 Teoretiske perspektiver på beslutningstaking i operative situasjoner

Det teoretiske rammeverket for dette prosjektet tar utgangspunkt i operativ psykologi. Ifølge Eid, Johnsen og Laberg (2018, s. 14) henter operativ psykologi sin kunnskap fra basale områder innen moderne psykologi, men søker å gi kunnskap og oversikt om individuelle og kontekstuelle faktorer som påvirker menneskers atferd i operasjonelle miljøer og operative situasjoner der liv, helse eller grunnleggende verdier kan være truet. Boka «Operativ psykologi» av Eid og Johnsen og artikkelen til Henriksen og Kruke (2020b) har vært sentrale i kartlegging av relevant teori og for å finne annen litteratur.

Avhandlingen søker å undersøke hva som former beslutningsprosesser i gitte situasjoner. Det utvalgte teoretiske rammeverket er egnet til å gi en teoretisk forståelse for hva som former tjenestepersoners beslutningsprosesser. Evnen til å sanse og oppfatte informasjon, og kroppens hjerne- og nervesystem er viktige aspekter for kognitive funksjoner. Imidlertid faller disse utenom avhandlingens problemstilling som søker å besvare hvordan beslutningsprosesser formes av ulike faktorer. Undersøkelsen er videre avgrenset til å se på hvordan beslutningsprosesser formes hos den enkelte tjenesteperson, og teorier om beslutningstaking i grupper blir ikke omhandlet.

Dette kapitlet vil vise til det overordnede skillet mellom normativ og deskriptiv beslutningstaking, før jeg går nærmere inn på den deskriptiv beslutningstaking. Innenfor deskriptiv beslutningstaking er naturalistisk beslutningstaking (Naturalistic Decision Making) en sentral teori og vil bli gjort rede for sammen med Recognition Primed Decision. Videre vil jeg kun bruke forkortelsene NDM og RPD. RPD er en beslutningstakingsmodell som det ofte henvises til når det forskes på beslutningstaking i reelle situasjoner (Alison et al., 2013; Boulton & Cole, 2016; Mosier & Fischer, 2010; Zsombok, 1997). Kahneman (2012) sin teori om to tankesystemer er en annen velkjent teori innen psykologien og blir presentert som et alternativt perspektiv til NDM og RPD.

Beslutningstakerens forståelse av en situasjon er en essensiell del av beslutningstaking, og teori om situasjonsbevissthet blir presentert. Avslutningsvis presenterer jeg teori om to begreper som ofte benyttes i dagligtalen, men som kan spille en sentral rolle i operativ beslutningstaking, nemlig 'erfaring' og 'stress'. Men aller først vil jeg gjøre rede for teorier om beslutningstaking.

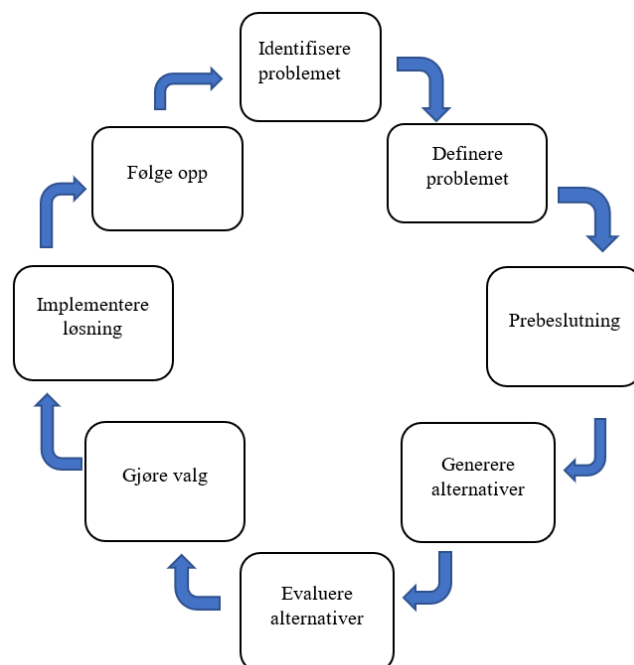

Skudd ikke avfyrt!

3.1 Normativ og deskriptiv beslutningstaking

Beslutninger blir ofte beskrevet som mentale prosesser som resulterer i et valg blant flere alternativer (Beach, 1993, i Johnsen, 2018, s. 252). I beslutningspsykologien er det vanlig å skille mellom normativ og deskriptiv beslutningstaking. Teorier og modeller innen normativ beslutningstaking er opptatt av å ta de mest rasjonelle valgene. Innenfor deskriptiv beslutningstaking er man derimot opptatt av å undersøke hvordan mennesker faktisk foretar valg (Eysenck, 1993).

Klassisk beslutningsteori har lenge vært grunnlaget for diskusjonene innen beslutningsvitenskap. Klassisk beslutningsteori er en normativ teori, det vil si at det er en teori som beskriver hvordan et rasjonelt menneske *bør* ta beslutninger. Hovedprinsippene for den klassiske beslutningsteorien er at man har tilgang til all informasjon som er nødvendig for å ta en beslutning, og man velger det alternativet som gir maksimal nytte. Figur nr. 3 illustrerer en rasjonell-analytisk beslutningsprosess:

Figur 3: Rasjonell-analytisk beslutningsprosess. (Helstrup & Kaufmann, 2000, s. 237)

Skudd ikke avfyrt!

Typisk for rasjonell beslutningsprosess er at den går i steg. Vi tar utgangspunkt i en operativ situasjon hvor en tjenesteperson står overfor en mann med kniv: Først må tjenestepersonen identifisere problemet (mann med kniv), deretter definere problemet og målet (få kontroll på mannen). Deretter må det bestemmes for hvem som løser problemet (seg selv eller annen makker). Så må tjenestepersonen gå analytisk til verks og utvikle et tilfredsstillende antall mulige løsningsforslag, og deretter evaluere hvert eneste løsningsforslag ved å vurdere fordeler og ulemper. Neste steg vil være å ta en endelig avgjørelse for så å utføre dette. Avslutningsvis skal det evalueres om beslutningen løste problemet (Helstrup & Kaufmann, 2000; Johnsen & Eid, 2018).

Ifølge normativ beslutningsteori vil man få den *optimale* løsningen ved å følge stegene i en rasjonell beslutningsprosess. Imidlertid er det sjeldent beslutninger tas på nevnte måte i virkeligheten. Det er sjeldent man har tilgang til all informasjon om alle mulige løsninger og deres konsekvenser. Observasjoner av beslutningstakere i deres yrkessituasjoner viser at beslutningstakere ofte vurderte få valgalternativer og at de sjeldent gjorde nøye vurderinger av for og imot av valgalternativene (Mintzberg, 1975, i Beach & Lipshitz, 1993, s. 24). Simon (1972) sin modell om «begrenset rasjonalitet» antar at mennesker har en begrenset evne til å behandle informasjon og at mennesker ofte tyr til forenklinger når de tolker problemer. Beslutningstakeren søker ikke etter den optimale løsningen, men søker å velge det første alternativet som tilfredsstillir kriteriene man har satt for å løse problemet. Slike forenklinger vil på mange måter også være nødvendig i hverdagen da man sjeldent har tid og ressurser til å følge en rasjonell modell til punkt og prikke.

3.1.1 Naturalistisk beslutningstaking (NDM)

NDM er et forsøk på å forstå hvordan mennesker foretar beslutninger i deres naturlige miljøer. Forenklet defineres NDM som «måten mennesker bruker deres erfaring for å gjøre beslutninger i deres felt» (Zsombok, 1997, s. 4). Forskere har undersøkt hvordan blant annet brannmenn, piloter og militær personell foretar beslutninger i deres felt. Forskingen har kommet fram til at beslutningsprosessene og -strategiene som anvendes skiller seg fra den tradisjonelle forståelsen av hvordan beslutninger tas (Beach & Lipshitz, 1993). Forskere innenfor NDM-feltet er også kritiske til at klassisk beslutningsteori sammenligner kvalitetene på valgene mot en abstrakt «rasjonell» standard. En slik rasjonell beslutningsprosess vil være egnet når det gjøres undersøkelser i laboratorier under kontrollerte former. Teorien om rasjonell beslutningsprosess kritiseres også for å ikke ta høyde for betydningen av hvilken

Skudd ikke avfyrt!

kontekst beslutninger tas i. Mens rasjonell beslutningsprosess er opptatt av beslutningene skal være konsistent, er NDM opptatt av evnen til å tilpasse seg etter informasjon, miljø og mål (Cohen, 1993).

De situasjonene NDM søker å undersøke har gjerne flere typiske kjennetegn. Situasjonene kjennetegnes gjerne ved at beslutningstakeren er under tidspress, det er flere personer involvert, det er risiko for ekte konsekvenser og beslutningstakeren må ta hensyn til lover og regler. Videre kan beslutningstakeren mangle informasjon eller så er informasjonen motsigende. Situasjonene kjennetegnes også ved at de er dynamiske og beslutningstakeren må fortløpende evaluere situasjonen.. Det er sjeldent en fasitløsning for hvordan «problemet» skal løses, og beslutningstakeren må tilpasse sine beslutninger for å finne en god nok løsning (Zsambok, 1997, s. 4-5). Ifølge Henriksen og Kruke (2020b, s. 102) vil disse kjennetegnene være egnet til også å beskrive politiets væpnede konfrontasjoner.

En teoretisk modell som det henvises til innenfor NDM, er recognition-primed decision (RPD).

3.1.2 Recognition-Primed Decision (RPD)

RPD ble utviklet for å beskrive hvordan erfarne brannmenn brukte erfaring for å gjenkjenne og utføre en handling uten å analysere og sammenligne ulike valgalternativer. Ifølge Klein sammenlignet brannmennene sjeldent ulike valgalternativer, men de brukte sin erfaring for å identifisere et brukbart handlingsmønster. RPD-modellen slår sammen to prosesser: måten beslutningstakeren vurderer situasjonen for å gjenkjenne et brukbart handlingsmønster, og måten de vurderer dette handlingsmønsteret ved å mentalt simulere det (Klein, 2017).

RPD er delt i tre variasjoner (se vedlegg 5). En oversikt av de tre variasjonene blir presentert i vedlegg 5. Variasjon 1 innebærer en enkel sammenligning der beslutningstakeren raskt gjenkjenner situasjonen som typisk. Gjenkjennelse innebærer å kjenne igjen fire aspekter ved situasjonen. Når beslutningstakeren gjenkjenner situasjonen, blir *mål* og prioriteringen forståelige. Beslutningstakeren gjenkjenner hvilken *informasjon* som er relevant og fokuserer på dette så det ikke blir en overbelastning av informasjon. Gjenkjennelsen gir også *forventninger* om hva som kan skje og dermed kan man forberede seg mot det.

Beslutningstakeren gjenkjenner et *handlingsmønster* som er godt nok for å oppnå målet ut fra sin erfaring med lignende situasjoner. Situasjonen oppfattes som kjent og beslutningstakeren gjenkjenner et *handlingsmønster* som er godt nok (Klein, 2017, s. 25-26).

Skudd ikke avfyrt!

Variasjon 2 oppstår når beslutningstakeren ikke gjenkjenner situasjonen og må bruke sin oppmerksomhet på å diagnostisere situasjonen. Beslutningstakeren må kanskje samle inn mer informasjon for å forstå årsakssammenhengen. Formålet med diagnostiseringen er å evaluere usikkerhetsmomentet ved situasjonen eller å sammenligne alternative forklaringer. To vanlige diagnostiseringsstrategier er å sammenligne trekk ved situasjonen, eller å lage sin egen historie om hva som har skjedd. I de tilfeller hvor beslutningstakeren har tolket informasjonen feil og opplever situasjonen som kjent på feil grunnlag, vil beslutningstakeren kunne oppleve at situasjonen utvikler seg annerledes enn forventet. Dersom dette skjer vil beslutningstakeren forsøke å avklare den uforventede situasjonen ved å diagnostisere på nytt for å forstå situasjonen (Klein, 2017, s. 26; Klein et al., 1993, s. 290). Med andre ord innebærer denne prosessen at beslutningstakeren aktivt forsøker å finne ut av og gjøre mening ut av det ukjente for å danne seg en tilfredsstillende gjenkjennelse av situasjonen.

Ved Variasjon 3 oppfatter beslutningstakeren situasjonen og informasjonen riktig, men er usikker på hvilket handlingsmønster som er god nok for å løse situasjonen.

Beslutningstakeren vil da bruke mental simulering for å evaluere om et handlingsmønster vil føre til tilfredsstillende resultat, eller om handlingsmønsteret skal forkastes. Mental simulering er en type strategi for beslutning der man i sin bevissthet trinnvis forsøker å se for seg hvordan man skal nå sitt mål. Mentale simuleringer skjer ofte basert på få faktorer (Klein og Crandal, 1995, i Klein, 2017). For at mentale simuleringer skal være et godt kognitivt verktøy er man avhengig av å ha kjennskap til oppgaven som skal utføres, og at simuleringen gjøres på et passende nivå slik at det verken er for belastende eller for lite (Klein, 2017, s. 57).

Dersom det er behov for et nytt handlingsmønster, vil beslutningstakeren gjenta den mentale simuleringen. Beslutningstakeren evaluerer ikke de ulike handlingsalternativene opp mot hverandre, men vil evaluere hvert handlingsmønster for seg selv frem til beslutningstakeren kommer på et handlingsmønster som trolig vil fungere godt nok for situasjonen (Klein, 2017; Klein et al., 1993).

Grunnlaget for RPD-modellen var studiefunn av hvordan erfarne brannmenn foretok beslutninger. RPD-modellen er ikke en universal modell for hvordan beslutninger tas, men modellen er egnet for forklare hvordan beslutninger tas i situasjoner hvor det er tidspress og beslutningstakeren er erfaren (Klein, 1993, i Lipshitz, 1993, s. 109). Lignende funn har blitt gjort i studier av blant annet kirurger, militærpersonell, sjakkspillere, politi og piloter (Lipshitz et al., 2001, s. 9). RPD som beslutningsstrategi henger nært sammen med erfaring og *situasjonsbevissthet*. Teori om erfaring og situasjonsbevissthet vil bli presentert nedenfor.

Skudd ikke avfyrt!

Men først skal vi se på Kahneman sin teori om tankesystemer som et alternativt teoretisk perspektiv.

3.1.3 Analytiske og intuitive tankesystemer

I følge Kahneman (2012) har mennesker to tankesystemer, og han kaller de for *System 1* og *System 2*. Skillet er relevant for min studie fordi det er et alternativt teoretisk perspektiv som belyser samspillet av kognitive prosesser og viktigheten av kognitive ressurser for beslutningstakere. Systemene blir beskrevet på følgende måte:

Handlinger som følge av System 1 tenkning går automatisk og raskt. System 1 krever liten eller ingen anstrengelse og det oppleves som ingen viljekontroll, som for eksempel når man automatisk snur seg mot en bil som tuter. Handlinger som å puste, gå og tygge mat, er andre eksempler på automatiske handlinger som krever liten oppmerksomhet. Man kan overstyre slike handlinger ved å bruke System 2 for å bevisst stanse eller endre en handling. Dersom det skjer noe som gjør at oppmerksomheten rettes mot noe annet, vil vi begynne å puste som vanlig, gå i vanlig tempo eller tygge maten som vi pleier. Gjennom øving og gjentakelse vil ferdigheter som krever oppmerksomhet (system 2) kunne bli automatiserte handlinger (system 1). For eksempel vil man ved å skrive på tastatur hver dag oppleve at det krever mindre oppmerksomhet for å finne de riktige tastene. En vanlig forenkling er å se på system 1 som det intuitive tankesystemet, og system 2 som det analytiske (Kahneman, 2012).

System 1 og 2 er aktive hele tiden mens vi er våkne og samhandler med hverandre. System 1 går automatisk, mens System 2 er i hvilemodus. Mesteparten av det man gjør og tenker skjer i System 1, men System 2 vil overta når det blir vanskelig. Vanligvis er System 1 svært presis og dette samspillet fungerer godt. Imidlertid har System 1 noen skjevheter og systematiske feil. System 2 har ansvaret for vår selvkontroll, og i tilfeller hvor oppmerksomheten er lav, kan man oppleve en automatisk reaksjon når det ikke var ønskelig (Kahneman, 2012). Slike systematiske skjevheter blir gjerne omtalt som *beslutningsfeil* og arbeidet til Kahneman og Tversky (1979, i Johnsen, 2018) har vært et viktig bidrag på dette feltet.

Av relevans til denne avhandlingen er det som kalles *informasjons-beslutningsfellen*. Denne innebærer en konflikt mellom beslutningstakerens ønske om å få stadig mer informasjon og behovet for å foreta en beslutning. Ved kritiske hendelser vil beslutningstakeren generere mer informasjon etter hvert som tiden går, men samtidig vil det minske handlingsalternativene (Johnsen, 2018, s. 262). For politiets væpnede konfrontasjoner er balansen mellom å innsamle

Skudd ikke avfyrt!

nok informasjon og å foreta en beslutning viktig. I verste fall vil tjenestepersoner ikke ha et annet alternativ enn å skyte fordi gjerningspersonen går til angrep (Henriksen & Kruke, 2020b).

For å oppsummere har det frem til nå gjort rede for skillet mellom normativ og deskriptiv beslutningstaking, og NDM har blitt presentert som en teori innenfor deskriptiv beslutningstaking. Videre har RPD og system 1 og 2 blitt presentert som forklaringsmodeller for hvordan vi kan forstå beslutningsprosesser. Denne avhandlingen har sitt teoretiske rammeverk i NDM. I NDM henger beslutninger nært sammen med beslutningstakerens *situasjonsbevissthet*.

3.2 Situasjonsbevissthet

Som nevnt i punkt 2.1.3 er «situasjonsforståelse» tjenestepersoners forståelse av situasjonen og oppdraget de er satt til å løse. Med andre ord snakker vi om et begrep som beskriver deres beslutningsgrunnlag. I litteraturen blir dette omtalt som «*situational awareness*», eller oversatt til norsk som «situasjonsbevissthet» (Johnsen, 2018). For å unngå å veksle mellom begrepene «situasjonsforståelse» og «situasjonsbevissthet» vil jeg holde meg til sistnevnte foruten om når informantene siteres.

Situasjonsbevissthet er beslutningstakerens forståelse av situasjonen og utgjør dermed grunnlaget for beslutningsprosessen. Endsley (gjengitt i Endsley, 1997, s. 269) definerer situasjonsbevissthet som «the perception of the elements in the environment within a volume of time and space, the comprehension of their meaning, and the projection of their status in the near future». Ut fra dette kan situasjonsbevissthet deles i tre nivåer. Det første nivået av situasjonsbevissthet innebærer å oppfatte relevante informasjon fra situasjonen. Det andre nivået innebærer å sette sammen og tolke informasjonen for å danne en forståelse av situasjonen og hvilken betydning faktorene i situasjonen har for sine egne mål. Det tredje nivået av situasjonsbevissthet er det høyeste nivået og innebærer en evne til å predikere mulige utfall i situasjonen i nær fremtid. Ifølge Endsley er altså situasjonsbevissthet mer enn bare oppfattelse av situasjonen (nivå en), men det er også å tolke det som blir oppfattet (nivå to) og predikere mulige utfall (nivå tre) (Endsley, 1997).

For at beslutningstakeren skal kunne danne seg riktig situasjonsbevissthet er det nødvendig at beslutningstakeren er oppmerksom. Dersom beslutningstakeren blir distraheret og ikke klarer å fokusere på faktorer av betydning, vil ikke beslutningstakeren være i stand til å forstå

Skudd ikke avfyrt!

situasjonen riktig. I tillegg kan menneskets begrensede evne til å oppfatte og bearbeide informasjon føre til en overbelastning av kognitive funksjoner, og beslutningstakeren kan gå glipp av annen relevant informasjon (Endsley, 1997). Manglende situasjonsbevissthet kan føre til dårlige beslutninger og menneskelige feil.

Ifølge Endsley (1997) er situasjonsbevissthet viktig for beslutningstaking ved at det vil danne grunnlaget for, og forme beslutningsprosessene. Funn gjort av Sneddon, Mearns og Flin (2006, gjengitt i Johnsen, 2018, s. 254) viser at manglende situasjonsbevissthet er årsaken til menneskelige feil i kritiske situasjoner. De undersøkte årsaken til feilhandlinger i høyrisikoyrker og rapporterte at 67% av feilene kunne tilskrives mangel på situasjonsbevissthet nivå en. Med andre ord lyktes de ikke med å oppfatte relevant informasjon fra situasjonen. Videre kunne 20% av feilene forklares med manglende forståelse av situasjonen (nivå to) og 13% kunne forklares med manglende evne til å forutsi mulige utfall (nivå tre). Selv om det er mulig å gjøre riktige valg med dårlig situasjonsbevissthet, vil risikoen for å gjøre feil være høyere enn om beslutningstakeren har god situasjonsbevissthet. Situasjonsbevissthet er altså en essensiell faktor i beslutningstakingsprosessen.

Oppsummert kan altså situasjonsbevissthet forenklet forstås som de kognitive prosessene som skaper en forståelse av situasjonen man skal ta beslutninger i, og dermed utgjør situasjonsbevissthet grunnlaget for beslutningene som blir tatt. Teorien om situasjonsbevissthet gir oss et teoretisk grunnlag for å forstå hvordan politiets beslutningsgrunnlag i oppdrag dannes.

3.3 Erfaringens rolle i beslutningstaking

Ved flere anledninger i dette kapitlet har det blitt poengtert at erfaring spiller en viktig rolle i beslutningstaking. For at beslutningstakeren skal kunne handle raskt i en situasjon, er det avhengig av å ha erfaringer fra lignende situasjoner. I det følgende skal jeg se på teori om erfaring og forskjeller mellom eksperter og noviser.

3.3.1 Hva er 'erfaring'?

Begrepet 'erfaring' er godt inkorporert i den dagligdaglige talen. Det er så hverdagslig at jeg ikke har funnet en definisjon innen forskning på NDM som definerer hva *erfaring* er. Dette til tross for at erfaring og ekspertise fremheves som sentralt i NDM. Store norske leksikon

Skudd ikke avfyrt!

(Holmen, 2021) definerer *erfaring* som «en fellesbetegnelse på den informasjonen individet erverver gjennom sansing og handling». Ut fra denne definisjonen trekker jeg ut at ‘erfaring’ kan ha todelt betydning. Erfaring beskriver både at noe «ervertes», altså er erfaring en *prosess*. Denne prosessen foregår praktisk ved at individet enten sanser eller utøver. I tillegg beskriver erfaring *sluttproduktet* fra prosessen, nemlig informasjon som individet har dannet seg. I praksis vil ikke dette skillet ha stor betydning, men det er en faglig bevisstgjøring.

Forskningen innenfor NDM har fokusert på hvordan erfarne beslutningstakere, også kalt *eksperter*, foretar valg. Innenfor NDM henvises det ofte til Shanteau (1992, sitert i Kahneman & Klein, 2009, s. 519) sin definering av eksperter: «Experts are operationally defined as those who have been recognized within their profession as having the necessary skills and abilities to perform at the highest level». Definering av ekspertise innenfor NDM har altså ofte basert seg på at andre innenfor samme yrke vurderer beslutningene som suksessfulle og at beslutningstakeren besitter de nødvendige evnene. Innenfor NDM legges det altså ikke til grunn kvantifiserbare kriterier i operasjonaliseringen av *ekspertise*, men baserer seg på felles yrkesutøvere sin oppfatning av om beslutningstakeren er «god nok» til å bli ansett som en ekspert eller erfaren beslutningstaker (Kahneman & Klein, 2009, s. 519).

3.3.2 Eksperter vs. noviser

Ifølge Klein (2017) ser eksperter på verden og situasjoner annerledes enn andre. Gjennom erfaring har eksperthen dannet en evne til å se ting andre ikke kan. Blant annet legger eksperthen merke til avvik og mønstre som ikke andre klarer å se. Videre skjønner eksperthen mekanismen bak hvordan ting fungerer, og kan se muligheter for improvisasjon. Eksperthen har en bedre evne til å få oversikt over en situasjon og har høyere situasjonsbevissthet. Eksperthen bruker erfaring til å mentalt simulere hva som forårsaket en situasjon og danner seg forventninger til hvordan situasjonen kan utvikle seg. Eksperthen kan i større grad legge merke til ulikheter som noviser ikke ser. Eksperthen har også i større grad evnen til å være kritisk til seg selv og kan raskere identifisere når en plan ikke er god nok for å revurdere en annen tilnærming (Klein, 2017, s. 151-165).

Andre forskere som har sett på erfaringens rolle i beslutningstaking er Boulton og Cole (2016). De undersøkte likheter og ulikheter ved prosessene i taktisk beslutningstaking hos to britiske politienheter, hvor den ene avdelingen ble sett på som eksperter, mens den andre avdelingen ble omtalt som noviser. Undersøkelsen viste at selv om det var likheter i anvendte

Skudd ikke avfyrt!

prosesser, hadde ekspertene i større grad ekspertkunnskap som ble brukt til å kategorisere hendelser raskere og gjenkjenne avvik. Videre hadde ekspertene bedre evne til å tilpasse seg dynamiske situasjoner og deres ferdigheter var mer automatisert. I tillegg hadde ekspertene selvtillit til å ta beslutninger som gikk utenfor standard prosedyre. Selv om novisene skjønnte at standard prosedyre burde tilpasses en situasjon, var novisen vegrende for å ta slike beslutninger hvis ikke slike beslutninger kom fra en leder. Beslutningsvegringen kunne i noen tilfeller føre til at situasjoner ble mer kritiske.

Ekspertene viste i større grad *konseptuell kunnskap*, det vil si forståelse for det operative konseptet. Novisene hadde *perseptuell kunnskap* slik at de kunne oppfatte og forstå en situasjon, men hadde ikke tilstrekkelig konseptuell kunnskap til å tilpasse taktiske beslutninger som gikk ut over standard handlingsmønster (Boulton & Cole, 2016).

For å oppsummere blir erfaring fra relevante situasjoner ansett som fordelaktig for beslutningstakere fordi det kan bidra til mer effektiv bruk av mentale ressurser og hurtigere beslutninger (Klein, 2017). For tjenestepersoner som må ta vanskelige beslutninger under krevende forhold vil det dermed være en fordel om de klarer å disponere de mentale ressursene effektivt.

3.4 Akutt stress

Her skal vi se på «akutt stress» som en faktor som kan være av betydning for beslutningstaking i operative situasjoner.

Stress kan forstås som en belastning eller påkjenning som et individ opplever. Når belastningen overskrider egne forutsetninger for å mestre belastningen, oppstår det stressreaksjoner og individet opplever stress (Myhrer, 2018). Stress blir gjerne delt i to former. *Kronisk* stress oppstår som følge av en form for belastning over lengre periode. Et eksempel kan være familiære problemer over lang tid som et individ oppfatter som belastende og opplever som stressende. *Akutt* stress oppstår som følge av at man plutselig opplever en fare eller en livstruende situasjon. For eksempel å bli ranet ute på byen eller at man kolliderer med bilen. Akutt stress kan også oppstå som følge av hendelse som oppleves som veldig traumatisk, for eksempel dødsfallet av et familiemedlem (Verhage et al., 2018, s. 346).

Tjenestepersoner kan oppleve kronisk stress i sitt arbeid som følge av arbeidspress over tid, dårlige arbeidsforhold eller dårlige relasjoner til kollegaer. For dette prosjektets tema er det

Skudd ikke avfyrt!

derimot lite relevant å se på denne typen stress. I dette prosjektet er det relevant å se på om tjenestepersonene opplevde akutt form for stress i oppdraget de truet med skytevåpen. Når det videre snakkes om 'stress', forstås det som akutt stress.

3.4.1 Stress og beslutningstaking

Stress kan ha ulike konsekvenser for et individ. Det vil ikke bli gitt en uttømmende redegjørelse for konsekvenser av stress, men i det videre vil jeg trekke frem enkelte konsekvenser basert på prosjektets datafunn.

Som følge av et opplevd høyt stressnivå kan et individ få sin oppmerksomhet redusert og kan oppleve det som kalles for «tunnelsyn», det vil si at individet opplever at sidesynet blir svekket, og synet blir snevrere og fokusert. Ved høyt stressnivå kan individet også oppleve en midlertidig reduksjon av hørsel (Verhage et al., 2018).

I noen tilfeller kan det tenkes at det er fordelaktig med «tunnelsyn» og midlertidig hørseltap fordi en tjenesteperson i større grad kan fokusere på den farlige situasjonen, og blokkere ut andre signaler. På en annen side kan det være svært negativt dersom det fører til at en tjenesteperson ikke klarer å oppfatte informasjon av betydning for situasjonen, og det kan påvirke situasjonsbevisstheten (Johnsen, 2018, s. 252-253; Verhage et al., 2018, s. 347).

Stress kan videre påvirke kognitive evner. I situasjoner hvor et individ opplever høyt stressnivå og frykt, kan det føre til økt aktivisering av hjernedelen som regulerer frykt. På den annen side vil det føre til redusert aktivisering av hjernedelen som regulerer kognitive funksjoner som beslutningstaking. Med andre ord kan individ som opplever høyt stressnivå og frykt, i større grad tolke en situasjon som truende. Dette kan ha betydning for beslutningstaking ved at beslutningstakeren ikke har et objektivt syn på situasjonen, men oppfatter situasjonen som mer truende enn det faktisk er, og tar beslutninger deretter (Verhage et al., 2018, s. 348). For eksempel kan en tjenesteperson oppleve en person som holder en kniv som veldig truende. Mens en annen tjenesteperson ikke oppfatter personen som truende fordi denne tjenestepersonen ser at personen holder armene ned langs kroppen og ikke oppfører seg aggressivt.

Skudd ikke avfyrt!

3.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for teoretiske rammeverket som danner grunnlaget for å drøfte analysen. Teoriene og modellene som er presentert ble valgt ut med den hensikt å kunne drøfte hvordan tjenstepersoners kognitive og beslutningsprosesser i operative situasjoner dannes og påvirkes. Først presenterte jeg to hovedretninger innenfor beslutningstaking og gikk nærmere inn på deskriptiv beslutningstaking, som undersøker hvordan beslutninger blir foretatt i virkelige situasjoner, også kalt for NDM. RPD er en kjent modell innenfor NDM som er en teoretisk modell for hvordan eksperter foretar beslutninger ved å kjenne igjen trekk ved en situasjon ut fra erfaring. Et teoretisk alternativ for hvordan intuitive beslutninger blir tatt, er teorien om system 1 og system 2. System 1 kan forenklet forklares som intuitive tankeprosesser som går automatisk med minimalt bruk av kognitive ressurser hos beslutningstakeren. På den andre siden er System 2 analytiske tankeprosesser som krever oppmerksomhet og bevisste vurderinger. Situasjonsbevissthet utgjør beslutningsgrunnlaget til beslutningstakeren og god situasjonsbevissthet er forbundet med gode beslutninger. Avslutningsvis viste jeg til teori om erfaring og stress, og deres rolle i operativ beslutningstaking. Det teoretiske perspektivet er presentert for å gi nødvendig teoretisk forståelse for hvordan informantenes

Skudd ikke avfyrt!

4 Metode

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for mine vurderinger for valg av metode som satte rammer for utarbeidelsen av problemstilling, og prosjektet. Prosjektet er en kvalitativ studie som bruker intervjuer som datagrunnlag. Jeg skal videre beskrive forskningsprosessen og mine vurderinger underveis i forskningsprosessen. Deretter skal jeg vurdere kvaliteten på forskningen. Avslutningsvis blir kapitlet oppsummert.

4.1 Samfunnsvitenskapelig forskning og kvalitativ metode

Denne studien plasserer seg innenfor samfunnsvitenskapelig forskning. Samfunnsforskningen har mennesker og deres virkelighet som studiefelt. Menneskers hverdagsvirkelighet er kompleks og består av menneskers opplevelser, erfaringer, fortolkninger, gjenstander og samhandlinger. Mennesker er ikke statiske vesener, men formes av opplevelser og erfaringer som påvirker hvordan de fortolker og danner mening om virkeligheten deres (Johannessen et al., 2016, s. 27, 31). For å studere og forske på mennesker og deres virkelighet må vi gå metodisk til verks. Å bruke metode handler om å følge en bestemt vei til målet. Dermed dreier samfunnsvitenskapelig metode seg om hvordan forskeren skal gå fram for å skaffe informasjon om menneskers virkelighet og hvordan dette skal analyseres og tolkes (Johannessen et al., 2016, s. 25).

Innenfor samfunnsforskningen skilles det mellom kvalitative og kvantitative forskningsmetoder som to hovedtilnærminger. En vanlig forenkling for å illustrere forskjellene i de to hovedtilnærmingene er at kvantitativ forskning samler inn data i form av tall for å gi oversikt og *forklare* fenomenet som undersøkes. Kvalitativ forskning derimot, samler inn data i form av tekst for å kunne gi innsikt og *forstå* fenomenet og dens mekanismer og prosesser. Kvalitativ forskning søker gjerne å undersøke og forstå informantenes opplevelser, meningsdanning og hvilke konsekvenser dette har (Tjora, 2017, s. 24-28). Med andre ord påvirker valg av metode hvilke aspekter ved fenomenet som kan forklares. Valg av metode vil påvirke blant annet hvordan spørsmål som blir stilt. Dersom denne studien ble gjennomført med bruk av survey, ville studien kunne for eksempel gi en oversikt antall tjenestepersoner som har truet med skytevåpen uten å avfyre, antall ganger de har truet med skytevåpen, antall treningstimer, og eventuelt hvor stressende de opplevde situasjonen rangert fra 1-10. Tallmaterialet fra kvantitativ forskning er godt egnet for å gjøre systematiske sammenligninger med ulike variabler. Imidlertid har denne studien til hensikt å undersøke, og

Skudd ikke avfyrt!

øke forståelsen av hva som former tjenstepersoners beslutningsprosesser i oppdrag der de har truet med bruk av skytevåpen. Kvalitativ forskningsmetoder er egnet for å undersøke nettopp hvordan slike prosesser foregår og hva som har betydning for de ulike prosessene (Tjora, 2017, s. 29).

Fordi samfunnsvitenskapelig forskning har mennesket som sitt studiefelt, medfører det krav om god forskningsetikk. Forskningsetikken består av grunnleggende normer som skal sikre forskningens integritet.

Den kvalitative forskeren kommer tett inn på de som studeres og er avhengig av forskningsdeltakernes tillit. Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer som er rådgivende og som skal bidra i å utvikle forskningsetisk skjønn hos forskeren, samt avklare etiske dilemmaer. Etiske hensyn og vurderinger er ikke noe som gjøres i slutten av et arbeid, men skal ligge til grunn i hele prosessen (NESH, 2021). Mine etiske refleksjoner vil bli presentert fortløpende der det er aktuelt.

4.1.1 Valg av kvalitativ datagenereringsmetode

Innenfor kvalitativ forskning er dybdeintervjuer ofte benyttet som datagenereringsmetode. Dybdeintervjuer er godt egnet som metode for å studere informantenes meninger, holdninger og erfaringer. Ved å stille åpne spørsmål får informanten mulighet til å gå i dybden i ulike aspekter ved temaet som de ønsker å belyse. Ifølge Tjora er dybdeintervjuer nesten blitt et standardvalg for kvalitativ datagenerering og han argumenterer for økt kreativt mangfold. Valg av metode bør gjøres på bakgrunn av hva man ønsker å finne ut (Tjora, 2017).

Dersom det eksisterer mye kunnskap om fenomenet, og man har lett tilgang til stort antall informanter, vil spørreundersøkelser være hensiktsmessig (Tjora, 2017, s. 114). Etter mitt kjennskap er norsk politi sitt bruk av skytevåpen et fenomen som er lite forsket på foruten forskningen til Henriksen og Kruke (2020b). Politiets trussel med bruk av skytevåpen er også et fenomen som sjeldent oppstår og det påvirker tilgang på informanter. Dermed vurderte jeg kvalitative dybdeintervjuer som mer hensiktsmessig metode enn kvantitative spørreundersøkelser.

En annen metode som ble vurdert er *metodetriangulering*, det vil si å bruke ulike datagenereringsmetoder (Johannessen et al., 2016, s. 232). Jeg vurderte å benytte kvantitative

Skudd ikke avfyrt!

undersøkelser som et supplement for dybdeintervjuer. Ved en slik metodetriangulering kunne jeg undersøkt og sammenlignet hvordan kvalitative funn reflekteres i kvantitative funn for å vurdere studiens generaliserbarhet. På en annen side vil metodetriangulering produsere enorme mengder data som må etterarbeides (Tjora, 2017, s. 39). På bakgrunn av begrensningene i et masterprosjekt til å gjennomføre en studie med så stort datamaterialet, gikk jeg bort fra dette alternativet.

Videre vurderte jeg å benytte seg av observasjonsstudier av informanter i skytesimulator, slik Bjørberg (2021) gjorde i sin studie. I en skytesimulator vil deltakere gjennomføre en simulert væpnet konfrontasjon hvor de skal løse situasjonen med bruk av skytevåpen eller andre maktmidler. De simulerte hendelsene er hentet fra virkelige hendelser. Et slikt verktøy ville gitt meg muligheten til å observere informantene. Samtidig hadde jeg hatt muligheten til å gjennomføre intervjuer mens opplevelsene og refleksjonene fortsatt var ferske. På en side ville dette vært en fordel fordi da kunne jeg intervjuet informantene om en opplevelse som var «ferskt i minnet». På en annen side har jeg et ønske om å undersøke informantenes opplevelser fra virkelige hendelser. En viktig forskjell mellom virkelige og simulerte væpnede konfrontasjoner er at simulerte situasjoner gjerne ikke klarer å bringe frem samme risikofølelse.

Valget av å benytte dybdeintervjuer er etter min vurdering mest hensiktsmessig ut fra oppgavens rammer og intensjon.

4.2 Design og gjennomføring av studien

Her skal jeg gjøre rede for mine valg og vurderinger som angår datagenerering og databearbeiding.

4.2.1 Kriterier for deltakelse

En hovedregel innenfor kvalitative intervjustudier er at det velges ut informanter som kan uttale seg om det aktuelle temaet på en reflektert måte (Tjora, 2017, s. 130). En vanlig utfordring ved forskning er å avgrense det empiriske arbeidet. Kvalitative studier har gjerne et lite utvalg i sine studier. For at det skal være mulig å generalisere kunnskapen fra kvalitative studier må derfor avgrensningen og utvalget være godt begrunnet. To vanlige strategier for å avgrensning er å gjennomføre *casestudie* eller *kriterieutvalg* og valget tas på bakgrunn av problemstillingen. Som regel brukes casestudie i de tilfeller formålet er å genere kunnskap om selve casen. Kriterieutvalg benyttes dersom forskeren ønsker å studere personers erfaringer og meninger, og informanter blir invitert til deltagelse ut fra noen kriterier (Tjora, 2017, s. 40-

Skudd ikke avfyrt!

41). Intensjonen med denne studien er å reflekserne og erfaringene til tjenestepersoner som har truet med bruk av skytevåpen. I tillegg lar det seg vanskelig å gjennomføre casestudier av politiets bruk av skytevåpen fordi det sjeldent oppstår og av sikkerhetsmessige årsaker.

Før det ble sendt ut invitasjon til deltagelse, utarbeidet jeg kriterier for deltagelse på bakgrunn av studiens avgrensninger. Et nødvendig kriterium ut fra problemstillingen er at informanten har opplevd å true med skytevåpen i et reelt tilfelle. Som drøftet under punkt 2.2.3, gir formuleringen i lovverket rom for tolkning av hva som er en trussel med skytevåpen. For å unngå misforståelser ble det vurdert å fastsette kriterier for hva som regnes med «trussel med skytevåpen» i denne studien. Jeg gikk bort fra dette da jeg syntes det ville være interessant å undersøke hvordan informantene selv tolket lovverket. Dette ble grunnlaget for forskningsspørsmålet «Hvordan definerer informantene «trussel med bruk av skytevåpen»?».

Videre ønsket jeg å avgrense kriterieutvalget til tjenestepersoner som har uniformert patruljering som hovedarbeidsoppgave og som styres av operasjonssentralen. Andre avdelinger som beredskapstroppen, hundetjenesten, forebyggende etc. er avdelinger som også patruljerer og kan styres av operasjonssentralen. Disse ble derimot ekskludert fra kriterieutvalget fordi de har spesielle funksjoner som kan påvirke deres treninger og erfaringer. Patruljeavdelingen utgjør majoriteten av uniformert politi og består av tjenestepersoner med IP3 og IP4 (Politidirektoratet, 2020a, s. 41-42).

Av praktiske hensyn ble det valgt å rekruttere informanter fra Oslo politidistrikt og Øst politidistrikt.

4.2.2 Søknader, tillatelser og tilgang

Tidlig i planleggingsfasen av studien ble det sendt en søknad til Politidirektoratet (POD) for bruk av taushetsbelagt informasjon i forskning. Etter konferering med kontaktperson i POD ble det klart at saksbehandlingstiden var lang, og i tillegg hadde ikke studien som formål å samle inn eller bruke taushetsbelagt informasjon. POD, veileder og jeg var enige om at søknaden skulle trekkes tilbake. Ved å ikke søke om tillatelse for bruk av taushetsbelagt informasjon, gikk søknadsprosessen raskere og jeg kunne dermed ta kontakt med de aktuelle politidistriktene for forespørsel om å rekruttere informanter. På en annen side begrenset dette hva informantene kunne snakke om. Jeg anså taushetsbelagt informasjon som ikke relevant for studiens tema og problemstilling. I dybdeintervjuer ses informantenes mulighet til selv velge å snakke om aspekter de mener er relevante, som en styrke (Tjora, 2017, s. 114). Ved å

Skudd ikke avfyrt!

ikke søke om tillatelse mistet informantene muligheten til å komme inn på temaer og aspekter som jeg ikke hadde tenkt ut på forhånd.

Videre ble det sendt melding til Norsk senter for forskningsdata (NSD) om å samle inn personopplysninger i studien. Studien ble godkjent av NSD (se vedlegg 3). Deretter ble det sendt søknad til Oslo- og Øst politidistrikt om rekruttering av informanter (se vedlegg 1). Begge politidistriktene godkjente studien og ga tillatelse til rekruttering av informanter.

4.2.3 Rekruttering av informanter

Jeg opplevde kontakten og samarbeidet med politidistriktene som god. Øst-politidistrikt sendte en liste på tjenestepersoner som kunne være aktuelle å rekruttere på bakgrunn av kriteriene som ble presentert. Dessverre oppfylte flere av tjenestepersonene fra listen ikke kriteriene, noe som kan tyde på at jeg kan ha vært upresis i kommunikasjonen med Øst-politidistrikt. En person svarte, men vi klarte ikke å finne passende tidspunkter for intervju. I Oslo-politidistrikt ble invitasjon til deltagelse sendt ut til patruljeavsnittene av seksjonsledere. Dette viste seg å være en liten effektiv metode for å rekruttere informanter på fordi det var kun én som svarte. Ved bruk av snøballmetoden (Johannessen et al., 2016, s. 123) tok jeg direkte kontakt med leder og tjenestepersoner som hjalp meg med å komme i kontakt med flere tjenestepersoner som oppfylte kriteriene for deltagelse. Jeg hadde som mål å komme intervju seks til åtte informanter, og klarte å rekruttere seks stykker. Alle var fra Oslo PD. Tre stykker var IP4 og tre stykker var IP3. Kun en informant var kvinne, og det kan tyde skjev kjønnsrepresentasjon. På en annen side er kvinneandelen i operative stillinger generelt lavt (Solheim, 2021). Rekrutteringsprosessen og intervjuene ble gjort sommeren 2021 og ferieavviklingen kan ha vært en påvirkende faktor til at jeg ikke kom i kontakt med flere informanter.

4.2.4 Intervjuguide

For å strukturere intervjuene er det hensiktsmessig å benytte en intervjuguide. En intervjuguide kan være semistrukturert eller strukturert og består av temaer og/eller spørsmål intervjueren har generert ut fra problemstillingen. Spørsmålene i intervjuguiden kan være stikkordsskrevet eller fullstendige setninger (Johannessen et al., 2016, s. 149; Tjora, 2017, s. 153). Fordi en slik intervjuetting var ny for meg, valgte jeg å formulere fullstendige spørsmål med tilleggsspørsmål.

Skudd ikke avfyrt!

Studiens intervjuguide ble delt i ulike temaer (se vedlegg 4). Den begynte med enkle oppvarmingsspørsmål (Tjora, 2017, s. 154) som ble besvart raskt med lite behov for refleksjoner fra informantene. Neste tema omhandlet informantenes refleksjoner om hvordan de tolket politiets trussel med skytevåpen. For å peile informantene inn mot det konkrete oppdraget de skulle snakke om, ble de spurt om det var et spesielt oppdrag de tenkte på da de takket ja til deltagelse. Deretter gikk intervjuguiden konkret inn på dette oppdraget og ble tematisert i «På vei til oppdragsstedet», «På oppdragsstedet» og «Hvordan foretar deltageren beslutninger?». Min intensjon med denne rekkefølgen var å følge hvordan situasjonsbevisstheten til informantene utviklet seg fra oppdragsstart til oppdragsslutt, og hva som påvirket den. Intervjuguidens siste tema avsluttet med å runde av intervjuet, informere informantene om studiens videre gang og deretter ble de gitt mulighet til å stille meg spørsmål.

Som en siste forberedelse før selve intervjuene valgte jeg å følge Johannessen et al. (2016, s. 155) sin anbefaling om å gjennomføre et testintervju. Det ga meg muligheten til å evaluere intervjuguidens kvalitet, øve på intervjuteknikk og spørsmålsformulering. Det ga også et estimat for intervjuets varighet. Noen av spørsmålene i intervjuguiden ble omformulert, men essensen forble den samme.

4.2.5 Gjennomføring av intervjuene

Ifølge Tjora (2017, s. 118) er det viktig for intervjueren å skape en avslappet stemning i intervjuer slik at det blir lettere for informanten å snakke åpent om sine erfaringer, meninger og refleksjoner. Ved å gjennomføre intervjuene der informanten føler seg trygg, kan det bidra til å senke informantens skuldre. Jeg forsøkte å ta hensyn til dette ved at informantene selv kunne avgjøre tidspunkt og sted for intervju, og om det skulle være digitalt eller fysisk oppmøte. Dermed fikk informantene selv velge det som passet dem.

Fire informanter ønsket å gjennomføre intervjuet på sin arbeidsplass og noen av disse ble intervjuet i sin arbeidstid. Informantene valgte selv kontor hvor vi var alene og ikke ble forstyrret. For en annen informant passet det best å ta intervjuet hjemme hos meg. For den siste informanten passet det best å gjennomføre digitalt videomøte.

Det følger av forskningsetiske retningslinjer et krav om et informert og fritt samtykke for deltagelse (Dalen, 2019). Dette kravet ble ivaretatt både ved at informantene ble tilsendt en invitasjon og informasjon om prosjektet i forkant av intervjuet, og i tillegg ble det forklart

Skudd ikke avfyrt!

muntlig før intervjuet. Invitasjon til deltagelse og samtykkeskjema er lagt til som vedlegg. Informanten som ble intervjuet digitalt ga sitt samtykke muntlig, og resterende samtykket skriftlig. Samtykkeskjemaene ble deretter lagret etter gjeldende retningslinjer fra NSD.

Jeg opplevde kontaktetableringen og stemningen på intervjuene som ble gjennomført ved fysisk oppmøte som god. Jeg følte at informantene virket avslappet og at vi brukte litt tid på «small talk» før intervjuet startet. Ved det digitale intervjuet opplevde jeg det som litt mer vrient å skape en avslappet stemning. Jeg syntes det digitale gjorde det mer utfordrende å «small talk»-e og kjente på at jeg var opptatt av å sitte med rett rygg på grunn av kameraet. Likevel, etter en liten stund, opplevde jeg å bli mer avslappet i kroppsholdningen, og det virket som om informanten gjorde det samme.

En vanlig måte å dokumentere intervju på er å gjøre lydopptak (Johannessen et al., 2016, s. 155). Bruk av opptaker gjør det lettere for intervjueren å fokusere på den som blir intervjuet, og intervjueren får mulighet til å se tilbake på om man selv har påvirket intervjuet (Nilssen, 2012, s. 31). Ved bruk av lydopptak er det viktig å informere informantene om dette og spørre de om tillatelse til å gjøre opptak av intervjuet (Tjora, 2017, s. 166). Alle informantene tillot meg å ta opptak av intervjuet og ingen virket brydd av det. De ble informert om hvordan opptaket skulle brukes i studien, hvordan det oppbevares og når det slettes. For å unngå at lydopptakeren skulle ta bort noe av fokuset til informantene, ble den plassert diskret til side. For å avbryte informantene minst mulig hadde jeg med meg en notatblokk hvor jeg noterte ned oppdukkende spørsmål slik at jeg kunne vente med å stille spørsmålene til informantene var ferdig med å fortelle.

Før jeg kunne begynne med å analysere intervjumaterialet, var det nødvendig å gjøre det om til skriftlig form ved å transkribere materialet.

4.2.6 Databearbeiding: transkripsjon

Ved dybdeintervjuer anbefales det bruk av lydopptak og fullstendig transkribering av materialet. Kvale (1997, gjengitt i Tjora, 2017, s. 173) påpeker at det ikke finnes objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form. Intervjueren bør derfor vurdere hvordan transkripsjonen skal gjøres ut fra hva som er nyttig for studien. På en annen side er det ikke alltid lett å vite på forhånd hvilke temaer og detaljer som vil bli viktig senere. Derfor kan det være lurt å være mer detaljert enn det man tror er nødvendig (Tjora, 2017, s. 173-174).

Skudd ikke avfyrt!

Da jeg begynte transkripsjonen forsøkte jeg å gjøre det så nøyaktig som mulig. Etter hvert tok jeg et valg på å unnlate språklige vaner som «liksom, da, på en måte» og så videre. Etter min vurdering hadde ikke denne unnlattelsen noe å si for det innsamlede materialet. Videre ble alt transkribert til bokmål, uavhengig av informantenes dialekt. Intervjueren må i slike tilfeller være observant på spesielle dialektord som kan ha særegen betydning (Tjora, 2017, s. 174). Etter min vurdering var det ingen slike spesielle dialektord av betydning for materialet. Etter transkripsjon ble lydopptakene slettet. Da alle transkripsjonene var fullført begynte jeg med analysearbeidet av datamaterialet

4.3 Analyseprosessen

Frem til nå har jeg gjort rede for datagenering og databearbeiding. Jeg satt igjen med *analysedata*, det vil si empirisk data i form av tekst som gjør det mulig å gjøre kvalitativ analyse. Kvalitativ analyse har som mål å gjøre det mulig for leseren å få økt kunnskap om fenomenet som er undersøkt uten å selv måtte gå gjennom all data (Tjora, 2017, s. 195-196). Kvalitativ analyse kan utføres på ulike måter, men *tematisk analyse* blir fremhevet som den mest grunnleggende analyseformen (Johanessen et al., 2018).

Ved tematisk analyse vil forskeren se etter temaer i analysedataene. Med ‘tema’ menes «en gruppering av data med viktige fellestrekk» (Johanessen et al., 2018, s. 279). Med andre ord forstås tema her som det samme som *kategori*. Hensikten med tematisk analyse er å gruppere informantenes svar i mer generelle kategorier som til sammen skal svare på forskningsspørsmålene. Johanessen et al. (2018, s. 303-305) presenterer en «oppskrift» på hvordan tematisk analyse kan gjennomføres, og selv om jeg ikke fulgte denne oppskriften til punkt og prikke, var analysearbeidet ganske lik den som Johanessen, et al. presenterer. Analysearbeidet består av fire faser; forberedelse, koding, kategorisering og rapportering. Selv om arbeidet presenteres som fire ulike faser, vil det være naturlig for forskeren å gå frem og tilbake mellom fasene (Johanessen et al., 2018).

4.3.1 Forberedelsesfasen

Forberedelsesfasen handler om å skaffe analysedata og få en oversikt over det. Analysedataen bør være i skriftlig form (Johanessen et al., 2018, s. 284). Punkt 4.2.6 gjorde rede for arbeidet med å transkribere fra lydfiler til skriftlig form. Selv om jeg fikk en viss oversikt av analysedataen da jeg transkriberte, gikk det lang tid fra første transkribering til den siste. Etter

Skudd ikke avfyrt!

den siste transkriberingen, leste jeg alle transkripsjonene på nytt og jeg fikk en bedre oversikt over analysedataen. I denne fasen hadde jeg skrevet ut transkripsjonene og jeg skrev ned notater underveis for hvordan jeg kunne gjennomføre *kodingen*. Allerede i denne fasen hadde jeg «bestemt» meg for hvordan kategoriseringen skulle se ut og jeg lagde meg et fargesystem som jeg skulle benytte meg av i kodingen.

4.3.2 Koding

Koding handler om å fremheve og sette ord på viktige poeng i analysedataen (Johanessen et al., 2018, s. 284). Ved første forsøk på analyse hadde jeg ikke lest metodelitteratur godt nok og som jeg vil vise under erfarte jeg kodene som «ubrukelige». Jeg hadde allerede tidlig bestemt meg for hvordan kategoriseringen skulle se ut og jeg benyttet meg av ulike fargetusjer for å markere hvilke koder som var relevant for de ulike kategoriene. Koder ble opprettet ved at jeg markerte deler av utdrag eller setninger og noterte essensen av utdraget i marginen. Disse notatene utgjorde kodingen og jeg forsøkte å holde kodingen empirinær ved at notatene i margin ofte inneholdt ord eller uttrykk som kom fram av utdragene som ble kodet. I tillegg noterte jeg ned mine tanker underveis på hvordan kodene passet med hverandre og teorien. Flere av kodene ble markert med mer enn én kode fordi de var relevante for mer enn én kategori,

4.3.3 Kategorisering

Kategorisering vil si at forskeren sorterer kodene i mer overordnede kategorier, eller temaer (Johanessen et al., 2018, s. 295). Som nevnt valgte jeg å markere de ulike kodene med hver sin farge som representerte de ulike kategoriene jeg hadde sett for meg som aktuelle. I neste fase skulle jeg sortere disse kodene i ulike underkategorier. Gjennom prosessen med å sortere kodene i underkategorier skjønnte jeg to ting; for det første var det vanskelig å finne tilbake til og sortere koder som var markert på over 80 sider papir. For det andre innså jeg at kategoriene og kodene ikke ga like mye mening som jeg trodde da jeg så på forskningsspørsmålene igjen. Ifølge Johanessen et al. (2018) bør koding sees på som en *spørsmålsdrevet* prosess ved at forskeren bør ha bestemte spørsmål i tankene når kodingen gjennomføres. Spørsmålene kan være generelle, eller spesifikke, men uten spørsmål vil kodingen bli vilkårlig og ubrukelig (s. 285). Det var nettopp dette jeg opplevde fordi jeg ikke hadde klart for meg spørsmålene som kodene og kategoriene skulle besvare.

Skudd ikke avfyrt!

Dermed måtte jeg ta et steg tilbake og kode på nytt. Denne gangen valgte jeg å kode på PC og brukte skriveprogrammet Word. Dette ga meg muligheten til å markere kodene og notere uten å ta hensyn til plassmangel på papiret. Senere kunne jeg kopiere og lime kodene under de ulike kategoriene og underkategoriene. I tillegg valgte jeg å kode med et forskningsspørsmål i fokus om gangen, før jeg deretter igjen sorterte kodene i ulike kategorier. Ved å benytte PC hadde jeg denne gangen fleksibiliteten til å genere eget dokument for kategoriseringen og der hadde jeg muligheten til å sortere og flytte de ulike kodene. Dette dokumentet utgjorde deretter disposisjonen for *rapporteringsfasen*. Denne prosessen ble gjentatt for hvert forskningsspørsmål.

Ifølge Johanessen et al. (2018, s. 292) vil forskeren kunne kvalitetssikre kodene og redusere risikoen for å overse viktige poeng ved å gjenta kodefase. Arbeidet var tidkrevende, men denne gangen var det en tydeligere rød tråd mellom kodene, kategoriene og forskningsspørsmålene. I tillegg opplevde jeg å se nye viktige poeng som jeg tidligere hadde oversett.

4.3.4 Rapportering

Siste steg i tematisk analyse består av *rapportering*, det vil si å skrive frem temaene og innholdet i resultatdelen. Denne fasen henger nært sammen med kategorisering (Johanessen et al., 2018, s. 301) og jeg opplevde å justere på både koder, kategorier og forskningsspørsmål. Også denne fasen måtte gjentas flere ganger og flere utkast ble skrevet. Et viktig læringspunkt i denne fasen var å ha det aktuelle forskningsspørsmålet liggende synlig på pulten for å ikke miste den røde tråden. Resultatet av den tematiske analysen er presentert i denne studien i kapitlene 5, 6 og 7.

En viktig beslutning som ble tatt i denne fasen var å ekskludere faktorer som jeg i min forforståelse trodde ville være av betydning for informantenes beslutninger i bevåpnede konfrontasjoner. Tjenestepersoner som står i bevåpnede konfrontasjoner har sjeldent totale oversikten av relevant informasjon, og feil beslutninger kan være fatale. Jeg hadde en forforståelse om at frykten for å gjøre feil var noe som kunne prege informantenes vurderinger. I tillegg var jeg av den oppfatning at dagsform og forholdet til kollega i patruljen kunne påvirke den mentale kapasiteten enten i positiv eller negativ forstand. Imidlertid måtte jeg i denne fasen erkjenne at det var ingen funn som tydet på at disse faktorene var av betydning for informantenes beslutninger da de stod i situasjonen. På grunn av plassbehov

Skudd ikke avfyrt!

valgte jeg å forkaste dette temaet for å kunne si mer om de aktuelle temaene som fremstod som mer betydningsfulle for beslutningstakingsprosessene.

I dette delkapitlet har jeg gjort rede for analyseprosessen i denne studien. Analyseprosessen har vært inspirert av oppskriften til tematisk analyse slik presentert av Johannessen et al. (2018). I ettertid har jeg sett fordelen av å sette seg bedre inn i metodelitteraturen før analysearbeidet, og jeg ville sannsynlig ha spart en del tid dersom jeg hadde gjort det. I det neste vil jeg vurdere prosjektets kvalitet i lys av ulike kvalitetskriterier.

4.4 Vurdering av prosjektets kvalitet

Når jeg her skal vurdere kvaliteten av prosjektet vil jeg drøfte de ulike kriteriene som Tjora trekker frem som indikatorer på kvalitet, nemlig *gyldighet*, *pålitelighet*, *generaliserbarhet*, *transparens* og *refleksivitet* (Tjora, 2017, s. 230-231).

4.4.1 Gyldighet

Gyldighet handler om at det er en *logisk sammenheng* mellom prosjektets forskningsspørsmål, prosjektets utforming og funn. En måte å teste gyldigheten på er i dialog med forskersamfunnet ved å forholde seg til relevante eksisterende teorier og forskning. En slik *kommunikativ* gyldighet er godt etablert innen forskningen og gjøres konkret ved å sammenstille egne funn med relevante teori og forskningsfunn (Tjora, 2017, s. 231-234). I denne forskningen har jeg forsøkt å styrke gyldigheten ved å presentere etablert teori og relevant forskning på beslutningstaking i et psykologisk perspektiv. I kapitlene 5, 6 og 7 har jeg først presentert funnene i dette prosjektet, før jeg har sammenstilt funnene med sentrale teorier på beslutningstaking og relevant forskning på beslutningstaking i politiet og andre høyrisiko yrker. I disse sammenstillingene opplevde jeg ikke å gjøre noen revolusjonerende funn, men opplevde at funnene i dette prosjektet var i samsvar med etablert teori og forskning.

Redegjørelse av de valgene forskeren har tatt i valg av datagenereringsmetode, teoretisk grunnlag og spørsmål, gir leseren mulighet til å selv vurdere forskningens relevans og posisjon (Tjora, 2017, s. 234). I dette prosjektet har jeg forsøkt å tydeliggjøre mine valg og vurderinger i dette kapitlet.

Skriftlig notoritet gjennom forskningsprosessen kan hjelpe forskeren til å gå gjennom prosjektets utvikling i etterkant og gå tilbake til de vurderinger og valg som ble tatt for en

Skudd ikke avfyrt!

stund tilbake (Johannessen et al., 2016, s. 65). Dette har jeg gjort ved å skrive forskerlogg underveis i prosjektet. Med en slik oversikt har jeg i ettertid hatt muligheten til å gå gjennom loggen for å kunne gjøre rede for mine valg. Etter min mening er dette noe som styrker prosjektets gyldighet og pålitelighet. På en annen side viser forskerloggen at jeg ikke har vært like flink til å notere gjennom hele prosessen. Blant annet så jeg behovet for en egen logg for problemstilling og forskningsspørsmål for å loggføre justeringer og endringer av disse. Denne loggen opprettet jeg først høsten 2021 og har dermed ikke oversikt over begrunnelse for justeringer fra før dette. Dersom jeg hadde utført prosjektet på nytt ville jeg vært mer konsekvent på hyppige loggføringer for å styrke prosjektets gyldighet og pålitelighet.

4.4.2 Pålitelighet og forskerens posisjon

Innenfor samfunnsforskningen er det vanlig at forskeren har et eller annet engasjement i temaet det forskes på og det er derfor nødvendig for forskeren å gjøre rede for sin posisjon (Tjora, 2017). Studiens pålitelighet er avhengig av at forskeren gjør rede for sitt engasjement i temaet og sin motivasjon til å gjennomføre studiet (Davies, 2016). I denne delen skal jeg derfor gjøre rede for min posisjon som forsker, motivasjon for valg av tema og faglige forståelse.

Innenfor forskning på politiet kan forskeren plasseres i en av fire ulike forskerroller; hver av dem med sine fordeler og ulemper (Brown, 1996, i Davies, 2016, s. 156). Fordi jeg er en polititjenesteperson som jobber på patruljeavdelingen er det naturlig å definere meg selv som en *innside innside-forsker*. Denne forskerrollen referer til en polititjenesteperson som forsker på politiet. Min rolle som innsiddeforsker fører med seg fordeler og utfordringer som det er nødvendig å reflektere over (Davies, 2016, s. 156; Rachlew, 2010, s. 130).

Min yrkesmessige bakgrunn bringer meg svært nært til studiens felt. Ofte har jeg reflektert om bevæpnede konfrontasjoner med den bevissthet om at jeg selv en dag i virkeligheten kan stå i en situasjon hvor jeg må vurdere skyt/ikke skyt. Som polititjenesteperson har jeg selv deltatt i den samme årlige sertifiseringstreningen som flere av informantene referer til. Det er denne bakgrunnen som har formet min faglige forståelse ved studiens start og som påvirket studiens form. Selve motivasjonen for å gjennomføre denne studien kommer av en personlig interesse for operative ferdigheter. Dermed har jeg en egeninteresse for å gjennomføre dette studiet for å øke egen kunnskap om fagfeltet, samt at det kan også kan tilføre økt kunnskap til politiet.

Skudd ikke avfyrt!

Videre er jeg en del av samme politiavdeling som forskningsdeltakerne kommer fra. I tillegg kjenner jeg noen av informantene fra tidligere. Enten fra utdanningen på politihøgskolen eller fra å ha jobbet sammen. Alt dette er med på å bringe meg som forsker tett på forskningstema og forskningsdeltakere.

Denne nærheten til forskningstemaet opplevde jeg som en fordel i genereringen av intervjuguiden. Jeg fikk inntrykk av at informantene opplevde spørsmålene som relevante. Det var ikke nødvendig å begrunne og forklare spørsmålene som ble stilt. Videre var det ikke behov for informantene å fortelle meg om rammene for politiets oppdragsløsning. En utsideforsker med lite kunnskap om politiets oppdragsløsning kunne ha brukt en del av intervjutiden på å danne seg ett bilde av hvordan oppdragsløsning foregikk fra A til Å.

På en annen side fører innsidekunnskap med seg noen utfordringer. Blant annet tror jeg min innsidekunnskap gjorde meg mindre oppmerksom på *taus kunnskap*. Med «taus kunnskap» menes den type kunnskap som vanskelig kan forklares i ord og setninger (Gilje, 2021). Ved å transkribere intervjumaterialet ble det synlig for meg at enkelte uttalelser fra informantene som var «tydelige» for meg i intervjusituasjonen, ikke var like tydelige da jeg leste transkripsjonen i etterkant. Det var klart for meg at det var mine forutinntattheter som formet min forståelse under intervjuet. Ved noen anledninger gikk jeg over til neste spørsmål før jeg hadde fått tilstrekkelig opplysninger av informanten. En utsideforsker ville kanskje ha fanget opp slik taus kunnskap bedre enn meg og bedt om videre utdypelse. Ved å transkribere intervjumaterialet fortløpende etter hvert intervju ga det meg mulighet til å fange opp slike forbedringspunkter, noe jeg prøvde å jobbe med ved neste intervju.

Innenfor kvalitativ forskning har nærhet gjerne blitt sett på som en styrke og forskeren har forsøkt å minimalisere avstanden mellom seg og deltakerne for å få innsidekunnskap (Guba & Lincoln, 1988 i Nilssen, 2012). Som nevnt ovenfor har jeg som innsideforsker et nært forhold til både temaet og forskningsdeltakere. En innsideforsker vil dermed kunne oppleve andre utfordringer knyttet til nærhet og distanse enn den tradisjonelle forskeren. Utfordringene til den tradisjonelle forskeren ligger gjerne i å få tilgang til forskningsfeltet og samtidig *oppretholde* nødvendig analytisk distanse. Derimot vil sjeldent en innsideforsker ha utfordringer med å skaffe tilgang til forskningsfeltet, men på en annen side må innsideforskeren aktivt *etablere* en nødvendig analytisk distanse til feltet (Rachlew, 2010).

For å kunne etablere nødvendig analytisk distanse til datamaterialet, har min veileder Lundgaard spilt en viktig rolle. Lundgaard er ansatt i forskningsavdelingen på PHS og har

Skudd ikke avfyrt!

forsket på politiets operasjonssentral (Lundgaard, 2021). Selv om hun ikke er politiutdannet har det vært tydelig for meg at hun har god innsikt og kunnskap om politihverdagen til tjenestepersoner på patrulje. Jeg har opplevd hennes bakgrunn og innsikt som fordelaktig fordi diskusjonene med henne har hjulpet meg til å etablere den nødvendige analytiske distansen.

I retrospekt er det tydelig at mine tidlige analyser av datamaterialet bar preg av politisjargong. Analysene bar preg av å være opptatt av *hvorfor* informantene handlet som de gjorde på grunn av de kontekstavhengige faktorene. De var i mindre grad opptatt av å forklare hvordan deres beslutningsprosesser ble formet. Som tjenesteperson har jeg ofte evaluert egne handlinger, både på trening og i virkeligheten, ved å vurdere hva som var *årsaken* til mine handlinger. Etter å ha jobbet i flere år i politiet falt derfor denne vurderingsmåten naturlig for meg, og det preget også de tidlige analysene av datamaterialet. Imidlertid hadde disse analysene lite relevans utover de konkrete tilfellene som ble analysert. Diskusjonene med veileder hjalp meg til å «heve blikket» og se analysens relevans utover de konkrete tilfellene ved å forsøke å besvare på spørsmålet «hva så?» og «hva betyr dette for politiorganisasjonen?». På den måten har jeg økt min analytiske distanse til feltet.

For å øke studiens pålitelighet har jeg her vist hvordan min posisjon som innsideforsker har formet min faglige forståelse. Min posisjon som innsideforsker har hatt sine fordeler og utfordringer. Min motivasjon til å gjennomføre studien kommer av min egeninteresse for operativt politiarbeid. Alt dette er med på å påvirke hvordan jeg tolker intervjumaterialet. Refleksjoner om forskerens posisjon, hvordan det påvirker motivasjon, henger nært sammen forskerens *refleksivitet*. Refleksivitet handler om å erkjenne forskningen som verdiladet og forskeren må vurdere hvordan personlig interesse og kunnskap kan ha påvirket forskningen. Denne tolkningen av eget arbeid er viktig for tilliten til forskningsarbeidet (Tjora, 2017, s. 264).

4.4.3 Refleksivitet

Empirisk data i kvalitativ forskning er ikke en gjenspeiling av virkeligheten. I kvalitativ forskning er det to grunnleggende antakelser om kunnskap og hvordan kunnskap skapes:

Den ontologiske forutsetningen i kvalitativ forskning er at det eksisterer mange virkeligheter, og virkeligheter er under stadig forandring. Videre er den epistemologiske forutsetning at kunnskapen som konstrueres er avhengig av møtet mellom forskeren og forskningsdeltakeren

Skudd ikke avfyrt!

(Nilssen, 2012, s. 25). Med andre ord er den virkeligheten og kunnskapen som konstrueres i denne undersøkelsen avhengig av møtet mellom informantene og meg, og hvordan jeg tolker deres refleksjoner om sine virkeligheter. Kvalitativ forskning preges i større grad av forskersubjektivitet enn kvantitativ forskning (Tjora, 2017). Nilssen (2012) omtaler den kvalitative forskeren som sitt viktigste instrument og en viktig annerkjennelse er at den kvalitative forskningen er verdiladet.

Min refleksivitet henger nært sammen med min refleksjon om min posisjon og motivasjon til å gjennomføre studiet. Min tolkning og analyse av intervjumaterialet preges av formålet med undersøkelsen, som er begrenset til politiets perspektiv. Sannsynligvis kunne andre forskere tolket intervjumaterialet annerledes enn slik jeg har tolket det. Min tolkning har vært preget av å identifisere sentrale faktorer som kan påvirke tjenstepersoner beslutningsprosesser med den hensikt at det skal være relevant for politiets opplæring og trening i operative disipliner.

En begrensning ved forskningen er at den er fokusert på politiets side av en konfrontasjon som involverer minst to parter. I mine analyser har jeg tolket hvordan informantenes beslutningsprosesser og handlinger ble formet av omgivelsen og motpart. Jeg har derimot ikke tolket hvordan informantene *selv* kan ha påvirket omgivelsene og motpart.

Prosjektet er altså avgrenset til politiets perspektiv. Uavhengig av om man ser på politiets beslutninger i bevåpnede konfrontasjoner som en reaksjon på en situasjon, eller om de selv er med på å skape en situasjon, eksisterer det en interaksjon i slike situasjoner mellom tjenstepersoner og den som blir konfrontert. Denne undersøkelsen undersøker ikke denne interaksjonen. Dersom denne studien skulle ha undersøkt denne interaksjonen, ville den fått en annen form og farge.

4.4.4 Generalisering

Generalisering dreier seg om forskningsfunnene er relevante utover de konkrete tilfellene som har blitt undersøkt (Tjora, 2017, s. 238). Spørsmålet om hvorvidt, og hvordan kvalitativ forskning kan generaliseres er gjenstand for debatt. Posisjonene i denne debatten dreier seg grovt sett om at generalisering ikke er mulig, generalisering er mulig, men i en annen form, og generalisering kvalitativ forskning kan være av samme type som i kvantitativ forskning (Nadim, 2015). Jeg vil gå nærmere inn på midterste posisjon.

Forskere som mener at det i kvalitativ forskning er mulig med en annen form for generalisering, tar en *moderat posisjon* (Gobo, 2008, i Nadim, 2015). De mener at det er en

Skudd ikke avfyrt!

type generalisering som er passende for kvantitativ forskning, og en type generalisering som passer kvalitativ forskning. En sentral forskjell mellom de ulike formene for generalisering, er *hva* man ønsker å generalisere. I kvantitativ forskning gjøres *empiriske generaliseringer*. Ved å studere et utvalg av en populasjon, trekkes det slutninger om utbredelsen av et fenomen i populasjonen. En sãnn type generalisering vil ikke v~re mulig i kvalitativ forskning. Kvalitativ forskning kan derimot generalisere kjennetegn ved prosesser eller mekanismer (Nadim, 2015, s. 133). Dette er en type *teoretisk generalisering* hvor det forsøkes å si noe om sammenhengen mellom betydningsfulle elementer for fenomenet som studeres. Slutningen p~ om funnene i kvalitativ forskning ogs~ kan finnes i en st~rre populasjon, er avhengig av forskningens logiske argumenter (Mitchell, 2006, i Nadim, 2015).

Teoretisk generalisering krever en vurdering av *overf~rbarhet* mellom det som er studert, og til situasjonene vi mener funnene kan overf~res til. I denne vurderingen er det viktig å sp~rre seg om hva som er likhetene mellom det som er studert og det st~rre univers. Hva kan rettferdiggj~re å overf~re funnene fra det som er spesifikt studert, til andre steder som ikke er studert? (Nadim, 2015). If~lge Nadim (2015) er de fleste kvalitative forskere enten uklare p~ dette punktet, eller s~ legger de vekt p~ å argumentere for studiens gyldighet. Ved den siste tiln~rmingen blir det opp til leseren selv å vurdere graden av overf~rbarhet. Imidlertid er Nadim kritisk til at det skal trekkes slutninger om overf~rbarhet basert p~ vurdering av gyldighet. Hun argumenterer for at forskeren selv skal gj~re eksplisitte vurderinger av overf~rbarheten fra funnene til det st~rre univers (Nadim, 2015, s. 136-137).

I et forsøk p~ å gj~re en slik vurdering, er det viktig å blant annet vurdere begrensningene ved det som er studert som er annerledes fra andre caser (Nadim, 2015). Helt konkret har denne studien undersøkt seks informanter, og deres erfaringer og refleksjoner fra en hendelse de opplevde. Snøballmetoden ble benyttet for å rekruttere de aktuelle informantene. En svakhet ved snøballmetoden er at den er basert p~ forskerens tilfeldige tilgang til informanter og at informantene gj~r seg tilgjengelig av en grunn (Tjora, 2017, s. 244). I etterkant har jeg spekulert i om det er enklere å melde seg som deltager i et forskningsprosjekt som dette dersom man sitter igjen med en mestringsf~lelse fra den aktuelle hendelsen. Hvorvidt dette stemmer eller ikke, vites ikke. Studiens informanter ble heller ikke spurt om opplevd mestringsf~lelse var viktig motivasjon til deltagelse.

P~ den ene siden kan det argumenteres for at funnene kan begrenses til å gjelde «Oslopolitiet» da alle informantene er fra Oslo politidistrikt og de gjennomf~rer samme sertifiseringstrening. P~ den andre siden er innholdet i politiets sertifiseringstrening delt i temaer og antall timer

Skudd ikke avfyrt!

som trenes per tema er bestemt av POD. Denne fordelingen er gjeldende for politidistriktene (Andresen, 2014, s. 26; Politidirektoratet, 2020a, s. 41). Imidlertid vites det ikke om innholdet i treningstemaene varierer fra politidistrikt til politidistrikt, eller om det er helt likt.

Videre begrenses funnene av denne studien til at informantene var begrenset av sin taushetsplikt. Det vites ikke om de har utelatt informasjon av betydning for studiens problemstilling fordi de er underlagt taushetsplikt. Videre vites det ikke om potensielle informanter som oppfylte kriteriene for deltagelse, unnlot å melde seg på grunn av sin taushetsplikt. Videre er kvalitativ forskning basert på en tolkende tradisjon. Trolig vil en annen forsker fokusert på andre aspekter ved informantenes refleksjoner enn det jeg gjorde. På samme måte ville andre informanter gitt meg et helt annet datagrunnlag.

På en annen side er min vurdering av funnene i denne studien, med støtte i litteraturen, sannsynligvis relevant for andre situasjoner også. Undersøkelsen har forsøkt å se etter trekk og kjennetegn for kognitive prosesser som kan være overførbare til andre situasjoner. I hovedtrekk er funnene i tråd med relevante teorier og forskning på beslutningstaking i høyrisiko yrker. Samtidig har jeg forsøkt å være transparent i presentasjonen av forskningen for å gi leseren mulighet til å selv vurdere studiens generaliserbarhet og overføringsverdi til andre situasjoner. I neste del viser jeg til mine refleksjoner om hvordan jeg har forsøkt å være transparent.

4.4.5   Transparens

Transparens er et av de viktigste kravene til forskning, og er knyttet til presentasjonen av forskningen. Ved å gjøre forskningen transparent får leseren selv en mulighet til å vurdere kvaliteten av forskningen. For at leseren skal ha anledning til å gjøre en slik vurdering, må forskeren gjøre rede for hvordan undersøkelsene har blitt gjennomført, og hvorfor den har blitt gjennomført på den måten (Tjora, 2017). Slik jeg forstår transparens handler det om å være åpen om sine valg og vurderinger.

Gjennom dette metode-kapitlet har jeg søkt å gjøre forskningsprosessen synlig for leseren ved å presentere og begrunne mine valg og vurderinger. Jf. 4.4.1 har jeg ført en forskerlogg og det har vært en fordel for å kunne være etterrettelig om mine valg og vurderinger. På grunn av forskerloggen har jeg lettere kunnet være åpen for leseren om mine valg og vurderinger enn om jeg ikke hadde ført en slik logg. Som nevnt i punkt 4.4.1 har kvaliteten på forskerloggen variert gjennom studiens forløp ved at jeg ble flinkere til å fylle ut denne loggen etter hvert.

Skudd ikke avfyrt!

Med andre ord kan det være noe «hull» i forskerloggen fra en tidlig fase som kan ha påvirket hvor godt jeg selv husker valg og vurderinger.

En annen måte å gjøre forskningen transparent for leseren på, er ved å bruke sitater fra intervju (Tjora, 2017). For å vise hvordan jeg har konstruert og analysert intervjumaterialet har det blitt vist til utdrag og sitater fra intervjumaterialet. Jeg har brukt sitater fra alle informanter. Informanten som er sitert færrest ganger er sitert fem ganger, mens informanten som er sitert oftest er sitert ni ganger. Totalt har det blitt benyttet 44 sitater. Jeg har videre forsøkt å være transparent på konteksten sitatene fremkommer i, ved å vise til spørsmålet i forkant.

Det er anbefalt å «tagge» sitater med psuedonymer/merkelapper slik at leseren kan se hvordan datamaterialet brukes (Tjora, 2017). Denne anbefalingen har jeg opplevd som et etisk dilemma mellom hensynet til transparens og hensynet til anonymitet. Ved bruk av psuedonymer vil knytningen mellom opplysninger og informant svekkes (De nasjonale forskningsetiske komiteene 2021, s. 21). Politiets bruk av skytevåpen forekommer sjeldent. Dermed er det en viss risiko for at personer som kjenner til detaljene i de ulike oppdragene kan identifisere informantene ved å sette sammen opplysninger som er merket. Etter en etisk vurdering har jeg veid behovet for å beskyttelse av informantenes identiteter som tyngre enn behovet for økt transparens ved bruk av merkelapper.

4.5 Oppsummering

I kapittel 4 har jeg søkt å være åpen om forskningsprosessen, Dette har jeg gjort ved å vise til valg av metoder og hvordan analysearbeidet har foregått. Videre har jeg vært åpen om min posisjon som innsideforsker, motivasjon for forskningsprosjektet og hvordan det kan ha preget analysearbeidet. Jeg har forsøkt å ha et kritisk blikk for å vurdere styrker og svakheter ved eget arbeid. Alt dette har jeg gjort for å gjøre studiet transparent slik at leseren får mulighet til å selv vurdere kvaliteten på forskningen og eventuelt gjenta det.

I kapittel 5, 6 og 7 vil jeg suksessivt presentere og drøfte forskningsfunn knyttet til forskningsspørsmålene.

Skudd ikke avfyrt!

5 Å true eller ikke å true, det er spørsmålet

I denne delen skal jeg presentere funn knyttet til forskningsspørsmålet «Hvordan definerer informantene «trussel med bruk av skytevåpen»?». Dette kapittelet er mindre fokusert på beslutningsteoretiske rammeverket mitt, men ser hen til Myhrer jf. kapittel 2 og har fokus på begrepsavklaring og informantenes forståelse av politiets trussel med skytevåpen. For å gi et innblikk i hvordan informantene truet med skytevåpen, skal jeg først kort gjøre rede for dette.

5.1 Hvordan truet informantene med skytevåpen?

Informantene ble spurt om hvordan de truet med bruk av skytevåpen i praksis. I et tilfelle hadde en informant dialog med motpart som sto ute av syne for informanten. Informanten truet med at dersom motpart pekte mot politiet med sitt våpen, så kunne motparten bli skutt av politiet. Informanten hadde i tillegg våpenet oppe og ventet på at motpart skulle komme fram. De andre informantene opplyste å ha truet deres motpart ved å trekke og rette skytevåpenet da konfrontasjonen oppstod. Noen ga i tillegg en muntlig advarsel om at motparten kunne bli skutt, mens andre ikke gjorde dette. Trusselen varierte altså fra muntlig trussel uten synlig våpen, muntlig trussel og synlig våpen, og synlig våpen uten muntlig trussel.

5.2 Hvordan forstår informantene «trussel med skytevåpen»?

På spørsmål om hvordan informantene definerte «trussel med skytevåpen» svarte alle at en slik trussel både kunne gjøres verbalt, ved handling eller begge deler sammen. Dersom en trussel ble fremsatt muntlig var det liten tvil om at trusselen var fremsatt. En informant sa det slik:

Vi har drøftet [om definering av «trussel med skytevåpen» på jobb] om at det også er trussel når du står og sier at «hvis du ikke gjør som jeg sier, så vil du bli skutt». Det er en verbal trussel.

Informanten var tydelig på det var «trussel med skytevåpen» dersom politiet sa at vedkommende kunne bli skutt dersom han/hun ikke fulgte politiets kommandoer. Ikke alle informantene beskrev det på samme måte, men alle sa at en trussel også kunne skje ved «ord». Med andre ord tyder funn på at en verbal trussel om skytevåpen tolkes til å være på en trussel på samme linje med en trussel som fremkommer i handling.. Derimot var det noe differanse i tolkningen av når en trussel var fremsatt dersom det kun skjedde ved handling.

Skudd ikke avfyrt!

Alle informantene var i utgangspunktet enige i at det var en trussel med skytevåpen dersom politiet pekte med skytevåpenet mot en person. Samtidig ga flere informanter ulike eksempler på når skytevåpenet kunne ha vært pekt på en person uten at det var en trussel. Politiets tjenestevåpen er utstyrt med lykt (Trædal, 2017) og en informant ble spurt om det var en trussel dersom politiet benyttet lykta på våpenet:

Nei, ikke hvis du har en taktisk tilnærming til det. Jeg er ikke en ekspert på når det går over [grensen], men jeg vet at vi kan gå med våpenet framme og bruke lykt på våpenet. Jeg vil ikke si at det er å true.

Flere av informantene var enige i at det ikke var trussel med skytevåpen dersom man hadde våpenet fremme av taktiske årsaker. Dette kunne for eksempel være å ha den oppe for å ha en beredskap eller for å bruke lykta på våpenet. Dersom man belyste en person med våpenlykta, og intensjonen var å belyse personen, så var ikke det trussel med skytevåpen.

5.2.1 Hvem har makten til å definere?

Som vist over synes det ikke å være en klar forståelse om når terskelen for trussel er trådd over dersom trusselen fremsettes kun ved handling. De fleste informantene hadde opparbeidet sin forståelse av «trussel med skytevåpen» gjennom drøfting med kollegaer og gjennom trening. Informantene var klar over at det stod «noe» om trussel med skytevåpen i våpeninstruksen, men kunne ikke huske å ha sett retningslinjer som spesifiserte dette ytterligere.

Det var en enighet blant informantene om at det ikke nødvendigvis var en trussel dersom politiet tok opp våpenet fra hylsteret, selv om det kunne oppleves skremmende for sivile. Dette reiser i så fall spørsmålet om *hvem* som skal ha makten til å definere om en handling var en trussel eller ei. Her var det ulike synspunkter blant informantene på hvordan det skulle tolkes når tjenestepersoner holder våpenet synlig. Mens den ene uttalte:

Jeg tenker at hvis man skal pågripe en kar og man står med skytevåpenet i hånda, så er det trussel med skytevåpenet. Når han ser politiet med våpen i hånda, vil han selvfølgelig bli redd.

Informanten vektla i sitt eksempel på motpartens oppfattelse av situasjonen. Ved å se bevæpnet politi med skytevåpen i hendene, vil det være en handling med skytevåpenet som var egnet til å vekke følelsen av redsel hos personen politiet står ovenfor. En annen informant vektla derimot politiets intensjon med handlingen:

Skudd ikke avfyrt!

[Det er] Heller ikke [trussel med våpen] hvis du på en måte står med våpenet i hendene i en type lav ferdigstilling og kommanderer noen, men bruker ikke i ord [ikke sier at personen kan bli skutt] og peker våpenet rett ned i bakken.

Informantene beskrev tilnærmet like situasjoner; politiet med våpen i hånda i konfrontasjon med motpart, uten muntlig trussel. Men de syntes å være uenige om det var å anse som trussel fra politiets side. Mens den ene vektla på hvordan motpart kunne oppleve politiet, vektla den andre på politiets intensjon med våpenet. En annen informant hadde forståelse for at andre kunne oppfatte politi med synlig våpen som truende, men mente at tjenestepersoners subjektive oppfattelse var avgjørende for defineringen. Informanten mente at man hadde truet med skytevåpenet i de situasjoner hvor våpenet ble brukt og man var «mentalt klar for å bruke det».

Oppsummert tyder forskningsmaterialet på at informantene har en lik forståelse om at politiet trusler om bruk av skytevåpen kan fremsettes både muntlig og i handling, eller en kombinasjon av begge. Videre var det en lik forståelse av når grensen for om en trussel var formidlet dersom det involverte en muntlig advarsel om at skytevåpen kunne bli brukt.

Derimot var det ulik fortolkning av når grensen for om politiet har formidlet en trussel eller ikke, dersom det skjedde ved handling alene. Tjenestepersoner som med strake armer rettet skytevåpenet mot en person ble trukket frem som det klare eksempelet for når grensen var nådd. Derimot var det mindre klart for når grensen var overtrådt i overgangen fra å ha skytevåpenet i hylster til å rette skytevåpenet mot en person med strake armer.

Tjenestepersoner kunne benytte våpenet av taktiske årsaker uten at det var ment som å formidle en trussel. Politiet har en plikt til å rapportere om de tilfellene hvor det har blitt truet med bruk av skytevåpen (Våpeninstruks for politiet, 2015 § 5-3). Ulik fortolkning av om det fysisk har blitt truet med skytevåpen kan ha konsekvenser for denne rapporteringsplikten. I det neste vil forskningsfunnene bli drøftet.

5.2.2 Definisjon eller en praktisk forståelse?

Samtlige informanter var enig i at trusler med skytevåpen kunne formidles ved «ord» eller ved «handling». Dette stemmer overens med ordlyden i våpeninstruksens § 5-3 først ledd punkt A: «*det verbalt eller i handling er truet med bruk av skytevåpen*». Det rådet lite tvil om at en trussel var formidlet dersom den ble formidlet muntlig. Derimot var det større variasjoner i informantenes forståelse av maktmiddelet dersom det kun ble formidlet i handling. I utgangspunktet var samtlige enige om at dersom våpenet pekte mot en person, så

Skudd ikke avfyrt!

var det en «trussel». På en annen side mente de fleste at taktisk bruk av skytevåpenet ikke var en «trussel» selv om andre kunne oppleve det som «truende». Det syntes å variere hvordan informantene vektla hva som var avgjørende for om en handling var en «trussel» eller ikke.

Ifølge Myhrer (2020) gir ikke våpeninstruksen (2015) en definisjon av hva som ligger i «trussel med skytevåpen». Særlig er det trussel formidlet ved «handling» som kan være vanskelig å definere fordi det vanskelig kan settes faste kriterier for hva som er innenfor og utenfor «trussel ved handling». Skytevåpenet kan brukes av taktiske grunner, noe også flere av informantene beskrev. Selv om utenforstående skulle føle seg «truet» i tilfeller hvor politiet bruker våpenet av taktiske grunner, faller det utenfor rapporteringsplikten (Myhrer, 2020) jf. våpeninstruksen § 5-3 første ledd punkt A (2015).

Informantenes usikkerhet på hvor grensen går for taktisk bruk av skytevåpenet eller en formidling av trussel, synes derfor å være en naturlig konsekvens som følge av at det ikke er gitt en definisjon i våpeninstruksen. Som følge av dette kan vi i større grad si at informantene hadde en *forståelse* av hvilke tilfeller som falt innenfor «trusler med skytevåpen» i form av «handling». Ifølge Myhrer (2020) er det avgjørende om handlingen utløser en rapporteringsplikt eller ikke, om tjenestepersonen ved handlingen har hatt til *hensikt* å formidle en trussel ved å peke skytevåpenet mot gjerningspersonen. Flere av informantene hadde samme synspunkt om at intensjonen ved handlingen fra politiets side skulle være avgjørende. En informant vektla derimot på hvordan den andre personen oppfattet politiet. Videre skal vi se på hvilke problematiske sider ulik tolkning av maktutøvelsen kan ha.

5.3 Viktige aspekter ved korrekt rapportering

Usikkerhet rundt hva som faller innenfor «trusler med skytevåpen», særlig i form av «handling» kan føre til underrapportering (NOU 2017:9, s. 77). Her skal jeg trekke frem tre hensyn som begrunner krav om innrapportering.

Bestemmelsene i politiloven og våpeninstruksen er preget av at politiets maktutøvelse skal være tilbakeholdne. Ifølge Myhrer (2020) er korrekt innrapportering viktig av særlig tre hensyn. For borgernes *rettssikkerhet* er det viktig at det er notoritet i politiets bruk av skytevåpen slik at politiets maktutøvelse kan kontrolleres. Videre vil innrapportering om politiets bruk av skytevåpen kunne begrunnes av *samfunnsmessige hensyn*. Dersom politiets rettmessige bruk av skytevåpen øker, sier det noe om samfunnsutviklingen og det kan være nødvendig å sette tiltak mot utviklingen. Det tredje hensynet er av hensynet til

Skudd ikke avfyrt!

erfaringslæring (Myhrer, 2020, s. 159). Oppdrag der politiet bruker skytevåpen er ofte utfordrende oppdrag, samtidig som de fremkommer sjeldent. Slike oppdrag egner seg for å evaluere hva som funker og hva som ikke funker. Erfaringer og kunnskap fra reelle oppdrag kan brukes til å gjøre politiets treninger mer realistiske. I punkt 7.3 argumenterer jeg for at relevant trening er en viktig forutsetning for å løse kritiske situasjoner.

For at det skal være mulig med en systematisk læring, må det eksistere systemer som har til hensikt å registrere, evaluere og videreformidle læringspunktene. Det kan eksistere lokale variasjoner, men det eksisterer ikke et nasjonalt system fra POD som evaluerer slike hendelser (Henriksen & Kruke, 2020a, s. 9).

Spesialenheten etterforsker saker hvor politiet har skutt med skytevåpenet enten om det er rettet skudd, varselskudd eller vådeskudd. Dommene for disse sakene kan leses på deres nettsider og gir en mulighet for evaluering og erfaringslæring. Imidlertid vil tilfeller hvor politiet har truet med skytevåpen, men ikke avfyrt, også være egnet for systematisk læring. Kunnskap om hvorfor tjenestepersoner *ikke* skyter er relevant for politiets taktiske metoder (Myhrer, 2020, s. 42, 159-160).

5.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert og drøftet funn knyttet til forskningsspørsmålet knyttet til «Hvordan definerer tjenestepersoner «trussel om bruk av skytevåpen»?». På den ene siden var det lite tvil om en trussel var fremsatt dersom det ble formidlet muntlig. På en annen side tyder forskningsfunn på at det vanskelig kan sies at tjenestepersonene har en tydelig definisjon av grensene for når maktmidlet var benyttet dersom det ble utøvet ved handling alene. Skytevåpenet kunne både benyttes til å formidle en trussel, eller det kunne benyttes av taktiske årsaker. Denne grensen mellom å bruk av skytevåpenet for å formidle en trussel, eller taktisk bruk, var ikke like tydelig som en muntlig trussel. Funnet tyder dermed på at tjenestepersoner ikke har en tydelig definisjon på «trussel om bruk av skytevåpen», men at det er snakk om en individuell *praktisk forståelse* som dannes gjennom utdanning, praktisk trening og diskusjoner med kollegaer. Ifølge Myhrer er politiets trussel om bruk av skytevåpen heller ikke definert i våpeninstruksen og det er opp til tjenestepersonen selv å vurdere om hensikten med håndteringen av skytevåpenet var for å formidle en trussel, eller om det var taktiske årsaker til det. Det ligger dermed et ansvar hos hver enkelte tjenestepersoner å vurdere om handlingen utløste en plikt om rapportering. Videre ligger det

Skudd ikke avfyrt!

et ansvar hos arbeidsgiver og politiorganisasjonen å gi en enhetlig opplæring for hva som utløser en rapporteringsplikt jf. våpeninstruksen §5-3, første ledd punkt A (2015).

Skudd ikke avfyrt!

6 Kjennetegn ved kognitive prosesser i væpnede konfrontasjoner

I dette kapitlet vil jeg vise til analysen relatert til forskningsspørsmålet «hvordan foretar tjenestepersoner beslutninger i situasjoner det har blitt truet med skytevåpen». Formålet er å undersøke hva som kjennetegner informantenes kognitive prosesser i slike situasjoner og undersøke hvilke kontekstavhengige faktorer som har betydning for anvendt beslutningsprosess. Det er mange faktorer som påvirker slike kognitive prosesser. I denne forskningen får jeg ikke kartlagt alle disse, men har valgt å fokusere på noen få.

Analysen vil bli presentert i tre deler, og hver del vil drøftes suksessivt. Første del handler situasjonsbevissthet og hvordan det dannes. Del to identifiserer og drøfter ulike kontekstavhengige faktorer som var av betydning for informantenes beslutningsprosesser. Del tre undersøker og viser til trekk ved informantenes beslutningsprosesser. Avslutningsvis blir kapitlet oppsummert.

6.1 Situasjonsbevisstheten – Det informantene trodde der og da

Her dreier alle informantenes refleksjoner seg om ett konkret oppdrag hvor de truet med bruk av skytevåpen, men hvor det ikke ble skutt med våpenet. Begrepene ‘gjerningsperson’, ‘motpart’ og pronomen ‘han’ brukes om personen informantene truet med bruk av skytevåpen. I alle tilfellene var motparten en mannlig person. Personer som har vært involvert i oppdraget, men som ikke ble truet av politiet, blir omtalt som tredjepersoner. I det følgende skal vi se på informantenes refleksjoner om deres situasjonsbevissthet i det aktuelle oppdraget.

6.1.1 Å danne seg en situasjonsbevissthet

Oppdraget begynte for alle informantene med en melding fra operasjonssentralen. På vei til oppdraget varierte det hvilke forberedelser informantene gjorde. Fysiske forberedelser handlet om å bevæpne seg dersom de ikke var midlertidig bevæpnet, og eventuelt gjøre klart beskyttelsesutstyr. Mental forberedelse handlet om å danne seg en situasjonsbevissthet. En informant beskrev formålet med forberedelser på vei til et oppdrag slik:

Når vi får en sånn melding [om en trusselsituasjon med våpen] så ønsker jeg at vi snakker om, og gjør mentale forberedelser i bilen og bruker tiden godt. [...] sånn at

Skudd ikke avfyrt!

man er sikker på at man har lik situasjonsforståelse i bilen. Fordi det har jo skjedd at folk ikke har fått med seg at det har blitt truet med våpen [av gjerningspersonen]. Det skal ikke være stille i bilen på vei til oppdraget.

For informanten var formålet med mentale forberedelser å danne en felles forståelse av oppdraget for å være sikker på at de som er på patruljen ikke har gått glipp av informasjon. Bruken av begrepet «situasjonsforståelse», og hvorfor det var viktig, gikk om igjen hos informantene. Videre i avhandlingen vil jeg betegne dette som «situasjonsbevissthet», jf. punkt 3.3.

For å kunne danne seg situasjonsbevissthet, må man ha informasjon (Endsley, 1995). På vei til oppdraget var informantene avhengig av informasjonen fra operasjonssentralen fordi de selv ikke hadde kjennskap til forholdene eller involverte personer fra tidligere.

Operasjonssentralen har mulighet til å gjøre søk i sine systemer, men de er stort sett avhengig av informasjonen fra innringer for å danne seg en forståelse av situasjonen her og nå (Lundgaard, 2021). Informasjonen operasjonssentralen mottok var dermed viktig for hvordan operasjonssentralen selv tolket situasjonen, og hva de formidlet videre.

Kvaliteten på informasjonen fra innringere varierte. I noen tilfeller hadde innringer dratt fra stedet og kunne dermed ikke si noe om hvor gjerningspersonen befant seg. Ved andre tilfeller var innringere fortsatt på stedet og kunne si til patruljene hvor gjerningspersonen befant seg. Informasjon om noen var skadde, våpentype og hva gjerningspersonen faktisk hadde gjort med våpenet, var viktig informasjon. Flere av informantene opplevde at slike viktige opplysninger manglet da de kjørte mot oppdraget. En informant ble spurt om hvilke konsekvenser dette hadde for forberedelsene, og svarte:

Jeg er blitt vant med at man har minimalt med informasjon. At man må skape sine egne scenarioer, men at man ikke må binde seg for mye opp i dem. Jeg tenker at det hadde vært vanskeligere å treffe på nivået på oppdraget hvis man ikke hadde hatt erfaring. Det var nok grunnen til at vi ble sendt til oppdraget med den andre [patrulje]bilen. Det er et typisk oppdrag som er vanskelig å treffe på hvis man ikke har erfaring. Med bare få stikkord, som ikke en gang trenger å være riktig. Det var også hovedfokuset vårt i det vi snakket om i bilen for å få tydelig fram hva det kunne være.

For informanten var det ikke uvanlig at viktige opplysninger om oppdraget manglet. Som en kompensasjon for dette ble det skapt «egne scenarioer» og informanten diskuterte med sin makker om hva de kunne forvente seg. Men det var viktig å ikke låse seg fast på disse

Skudd ikke avfyrt!

egenskapte scenarioene fordi situasjonen kunne være annerledes. For å danne seg relevante scenarioer ble erfaring trukket frem som en fordel.

En annen informant hadde på vei til sitt oppdrag en innringer som var på stedet. Innringer ga fortløpende informasjon til operasjonssentralen som videreformidlet det til patruljen.

Innringer sin oppfattelse av situasjonen var at noe alvorlig og farlig ville skje. Innringer så en mann med våpen i en bakgate. På vei til oppdraget ville imidlertid informanten ikke låse seg fast til innringers oppfatninger av situasjonen:

Jeg er ikke helt happy på... jeg har ikke helt landa på hva vi kommer til å møte. Jeg har ikke konkludert noe enda før jeg ser han selv, kroppsspråket hans og hva slags type det er.

Selv om informasjonen fra innringer var verdifull, ønsket informanten å ikke låse seg fast til hennes oppfatning. Informanten hadde dermed ingen konkret forventning om hva de hadde i møte før informanten selv kunne se den mistenkte.

Her har vi sett på noen sitatutdrag fra informanter som handlet om forberedelser på vei til et oppdrag. Intensjonen med forberedelsene var å danne seg en situasjonsbevissthet, en forventning om hva de kunne møte. Noen av informantene forberedte seg ved å prate med sin makker, mens andre skapte sine egne scenarioer. Mulighetene for forberedelse var begrenset av utrykningstiden, som ved noen tilfeller var på et par minutter. Analysen min tyder på at alle informantene gjorde en form for vurdering av informasjonen de mottok for å danne seg forventninger om hva de kunne møte. Samtidig var det viktig å ikke låse seg fast til disse forventningene.

6.1.2 Informantenes situasjonsbevissthet før konfrontasjon

Informantenes situasjonsbevissthet dreide seg videre om å vurdere *trusselen*. Hvordan de vurderte trusselen, var av betydning for oppfattelsen av tidspress. Jeg kommer tilbake til *tidspress* på et senere tidspunkt. Basert på opplysningene fra operasjonssentralen, ble det gjort vurderinger om gjerningspersonen var farlig eller ikke. Beskrivelser av hva gjerningsperson hadde gjort var viktig i vurderingen:

Min situasjonsforståelse var at vi hadde en aggressiv kar, som truet en til flere med kniv og hogget med kniven. Det sier meg at han er villig til å bruke kniven. Det var min situasjonsforståelse.

Informanten vurderte opplysningene som at gjerningspersonen utgjorde en mulig trussel mot andre mennesker. Informanten ønsket derfor å komme frem raskt for å begrense

Skudd ikke avfyrt!

Gjerningspersonens muligheter til å true flere eller skade mennesker.

Andre informanter hadde fått melding om en person som var observert med våpen og ble oppfattet som skremmende eller ustabil. Det hadde ikke vært en direkte trusselsituasjon mellom den skumle personen og tredjepersoner. Disse informantene hadde en mer åpen tilnærming i sin situasjonsbevissthet. En informant beskrev sin situasjonsbevissthet:

... denne personen kunne agere alt fra A til Å. Det var veldig usikkert hvilken trussel denne personen utgjorde.

Min analyse tyder på at opplysninger om hva gjerningsperson hadde gjort var viktig for informantenes vurdering av trussel og deres situasjonsbevissthet. Konkrete beskrivelser av en truende situasjon ble vurderte som en høyere trussel enn beskrivelser av personer med våpen som enda ikke hadde gjort noe.

6.1.3 Dannelselse av situasjonsbevissthet – Fra rot til forståelse

Her skal jeg drøfte analysen i lys av teorien om situasjonsbevissthet. Dannelsen av situasjonsbevisstheten kan metaforisk fremstilles som et puslespill hvor begynnelsen er rotete, komplisert og uoversiktlig. Etter hvert som brikkene settes sammen, omgjøres rot til orden (Lundgaard, 2021, s. 126). Alle informantene fikk sine oppdrag tildelt av operasjonssentralen, som er avhengig av informasjon fra innringere. Kvaliteten på informasjonen operasjonssentralen mottar er avhengig av innringer. Ifølge Lundgaard anses noen meldere som gode, mens andre som vanskelige (Lundgaard, 2021, s. 132-140). Informasjonen som operasjonssentralen mottar ofte rotete og uklar, og operatørene må skape en forståelse av dette som deretter viderefremmes til patruljene (Lundgaard, 2021, s. 124). Informasjonen som operasjonssentralen viderefremmer til patruljene, er en viktig brikke i puslespillet til situasjonsbevisstheten til informantene i min studie.

I tillegg til informasjonen fra operasjonssentralen gjorde informantene ulike forberedelser som var med å påvirke situasjonsbevisstheten deres. Hvilke former for forberedelser som ble gjort var forskjellige, og en viktig begrensning var utrykningstiden. Ved kort utrykningstid var det færre muligheter for å gjøre forberedelser. Hensikten med forberedelser var å danne seg forventninger for hva man kunne møte. Mens noen hadde forventninger på at de kunne møte på en gjerningsperson med dårlig intensjon, holdt andre muligheten åpen for at situasjonen også kunne være ufarlig. Slike forberedelser kan sies å være en del av prosessen for å *kategorisere informasjonen*. Analysen av informantenes forberedelser på vei til oppdraget er i tråd med Endsley sin teori om hvordan og hvorfor situasjonsbevissthet dannes.

Skudd ikke avfyrt!

Ifølge Endsley (1997) utgjør evnen til å kategorisere informasjon grunnlaget for vurdering av situasjonen og dannelsen av situasjonsbevissthet. Hensikten med å danne situasjonsbevissthet er å forstå en situasjon riktig, og danne seg forventninger om hva som kan skje i fremtiden. Hvordan individet evner å kategorisere informasjon påvirkes av erfaring og kunnskap (Endsley bruker begrepet «long-time memory»). Ekspertene har evnen til å danne detaljert kategorisering ut fra lite informasjon. Slik kategorisering skjer omtrent samtidig som informasjonen oppfattes (Endsley, 1997, s. 276). Informantenes vurdering av gjerningsperson som en trussel eller ikke, kan sies å være en form for kategorisering. Kategoriseringen av gjerningspersonen hadde påvirkning på informantenes handlinger (kjøre fort eller ikke) og forberedelser (beskyttelsesutstyr eller ikke).

Alle informantene ga uttrykk for at selv om det var viktig å forberede seg, var det også viktig å ikke låse seg fast til disse forventningene fordi situasjonen kunne utvikle seg annerledes. Ifølge (Endsley, 1997, s. 275) er dette ikke nødvendigvis et problem fordi mennesker ikke er avhengig av at den nye informasjon må være helt lik som det gamle for å kunne kategoriseres. Informasjonen vil kategoriseres med erfaring og kunnskap som er best passende.

Oppsummert kan vi si at forberedelser på vei til et oppdrag handlet om å danne seg en forståelse av situasjonen og forventninger til oppdraget. Informantenes situasjonsbevissthet i utrykningsfasen var avhengig av informasjonen som ble videreformidlet av operasjonssentralen. Situasjonsbevisstheten i denne fasen dreide seg konkret om å vurdere hvilken trussel gjerningspersonen utgjorde. Enten ble gjerningspersonen vurdert som en farlig person som kunne skade andre, eller så var det en mer åpen tilnærming om gjerningspersonen *kunne* være farlig. Dette påvirket igjen hvor raskt informantene ønsket å komme frem.

6.1.4 Informantenes situasjonsbevissthet på stedet

Informantene ble spurt om de opplevde endring i deres situasjonsbevissthet da de møtte gjerningspersonen.

En informant som hadde fått beskrivelse av en truende mann med kniv svarte følgende:

Det var nesten likt. Når vi ser han så hugger han ikke til folk, men samtidig har han vist at han har vilje og evne til å bruke kniven. Han har brukt den til å true folk. Men det er ikke sånn at han hogger til [noen eller oss].

Skudd ikke avfyrt!

En annen informant hadde fått opplysninger om en mann i en bakgate med en pistol og melder var bekymret for hva som kunne skje:

Men når vi kommer på 30 meter, så begynner hodet å vurdere hva vi faktisk står ovenfor, jo en narkoman. Umiddelbart går trussel oppfatningen i hodet mitt, ned litte gran, og at han har surra seg bort i gjenstander som kan ligne på en pistol. Når vi anroper og han snur seg, så viser det seg at han faktisk har en pistol i hånda. [...] Da går pipa mi opp [...] Roper at det er bevæpna politi, slipp det du har i hendene, det gjør han med en gang. Han svarer «jaja, slapp av», reagerer som en klassisk narkoman. Et klassisk klientell som vi er ofte borte. Narkoman med mye stæsj, bagger, ledninger, radioer og alt mulig. [...] Så det var lite trussel med skytevåpenet fra oss, men det måtte til, frem til jeg skjønnte det ikke var en reell pistol da. Det kunne vi ikke si før vi nærmet oss våpenet da. [...] Men fram til vi klarte å verifisere hva slags type vi står overfor, så la vi lista relativt høyt.

En annen hadde fått opplysninger om at det skulle være en slåsskamp, men ble møtt av innringer som kom med nye opplysninger om at det var kniv involvert. Innringer var bekymret for at noen var blitt drept:

Når vi kommer fram så møter vi han melder [innringer]. Han står ute på verandaen og skriker og sier at han er helt sikker på at noen er blitt drept. Han mente han hadde sett han [gjerningspersonen] knivstakk han andre. [...] Det at melder sier at han er sikker på at noen er død der inne, eller i det minste alvorlig skadet, det økte stressnivået betraktelig og gjorde at jeg tenkte at vi hadde fryktelig dårlig tid. Det fremstod som om det var en pågående situasjon fordi han sa han nettopp hadde sett de. Vi rykker ut på sånne ting som dette hele tiden, men da er det mer at folk hører at noen som slåss, men sjeldent at meldere ser så mye som melder gjorde. Så det påvirker oppdraget i stor grad.

Disse sitatutdragene viser at informantene hadde ulike opplevelser av hvordan deres situasjonsbevissthet utviklet seg da de ankom til innsatsområdet. Det er vanskelig å trekke linjer mellom deres erfaringer, men en fellesnevner er at situasjonsbevisstheten er noe som påvirkes av ny informasjon og deres tolkninger i lys av egne erfaringer.

Skudd ikke avfyrt!

6.1.5 Beslutninger er basert på oppdatert situasjonsbevissthet

Analysen tyder på at informantenes situasjonsbevissthet ble påvirket i en eller annen grad da de ankom stedet eller kom i konfrontasjon med gjerningspersonen. Med andre ord ble informantenes situasjonsbevissthet oppdatert. Selv om den teoretiske modellen om situasjonsbevissthet er bygd på numeriske nivåer, og fremstår hierarkisk, må den ikke forstås som en statisk prosess som alltid går lineært, men dynamikken i situasjonen er en integrert del av situasjonsbevisstheten. Situasjonsbevisstheten er en dynamisk prosess som konstant vurderer informasjon fra situasjonen og oppdateres ved endringer i situasjonen. Dermed kan vi si at situasjonsbevisstheten er noe som bygger seg opp over tid. Etter hvert som mer informasjon blir tilgjengelig, vil det dannes en mer nøyaktig situasjonsbevissthet. Det som er avgjørende er gjenkjennelsen av viktige faktorer (Endsley, 1995, s. 38; 2015, s. 8-12). I neste del kommer jeg tilbake til noen av disse faktorene som var betydningsfulle for informantenes situasjonsbevissthet.

Ifølge Henriksen og Kruke er det den oppdaterte situasjonsbevisstheten, basert på kontekstavhengige faktorer, som utgjør beslutningsgrunnlaget for tjenestepersoner (2020b, s. 112). Dette støttes av undersøkelse gjort av Mitchell og Flin (2007). For å undersøke om tjenestepersoners beslutninger om å skyte/ikke-skyte ble påvirket av innledende informasjon i oppdrag, ble det gjort et eksperiment. En gruppe tjenestepersoner mottok informasjon som beskrev den mistenkte som «truende». Den andre gruppen mottok nøytral informasjon om mistenkte. Deretter ble de satt til å løse oppdraget. Hovedfunnet i denne undersøkelsen er at tjenestepersoners beslutninger om å skyte/ikke-skyte ikke var særlig påvirket av innledende informasjon, men deres beslutninger var basert på det som faktisk skjedde under konfrontasjonen (Mitchell & Flin, 2007). Funnet i min studie tilsier at informantene også foretok beslutninger basert på oppdatert situasjonsbevissthet.

Oppsummert kan vi si at tjenestepersoner situasjonsbevisstheten oppdateres fortløpende når ny informasjon eller inntrykk blir tilgjengelig. Det er til enhver tid den oppdaterte versjonen av situasjonsbevisstheten som utgjør beslutningsgrunnlaget. I neste del skal jeg vise min analyse av hvilke kontekstavhengige faktorer i konfrontasjonen med gjerningspersonen som var viktig for informantenes situasjonsbevissthet.

6.2 Faktorer av betydning for situasjonsbevisstheten og beslutningstakingen

Som det kommer frem i forrige del er det vanskelig å trekke klare linjer for hvordan informantenes kognitive prosesser formes fordi de kognitive prosessene påvirkes av deres egne erfaringer, og av de kontekstavhengige faktorene ved situasjonen. Erfaring og trening

Skudd ikke avfyrt!

kan forstås som kontekstuavhengige faktorer, og jeg vil komme tilbake til deres rolle i kapittel 7. Kontekstsavhengige forstås som spesifikke faktorer ved den konkrete situasjonen, jf. punkt 1.2. Politiets arbeidsoppgaver innebærer å jobbe med mennesker. I motsetning til yrker er veldig rutinepreget og forutsigbar, vil politiets arbeidshverdag og de oppdrag de er satt til å løse være avhengig av menneskene de møter. Faktorer som påvirker politiets oppdragsløsning, vil dermed variere. Likevel er det noen få faktorer som fremstår som sentrale for deres situasjonsbevissthet. Jeg har valgt å trekke frem de kontekstavhengige faktorene *fysisk kontekst*, *personens handlinger* og *opplevd tidspress*. Selv om disse presenteres hver for seg, er det nødvendig å presisere at de henger sammen.

6.2.1 Fysisk kontekst

Intervjuene tyder på at det er flere fysiske faktorer som har vært viktig for informantenes vurderinger. Denne analysen er ikke uttømmende, men analysen har søkt etter fellesnevner. I min analyse har jeg funnet en fellesnevner blant noen elementer som var av betydning for informantenes vurderinger. Intervjuene tyder på at alle informantene vurderte disse elementene uavhengig av om de var til stede eller ikke. Disse elementene var *fysisk avstand*, *tredjepersoner*, *våpen* og *fysisk miljø/omgivelse*. Som et samlebegrep har jeg valgt å kalle de for den *fysiske konteksten* konfrontasjonen skjedde i.

Vurderingen av gjerningspersonens *avstand* var relevant for informantenes vurdering av sin egen og tredjepersoners sikkerhet. Denne vurderingen var betydningsfull for informantenes *beredskap*. «Beredskap» er her forstått som det å være «forberedt til innsats mot uventede kritiske situasjoner» (Rein, 2020). Følgende er et sitat av en informant sin vurdering av avstanden.

[...] fordi jeg er hvert fall innenfor 10 meter og innenfor 10 meter fra en mann med kniv er en dødelig avstand [for politiet]. Så da velger jeg å ha siktemidlene i han.

Følgende sitat er fra en informant som opplevde å stå tre meter unna en trusselsituasjon hvor gjerningspersonen stod med en kniv mot en dame. Avstanden mellom gjerningspersonen og damen var ca. en meter.

Når døra går opp, ser vi han og hu med en gang. De står i gangen og er ca. 3 meter fra oss. Det oppleves nærme, nesten ubehagelig nærme. Han står med kniven mot henne og de står nærme hverandre. Jeg trakk våpenet med en gang og sa at det var bevæpnet politi, slipp våpenet, ellers blir du skutt.

Skudd ikke avfyrt!

Den korte avstanden opplevdes som «ubehagelig» for informanten, som trakk opp våpenet sitt med en gang.

En informant som konfronterte gjerningspersonen fra ca. 30 meter, ble spurt om det var en fordel for sin beslutningsprosess:

Ja, absolutt. Du gir deg jo så dårlig handlingsrom at du kanskje må agere på elendig kjøreprosess og instinkt [dersom man hadde stått nærmere].

Vi ser altså at den fysiske avstanden informantene hadde til gjerningsperson, og gjerningspersonens avstand til tredjepersoner, var av betydningen for deres beredskap. Informantenes valg av avstand til situasjonen var avhengig av den *fysiske omgivelsen*. Det vil si bygninger, konstruksjoner og fysiske hindringer både begrenset, og ga muligheter:

Da stod vi kanskje 5-6 meter fra hverandre [informant og gjerningsperson]. Men mellom meg og han var det et sykkelstativ eller noe. Hvis han skulle ta oss, måtte han hoppe over den. Så det var en fysisk hindring mellom oss. [...] Jeg så hindringen og valgte å gå bak den for å ha en hindring, og for å kunne gå nærme. Hvis han skulle rushe mot oss, ville vi kunne bruke pepperspray på han. Han var i tillegg feit så det ville ta litt tid for han å komme rundt hindringen og da kunne vi rekke å pepre han.

Informanten kortet ned avstanden til gjerningspersonen fordi den fysiske hindringen ga muligheter til å gå nærmere uten at det gikk på bekostning av sin egen sikkerhet. Informanter som konfronterte gjerningspersonen inne i bygg eller leiligheter ble naturlig nok begrenset av de fysiske veggene og hjørnene.

Videre ga samtlige informanter uttrykk for at de gjorde vurderinger av *våpenet* til gjerningspersonen. Denne vurderingen dreide seg om våpenet var ekte eller ikke, og hvor farlig den kunne være.

[Mine vurderinger av våpenet dreide seg om] at det var stor forskjell på hvordan våpenet ser ut. Er det en som brukes til jakt eller et lekevåpen? Det har mye å si på hvilken skade dette kan gjøre. Det får vi ikke vite før vi ser dette her.

I noen situasjoner var ikke våpenet synlig for informantene, og det vanskeliggjorde vurderingen:

Men her går alt så fort, og jeg ser ikke hendene hans. Det gjør hele situasjonen så sykt mye vanskeligere. Hadde jeg sett en kniv i hånda, [...] da er det greit. Da kan det hende jeg hadde skutt han den første gangen han begynner å rygge [mot leiligheten] og

Skudd ikke avfyrt!

ikke hører på meg. Fordi jeg tror det ligger noen der inne som synger sitt siste vers.
Men det er det at jeg ikke ser noe. Det er så stor usikkerhet på hva som faktisk skjer.

En annen informant som ikke så hva gjerningspersonen hadde i hendene, sa følgende:

Jeg tenkte at jeg må se hendene hans. Vi skal ikke skyte noen uten grunn. Jeg må se hendene hans og derfor måtte jeg sirkle rundt han og holdte avstand.

Samtlige informanter gjorde vurderinger om våpenet til gjerningspersonen fordi de hadde fått opplysninger om at gjerningspersonen hadde et våpen. I bedømmingen av våpenets farepotensial ønsket informantene å se det med egne øyne først fordi det er forskjell mellom ekte våpen og replika. De informantene som ikke så et våpen opplevde mer usikkerhet fordi dette var av betydning for hvilket maktmiddel de hadde hjemmel til å anvende.

Det syntes å være enighet blant informantene om at *tredjepersoners* tilstedeværelse hadde betydning for avstanden de valgte å konfrontere personen på. I konfrontasjonene hvor det var tredjepersoner til stede ble det holdt kortere avstand til gjerningspersonen. Informantene ønsket å reagere raskt dersom personen gikk til angrep. Da var det viktig å ikke stå for langt unna. I andre tilfeller ble det vurdert som nødvendig å holde kortere avstand fordi konfrontasjonen skjedde i sentrumsnære områder. I urbane områder var det en usikkerhet for når en tilfeldig forbipasserende eller en nabo kunne komme ut døra og havne mellom politi og den farlige personen. En informant beskrev valget sitt slik:

Jeg vil ta ut avstand, men samtidig ikke skape rom for publikum å gå mellom.

Informantene fremstod like i sine vurderinger om tredjepersoner. Uavhengig av om tredjepersoner var til stede eller ikke, var dette en av faktorene ved situasjonen som de vurderte og tok høyde for. Dersom konfrontasjonen skjedde i urbane miljøer eller boligområder ble det tatt høyde for at tilfeldige personer kunne komme mellom i konfrontasjonen og det dermed hastet å få kontroll på personen.

I situasjoner hvor tredjepersoner direkte ble truet, var det viktig å agere på dette med en gang. Dersom tredjepersoner ikke direkte var involvert, men som kunne bli involvert, var det et potensial for at oppdraget ville eskalere.

De fleste trakk seg unna fordi jeg brølte av full hals. Både for å gjøre makkeren min bevisst på det og fordi at tredjepart skal blir bevisst på det. Det ble ganske fort folketomt, utenom en normal person med barnevogn som stod par meter i fra. [...] Så

Skudd ikke avfyrt!

jeg husker at jeg tenkte at hvis han [gjerningspersonen] snur seg og går [mann og barnevogn], så skyter jeg.

Utdraget viser at selv om personen med barnevognen ikke er involvert, tar informanten høyde for at situasjonen kan endre seg. Informanten var forberedt på å skyte gjerningspersonen dersom han gikk mot personen med barnevogn fordi det ville vært en uønsket utvikling av situasjonen.

Kort oppsummert har jeg presentert min analyse av hvordan informantene vurderte betydningen av den fysiske konteksten. I denne avhandlingen forstås «fysisk kontekst» som en samlebetegnelse for de fysiske elementene avstand, tredjepersoner, fysisk omgivelse og gjerningspersonens våpen.

6.2.2 Betydningen av tilstedeværelsen eller fraværet av kritiske signaler

En essensiell del av RPD er beslutningstakerens gjenkjennelse av kritiske signaler (Klein, 2008, s. 18). Hva som er kritiske signaler, vil variere fra situasjon til situasjon. Informantenes refleksjoner om de fysiske elementene, uavhengig av om de var til stede eller ikke i situasjonen, kan tyde på at disse elementene var kritiske i deres vurderinger. Informantenes vurderinger av disse signalene påvirket deres beredskap, handlemåte og hvordan de vurderte hjemmelen til bruk av skytevåpen. I litteraturen vises det særlig til at tredjepersoner spiller en viktig rolle i politiets beslutninger om å skyte/ikke-skyte. Blant annet har tjenestepersoner unnlatt å skyte fordi det medførte en risiko for at tredjepersoner kunne bli skadet av politiet (Henriksen & Kruke, 2020b, s. 113). På en annen side kan det være hjemmel til å bruke dersom tredjepersoner blir utsatt for alvorlig skade jf. våpeninstruksen § 4-3, første ledd punkt a (2015). Andre funn tyder på at politiet skyter raskere når væpnede konfrontasjoner oppstår på offentlig plass og det er tredjepersoner til stede som kan bli skadet av gjerningspersonen (Best & Quigley, 2003, s. 356).

At den fysiske avstanden til gjerningspersonen kan være av betydning for sikkerheten støttes av Riksadvokaten (2012). Riksadvokaten konkluderte med at en person med kniv raskt kan bli en livsfarlig trussel dersom personen har kortere avstand enn ti meter til politiet. Politi vil i slike tilfeller ha svært begrenset tid til å reagere og kniv som angrepsvåpen har stort potensiale for livstruende skader. Fem av seks informanter i min studie antok at de hadde en avstand som var mindre enn ti meter. I undersøkelsen til Henriksen og Kruke (2020b) ble gjennomsnittsavstanden mellom politi og gjerningsperson antatt til å være åtte og en halv

Skudd ikke avfyrt!

meter. Mer forskning må til, men foreløpige data tyder på at politiets væpnede konfrontasjoner bevæpnede personer ofte foregår på avstander under ti meter. Min analyse tyder på at konfrontasjoner på kortere avstander, øker opplevelsen av tidspress hos tjenestepersoner. Tidspress vil bli drøftet senere.

Oppsummert har vi i her identifisert noen kontekstsavhengige faktorer ved politiets væpnede konfrontasjoner som er av betydning for tjenestepersoners situasjonsbevissthet og beslutningstaking. I neste del skal vi se på en annen faktor ved situasjonen, motpartens handlinger. Denne må ses i sammenheng med de nevnte faktorene, men blir presentert alene fordi analyse tyder på at motpartens handlinger var svært viktig i deres vurderinger.

6.2.3 Motpartens handlinger

Her dreier analysen seg av hvilke vurderinger informantene gjorde om personen de konfronterte og hvilken betydning det hadde for informantenes beslutninger. Informantenes vurderinger dreide seg om to aspekter. Det ene handlet om å vurdere *motpartens handlinger* (hva gjør han?), og den andre var en subjektiv oppfattelse av *motparten som trussel* (hva kan han gjøre?).

Vurderingen av motpartens handlinger dreide seg om hva motparten faktisk gjorde. Beskrivelsene av motpartenes reaksjoner da de ble konfrontert, tyder på at det var en variasjon. Noen fulgte politiets kommandoer, en viftet med kniv mot politiet og andre forsøkte å gå vekk. Fellestrekket her er at ingen utøvde vold mot verken politiet eller andre. Informantene ble spurt om de så for seg situasjoner der de måtte skyte. Her er to utdrag som var representative for hvordan samtlige svarte:

Ja, jeg tenkte at hvis han begynte å stikke henne så ville jeg måtte skyte han så han ikke kan fortsette å skade henne.

-

Ja. Jeg senket våpenet, men jeg hadde det i beredskap i tilfelle han plutselig velger å gå til angrep. [...] I verste fall ville han gått til angrep på oss med kniven og det skal han ikke få lov til.

Alle informantene ga uttrykk for at de var forberedt på å måtte skyte dersom situasjonen skulle eskalere. Hvorvidt disse tankene var bevisste eller ikke, vites ikke. Men det virker til å være et fellestrekk i at de hadde en beredskap frem til situasjonen var avklart.

Skudd ikke avfyrt!

Informantenes oppfattelse av motparten påvirket hvor *sannsynlig* de vurderte det som at de ville bli nødt til å skyte. I følgende situasjon stod personen med kniv mot en dame da informanten fikk øye på situasjonen. Informanten ble spurt hvordan gjerningspersonen ble oppfattet:

I: Jeg opplevde han som frustrert og lei seg. I etterkant har jeg erindret at da jeg så ansiktet hans, så gråt han og han hadde tårer. Opplever at han har mye frustrasjon.

S: Sier han noe?

I: Nei. Han bare roper

S: Hva gjør det med din oppfatning av han som trussel?

I: Den blir lavere også legger han seg ned med en gang.

Informanten fikk et inntrykk av at motparten var frustrert og lei seg. Selv om informanten hadde en beredskap i tilfelle motparten skulle gå til angrep, ble han oppfattet som en lavere trussel enn initiale vurderinger. Andre informanter opplevde at deres beredskap ble høyere fordi motparten virket «aggressiv», «ruset» eller «ustabil». Ved å ha en beredskap følte informantene seg tryggere:

Mot meg følte jeg ikke at det var noe trussel. Hadde såpass høy beredskap så tidlig og stod med skjold. Jeg hadde våpen oppe [...]

For å oppsummere har jeg her vist min analyse av informantenes vurderinger av motpartenes handlinger. For informantene var det av betydning at ingen av personene som ble konfrontert, utøvde vold. Samtidig var informantene bevisste på at motparten kunne gå til angrep og hadde en viss beredskap mot dette.

6.2.4 Betydningen av gjerningspersonens handlinger for informantenes oppfattelse av «fare»
Oppfattelse av motpartens handlinger, og hvilken fare motparten antas å utgjøre har over blitt presentert som en viktig kontekstavhengig faktor. Dette er i tråd med «danger-perception theory». Ifølge teorien vil politiets bruk av dødelig makt avhenge av tjenestepersoners opplevelse av ekte fare eller en subjektiv oppfattelse av fare. I situasjoner politiet opplever faktisk fare, eller en subjektiv oppfattelse av fare, øker sannsynligheten for at de bruker dødelig makt (MacDonald et al., 2001, s. 159). I denne studien var det ingen av informantene som faktisk opplevde fare, og ingen virket å være bekymret for sin egen sikkerhet. De hadde likevel en beredskap mot uønskede handlinger fra gjerningsperson.

Skudd ikke avfyrt!

Forskerne Best og Quigley (2003) undersøkte hva som kunne forutsi når tjenestepersoner i England og Wales ville skyte i tjeneste. De analyserte sammenhengen mellom ulike kontekstuelle faktorer og tiden det tok før politiet skjøt. Deres forskning tydet på at politiets evne til å kontrollere konfrontasjonen var en viktig indikator på om politiet skjøt. Dersom politiet ikke lyktes med å begrense mistenktes bevegelser, og politiet følte seg utsatt for fare, var det større risiko for at politiet skjøt raskere. Gode taktiske valg og bruk av beskyttelsesutstyr bidro positivt til tjenestepersoners trygghetsfølelse (Best & Quigley, 2003). Fra intervju materialet kommer det frem at flere av informantene tok valg som økte deres trygghetsfølelse. Blant annet ble det brukt skjold, tatt ut mer avstand, tredjepersoner ble forsøkt holdt unna og noen stod bak hindringer. Men viktigst av alt var deres beredskap mot uønskede kritiske situasjoner.

Undersøkelsen til Henriksen og Kruke (2020b) fant at flere av tjenestepersonene holdt igjen sine skudd, selv om det var hjemmel til å skyte. De holdt igjen sine skudd frem til gjerningspersonen gikk til angrep mot politiet eller andre. Dersom disse funnene sammenlignes med min studie gir det antydninger til at motpartens handlinger, og hvordan dette påvirker trygghetsfølelsen, er en viktig indikator for om politiet skyter eller ikke.

6.2.5 Tidspress

I det følgende skal jeg presentere analysefunn angående informantenes oppfattelse av tid til rådighet i deres oppdrag hvor de truet med skytevåpen. Når beslutninger skal tas er tiden en sentral faktor. Tiden beslutningstakeren har til rådighet til å foreta en beslutning anses her som en kontekstsavhengig faktor fordi det vil påvirke blant annet hvilken strategi beslutningstakeren anvender i en beslutningsprosess (Klein, 2008; Ordóñez et al., 2015).

Informantenes beskrivelser om tid handler om deres oppfattelse av *tidspress*, som er en subjektiv oppfattelse av tiden til rådighet basert på situasjonelle faktorer (Ordóñez et al., 2015). Informantene ga beskrivelser som tyder på at deres opplevelse av å ha god tid, eller dårlig tid varierte gjennom ulike deler av oppdraget.

Da informantene mottok informasjon om oppdraget av operasjonssentralen, dannet de situasjonsbevissthet, jf. 6.1.3. Denne dreide seg om en forståelse av oppdraget og vurdere trusselen. Informanter som hadde en forståelse av det var en trusselsituasjon, vurderte det som mer kritisk å komme seg raskt frem. Informanter som hadde en forståelse av at det ikke hadde

Skudd ikke avfyrt!

vært en trusselsituasjon, men at det *kunne* oppstå det, ga uttrykk for at det hastet noe mindre. Nøyaktig hvor mye eller hvor lite det hastet for informantene kan ikke analysen si noe om.

Derimot var det enklere å se likhetstrekk i informantenes beskrivelser da konfrontasjonen med gjerningspersonen oppstod. I dette utdraget lette informanten etter en gjerningsperson som gikk rundt med kniv i Oslo sentrum:

Jeg ser en person som kan ligne beskrivelsen [fra operasjonssentralen]. Da sier jeg til makkeren min, der har vi han. Det ser ut som at han har noe i hånda som jeg ikke klarer å se hva det er. Vi kjører etter, og han snur seg bort når han ser politiet. Jeg går ut av bilen og trekker våpenet mitt og roper væpnet politiet, vis meg hendene dine, vis meg hendene dine! Det gjør han ikke. Da sikter jeg pistolen på han

En annen informant befant seg en etasje under gjerningspersonen og ga en muntlig trussel om at gjerningspersonen ville kunne bli skutt dersom han siktet på politiet. Gjerningspersonen ble deretter bedt om å komme fram. Dette gikk rolig for seg, men informanten var bevisst på at det ville være kort tid på å vurdere informanten og våpenet når han kom til syne:

Jeg hadde tenkt at hvis han runder hjørnet med våpenet rettet mot meg, og det er noe annet enn [åpenbart falskt], så måtte jeg skyte. Så jeg hadde relativt kort tid da han runder det hjørnet for å sanse, oppfatte, avgjøre og de tingene der.

Informanten hadde våpenet oppe og pekte det mot området gjerningspersonen befant seg. Min analyse av konfrontasjonsøyeblikket tyder på at alle informantene opplevde kort tid til å oppfatte og vurdere gjerningspersonen da konfrontasjonen oppstod. Dette var uavhengig av om informantene opplevde å ha god tid eller dårlig tid i forkant av konfrontasjonen. Den umiddelbare vurderingen var ofte raskt over. Det var også i dette øyeblikket hvor samtlige informanter, utenom en, trakk våpenet og pekte det mot gjerningspersonen. Den siste informanten hadde allerede våpenet oppe da gjerningspersonen kom til syne.

Hvordan konfrontasjonen utviklet seg etter at den oppstod, og hvor lenge konfrontasjonen varte, varierte blant informantene. Noen beskrev at gjerningspersonen var under kontroll etter noen sekunder, andre etter ett minutt, og noen etter flere minutter.

Min analyse av tidspress tyder på at informantenes opplevelse av tidspress varierte både før og etter konfrontasjonen oppstod. Samtlige hadde derimot like beskrivelser på å ha kort tid til å vurdere hvilken trussel motpart utgjorde da konfrontasjonen oppstod.

Skudd ikke avfyrt!

6.2.6 Betydningen av tidspress for informasjonsprosessering

Her skal jeg drøfte hvordan ovennevnte analysefunn kan ses i sammenheng med teori om kognitiv informasjonsprosessering. Innenfor forskning på tid og beslutningstaking er tidsbegrensning og tidspress ofte brukt om hverandre. 'Tidsbegrensning' forstås som internt eller eksternt pålagte tidsfrister. 'Tidspress' forstås derimot som den subjektive følelsen av å ha dårligere tid til å utføre en oppgave enn det man tror er nødvendig, og blir motivert til å løse oppgaven i løpet av tilgjengelig tid (Bluedorn & Denhardt, Chu & Spires, Rastegardy & Landy, Svenson & Benson gjengitt i Ordóñez et al., 2015, s. 520). I situasjonene informantene var satt til å løse, var det ikke slik at gjerningspersonen hadde satt en tidsfrist. Med andre ord opplevde informantene en følelse av tidspress.

En del forskning tyder på at tidspress har en negativ effekt på beslutningstaking. I slike tilfeller vil beslutningstakere kunne ty til mindre analytiske prosesser, vurdere færre alternativer og vektlegge negativ informasjon (Ordóñez et al., 2015, s. 522). Imidlertid kan beslutningstakere ty til mentale strategier som forenkler informasjonsinnhenting i situasjoner med begrenset tid. Slike mentale snarveier er også ofte kalt for heuristikker (Alison et al., 2013, s. 84). Beslutningstakere vurderer da kun de viktigste faktorene og foretar rask beslutninger som sparer tid og kognitiv anstrengelse (Payne, Bettman & Johnson, 1993, i Ordóñez et al., 2015, s. 521). Beslutningstakere som opplever tidspress kan også generere færre hypoteser (Alison et al., 2013) Begrenset informasjonsinnhenting, og generering av få hypoteser og valg støttes av RPD-modellen (Klein, 2017).

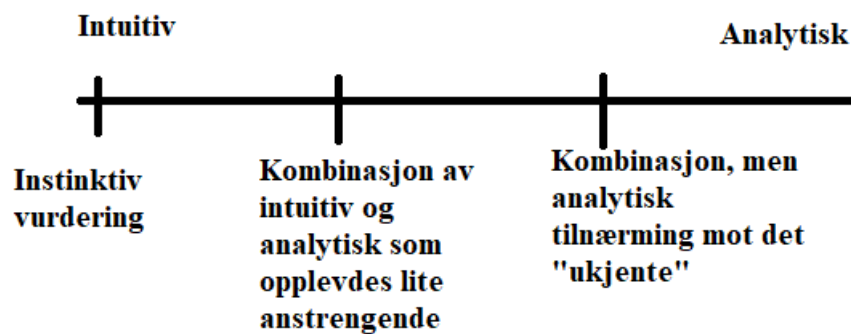
Hvorvidt informantene benyttet heuristikker eller ikke, er vanskelig å si noe om Imidlertid tyder analysen på at informantene gjorde prioriteringer av hvilken informasjon som var viktig å vurdere da konfrontasjonen oppstod. Dette var gjerne informasjon som sa noe om hvilken trussel gjerningspersonen utgjorde. Blant annet var det viktig å vurdere om noen var skadet, våpenet til gjerningsperson og om han ble oppfattet som farlig eller ikke.

Oppsummert viser analyse i denne studien at informantene i væpnede konfrontasjoner opplevde ulik grad av tidspress. Denne opplevelsen av tidspress er en subjektiv følelse av at det haster å foreta beslutninger. Opplevelsen av tidspress hadde nær sammenheng med deres situasjonsbevissthet. En fellesnevner i analysen var at informantenes første vurderinger da konfrontasjonen oppstod, virket å være fokusert på informasjon som raskt kunne gi dem en forståelse av om gjerningsperson var en trussel eller ikke. Omtrent samtlige informanter valgte å true med bruk av skytevåpen i dette øyeblikket.

Skudd ikke avfyrt!

6.3 Anvendt beslutningsprosess i konfrontasjon: Analytisk vs. intuitiv

Tredje del i dette kapitlet vil dreie seg om å se etter kjennetegn og eventuelt likhetstrekk ved informantenes beslutningsprosesser. For å undersøke dette har informantene blitt spurt om detaljer i deres vurderinger, konfrontasjonens varighet, og om de selv anså sine tanker som bevisste eller ubevisste. Ifølge Klein kan ikke intuitive beslutningsprosesser ses på som et alternativ til analytiske, men at de henger sammen i et kontinuum av hvordan beslutninger blir tatt. Intuitive og analytiske tankeprosesser befinner seg på hver sin ende av kontinuumet, men overgangen mellom dem kan være glidende (Klein, 2008). Grovt sett har jeg i min analyse skilt mellom tre hovedtrekk ved informantenes beslutningsprosesser som kan plasseres i intuitiv – analytisk kontinuumet slik:

Figur 4: Illustrerer hovedtrekkenes tenkte plassering i en beslutningsprosess kontinuum

Et likhetstrekk ved alle informantene var at de opplevde tidspress til å gjøre umiddelbare vurderinger av trusselen da konfrontasjonen oppstod, jf. punkt 6.2.5. Dermed handler skillet her om å karakterisere hvordan deres beslutningsprosesser formet seg videre i konfrontasjonen.

6.3.1 Instinktiv vurdering

En informant beskrev sine tanker slik da en leilighetsdør gikk opp og observerte en trusselsituasjon der en mann truet en kvinne.

I: Jeg ser først våpenet som er rettet mot henne. Deretter ser jeg han, og får inntrykk av at han er frustrert og lei seg. Deretter ser jeg hu og hun virker redd. De står veldig nærme hverandre. Jeg får ikke inntrykk av at han vil skade henne, men jeg tar likevel høyde for det.

Skudd ikke avfyrt!

S: Var det tanker du hadde bevisst?

I: Nei, jeg tror alt er ganske ubevisst. Jeg rekker ikke å bruke mye kapasitet for å vurdere bevisst, men det blir en slags instinktiv vurdering.

S: Hvorfor legger du merke til disse tingene?

I: Fordi det er de små vurderingene som er med på avgjørelsen. Det er en million ting som påvirker vurderingen. [...] Det er disse tingene som er avgjørende for min vurdering.

Ved første øyekast kan utdraget tyde på at informantens beslutningsprosesser virket analytisk. Imidlertid presiserte informanten at dette var ubevisste tanker som gikk raskt. Informanten opplyste at konfrontasjonen, fra den oppstod til gjerningspersonen overga seg, varte i fem til syv sekunder. I denne tidsperioden trakk informanten våpenet sitt, pekte på gjerningspersonen og ba han slippe kniven. Med andre ord skjedde dette raskt.

For informanten var denne situasjonen veldig gjenkjennbar fra trening fordi det var ofte trent på lignende scenarioer. Informanten opplevde det ikke som utfordrende å avgjøre sine handlinger fordi det var en trusselsituasjon som måtte reageres på med en gang.

6.3.2 Kombinasjon av intuitiv og analytisk som opplevdes lite anstrengende

Her har jeg samlet beskrivelser av informanters beskrivelser som tyder på at de opplevde en kombinasjon av intuitive og analytiske prosesser. Informantene i denne gruppen ga uttrykk for at de hadde godt overskudd i mental kapasitet.

Informanten konfronterte og pekte med våpenet sitt mot gjerningspersonen som nektet å vise hendene sine. Informanten hadde fått melding om at personen skulle ha kniv på seg.

Konfrontasjonen varte i omtrent ett minutt og informanten vurderte sine tanker slik:

I: Det var veldig mange tanker som gikk i hodet. Jeg tenkte hele tiden maktpyramiden, ta ut avstand, pålegg, altså hele greia der. Han stod liksom inntil en vegg, inntil et parti telt også snur han seg. Da har jeg han på ca. en 6-7 meter. Jeg ser han er helt vill i blikket og får inntrykk av at han er påvirket av sentralstimulerende. [...] Jeg kommanderer han ned på bakken, men han hører ikke etter. Jeg sier til makkeren min gjør klar pepperspray.

S: De tankene du har i hodet ditt, er det bevisste tanker eller går det på automatikk?

Skudd ikke avfyrt!

I: Jeg tror det er en blanding. Det er litt automatikk fordi vi har vært på caser på trening som har vært lignende. [...] På trening har vi vært i sånne situasjoner en del ganger. Men samtidig bruker man kjørerprosessen og ser hva man har foran seg.

Informanten beskrev situasjonen som utfordrende fordi det tok noe tid før gjerningspersonen ga seg. I løpet av denne tiden rakk informanten å tenke mange tanker og vurderte ulike faktorer ved situasjonen, som for eksempel avstand og kroppsspråket til gjerningspersonen. Informanten hadde trent på lignende situasjoner og opplevde «litt automatikk». Samtidig måtte informanten se og vurdere «hva man har foran seg». Likevel ga ikke informanten uttrykk for at situasjonen var vanskelig å vurdere.

En annen informant opplevde at gjerningspersonen ble stående i ro med kniv i hånden. Dette ble beskrevet som en fordel:

Jeg fikk vurdert omgivelsene, hvor makkeren min var og tredjepart. At ingen kom i skuddlinjen. Jeg fikk med meg at det ikke er [bil]trafikk der jeg står. Ja, det gir meg jo tid til å bli mer klar om situasjonen, og se flere aspekter ved situasjonen. Det gir meg tid til å se at det kommer andre politifolk som har en plan og godkjenne deres plan om at det er greit.

Situasjonen var også i dette tilfellet gjenkjennelig fra trening:

Det er ganske gjenkjennbart fordi vi har trent på lignende situasjoner. Både det å ta ut avstand, hvor du plasserer deg, hva du sier, hvordan du sier det, hvor du sikter.

Treningen gjør deg mer rustet til å håndtere dette.

Fellestrekk ved de beslutningsprosessene som er gruppert som «kombinasjon, men ikke anstrengende» var at situasjonene opplevdes som ganske gjenkjennelige, konfrontasjonene varte i omtrent ett minutt eller lenger, og det var ingen umiddelbar trusselsituasjon som informantene måtte reagere på. Informantene ble etter hvert mer oppmerksom på omgivelsene og mer bevisste i sine tanker fordi de fikk tid til det.

6.3.3 Kombinasjon, men analytisk tilnærming mot det «ukjente»

I denne posisjonen har jeg valgt å plassere beslutningsprosesser som jeg har karakterisert som en kombinasjon av intuitiv og analytisk, men ukjente faktorer i situasjonen ble vurdert analytisk.

Skudd ikke avfyrt!

I det ene tilfellet fikk informanten opplysninger om at gjerningspersonen var i besittelse av en våpentype som politiet sjeldent erfarte å møte. Denne våpentypen var heller aldri brukt på trening. I forkant av konfrontasjonen forberedte informanten seg ved å gjøre seg vurderinger om hva det skulle fokuseres på dersom gjerningspersonen var i besittelse av våpenet.

Hensikten var å ha en plan i sine vurderinger slik at informanten raskere kunne avgjøre farepotensialet i våpenet. Informanten beskrev ikke tankevirksomheten som «anstrengende», men informanten opplevde våpenet som en ukjent faktor og rettet sin oppmerksomhet mot det ukjente.

På samme måte ble en annen informant i sitt tilfelle nødt til å rette sitt fokus det ukjente. I dette tilfellet hadde informanten fått opplysninger direkte fra innringer om at noen var knivstukket, og kanskje drept. Innringer var overbevist om dette. Patruljen så masse blod i leiligheten, og samtidig kom en blodig mann ut av leiligheten:

Han står med hendene bak på ryggen. Han står ca. en meter eller to fra inngangsdøra. Jeg ser ikke hendene hans. Min situasjonsforståelse da er at han mest sannsynligvis har knivstukket noen andre. Og at det ligger en skadet person der inne. Jeg tenker at det haster ganske mye å få kontroll på denne personen. Jeg vet ikke om dette er gjerningsperson eller offer, men jeg føler meg ganske sikker på at han er gjerningsperson. Jeg retter våpenet mot han og sier han skal vise meg hendene. Det gjør han ikke. Da sier jeg han skal vise hendene eller så blir han skutt. Han tar så et par steg tilbake mot leiligheten. Det var ganske ubehagelig opplevelse fordi jeg ville ikke skyte en person jeg ikke ser hendene på. [På en annen side er det fare for at] han går inn i leiligheten og fullfører det han starta på [knivstikke fornærmede]. Men jeg ser ikke hendene hans, så den sitter sinnssykt langt inne. Det er såpass tett område og mørkt at varselskudd ikke går gjennom hodet mitt der og da. Det er midt inne i et byggefelt.

Informanten anslo at denne situasjonen varte i fem til syv sekunder før gjerningspersonen overga seg. I dette tilfellet var det «ukjente» rollen til mannen som stod foran informanten. Informanten hadde trent på lignende situasjoner, men aldri hvor rollene til involverte personer var så uklare. Informanten opplevde som «sinnssykt vanskelig, dritvanskelig» å avgjøre hva de skulle gjøre.

Oppsummert har analysen i denne studien valgt å skille mellom tre hovedtrekk ved informantenes beslutningsprosesser. De tre hovedtrekkene ble presentert som

Skudd ikke avfyrt!

- Instinktiv vurdering
- Kombinasjon av intuitiv og analytisk som opplevdes lite anstrengende
- Kombinasjon, men analytisk tilnærming mot det «ukjente»

6.3.4 Trekk ved beslutningsprosesser sett i lys av RPD, og system 1 og 2
Her skal jeg drøfte hvordan trekk ved informanters beslutningsprosesser kan ses i lys av teoriene om RPD og system 1/2, jf. kapittel 3.

I kategorien «instinktiv vurdering» opplevde informanten situasjonen som veldig gjenkjennbart og beskrev både automatiserte handlinger og vurderinger. Beskrivelsene er i tråd med variasjon 1 i RPD (se vedlegg 5). Variasjon 1 beskriver hvordan beslutningstakere som opplever situasjonen som kjent, også vil gjenkjenne målet for situasjon, hva som er relevant informasjon, prioriteringer og en typisk handlemåte. Dette er en rask automatisert prosess (Klein, 2017). Dette er sammenlignbart med system 1 tenkning, som beskriver en hurtig og automatisert tankeprosess (Kahneman, 2012).

Kategorien «Ikke anstrengende kombinasjon av intuitiv og analytiske prosesser» kjennetegnes ved at informantene opplevde situasjonen som kjent, men at informantene underveis ble mer bevisste i sine vurderinger av omgivelsene og sine egne handlingsalternativer. Dette ligner på RPD variasjon 3 som beskriver prosessen hvor beslutningstakere gjenkjenner situasjonen, men som er usikker på hvordan situasjonen skal løses. Beslutningstakeren vil evaluere et handlingsalternativ om gangen frem til man finner et alternativ som vil fungere godt nok (Klein, 2017). Analysen i dette studiet gjorde ikke funn som beskrev at informantene vurderte sine handlingsalternativer mot hverandre. Funn tyder på at deres vurderinger heller kan karakteriseres som trinnvise:

Jeg kommanderer han ned på bakken, men han hører ikke etter. Jeg sier til makkeren min gjør klar pepperspray.

Utdraget beskriver at informanten først kommanderer, og deretter ber makkeren ta frem pepperspray. Med andre ord evaluerte ikke informanten fordelene og ulempene ved de maktmidlene opp mot hverandre.

Sett i lys av system 1/2 henger denne kategorien sammen med at system 1 er begrenset til å løse enkle oppgaver som krever lite mental anstrengelse. Dersom oppgaven som skal løses er for komplisert for system 1, vil system 2 ta over fordi det kun er system 2 som kan konstruere tanker i en ordnet, og trinnvis serie (Kahneman, 2012, s. 27).

Skudd ikke avfyrt!

Den tredje kategorien i min analyse er kjennetegnet ved at informantene gjorde bevisste vurderinger av det «ukjente». Den ukjente faktoren gjorde det utfordrende for informantene å danne seg klare forventninger, eller at situasjonen ikke utviklet seg som forventet. I lys av RPD variasjon 2 kan vi si at de opplevde å måtte *diagnostisere* det ukjente for å avklare det ukjente (Klein, 2017). Den ene informanten var usikker på hvor farlig våpenet til gjerningspersonen kunne være, og forberedte seg ved å danne seg konkrete kriterier for hva som var ufarlig/farlig. Dersom våpenet åpenbart så ut som et lekevåpen, var det ufarlig. Dersom våpenet ikke åpenbart så ut som et lekevåpen, ble det tatt høyde for at det var ekte og farlig. Informantens tankeprosesser kan i lys av system 1/2 forklares som at system 2 har en viss evne til å påvirke system 1. System 2 kan «programmere» system 1 slik at oppmerksomheten rettes mot bestemte faktorer (åpenbart lekevåpen/ ikke åpenbart), som ved oppdagelse utløser automatiserte handlinger fra system 1 (trussel med bruk av skytevåpen).

I det andre eksempelet opplevde informanten utfordringer med å avgjøre rollen til motparten. Var han en fornærmet i sjokktilstand, eller var han gjerningspersonen som nektet å høre på politiet? Selv om informanten pekte på motpart med våpen, nektet motparten å følge informantens kommandoer. Informanten hadde ikke forventet en slik reaksjon av en som ble truet av politiet. Til tross for at konfrontasjonen kun varte i noen sekunder, beskrev informanten å gjøre bevisste vurderinger. Formålet var å forstå om personen var fornærmet eller gjerningsperson. Informanten rakk ikke å fullføre sine vurderinger fordi personen overga seg. Beskrivelsene av informantens tankevirksomhet er sammenfallende med «diagnostisering» i RPD, og system 2, som dreier seg om mer analytisk tilnærming. Den analytiske tilnærmingen vil være mer anstrengende og tidkrevende enn intuitive vurderinger. Særlig i operative situasjoner kan beslutningstakere oppleve en konflikt mellom behovet for å skaffe mer informasjon, og behovet for å fatte en beslutning (Johnsen, 2018). Dette blir betegnet som informasjons-beslutningsfellen, jf. punkt. 3.1.3. Min analyse indikerer på at informanten opplevde en slik konflikt som hemmende og det var «sinnssykt vanskelig, dritvanskelig» å ta en beslutning.

Oppsummert har jeg her drøftet hvordan trekk ved informantenes beslutningsprosesser kan ses i lys av RPD og system 1/2. Hvilken betydning har så dette? Først og fremst er funnene i tråd med sentrale teorier i beslutningspsykologi, og det kan si noe om overførbarheten av funnene, jf. punkt 4.4.4. Dernest er funnene også i tråd med Henriksen og Kruke (Henriksen & Kruke, 2020b) sine funn. Et av deres funn er at tjenestepersoner baserer sine beslutninger på en kombinasjon av intuitive og analytiske prosesser. Istedenfor å anse intuitive og

Skudd ikke avfyrt!

analytiske prosesser som noe to vidt forskjellig, argumenterer denne avhandlingen, med støtte i litteraturen, at intuitive og analytiske beslutningsprosesser henger sammen. Klein (2008) beskriver det som et kontinuum hvor overgangen fra intuitiv til analytisk, eller motsatt, er en glidende overgang.

6.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert og drøftet analysefunn relatert til forskningsspørsmålet som dreier seg om hvordan informantene foretok beslutninger i deres konfrontasjoner der de truet med bruk av skytevåpen. Kapitlet er delt i tre deler.

Første del handlet om informantenes situasjonsbevisstheter og hvordan det ble dannet. Dannelsen av situasjonsbevissthet kan forenklet forklares som den kognitive prosessen der informasjon blir kategorisert for å forstå situasjonen. Prosessen er avhengig av noe informasjon, men erfaring spiller en viktig rolle i hvordan informasjonen tolkes og kategoriseres. Et funn i denne studien er at informantene ofte ikke ville «låse seg» til vitner sine forståelser, men de ønsket å holde muligheten åpen for andre forklaringer frem til de fikk se situasjonen selv. Et annet viktig funn er at historiske opplysninger sjeldent påvirket informantenes beslutninger, men de foretok beslutninger basert på det de så der og da. Deres situasjonsbevissthet ble ofte endret/justert da de så situasjonen med egne øyne.

I kapitlets andre del har jeg identifisert og drøftet tre kontekstavhengige faktorer som var av en viss betydning for informantenes beslutningsprosesser. Disse er den fysiske konteksten beslutningene skjer i, motpartens handlinger og opplevd tidspress.

I kapitlets tredje del presenterte jeg hovedtrekk ved informanters beslutningsprosesser. Ved å forstå intuitive og analytiske beslutningsprosesser som en sammenhengende prosess, ble hovedtrekkene kategorisert som: intuitiv vurdering, kombinasjon av begge med lite anstrengelse og analytisk tilnærming mot det «ukjente».

Skudd ikke avfyrt!

7 Trygghet i oppdragsløsning «-Det kommer med erfaring»

I dette kapitlet vil jeg vise til analysefunn relatert til forskningsspørsmålet: "hvilken rolle spiller trening og erfaring i informantenes beslutningsprosesser?". I kapittel 3 ble det gjort rede for at erfaring har en sentral rolle i NDM og RPD (Klein, 2017; Zsambok, 1997). På samme måte har erfaring en sentral rolle i utviklingen av situasjonsbevisstheten som utgjør beslutningsgrunnlaget til beslutningstakeren (Endsley, 1997). Gjennom de foregående kapitlene har vi også sett sitater fra informanter som tyder på at erfaring og trening har vært av viktighet i deres beslutninger. Formålet med dette kapitlet er å undersøke hvilken betydning informantenes erfaring og trening hadde for deres beslutningstaking.

7.1 Erfaring og trening som to sider av samme sak

Selv om «erfaring» har sin sentrale rolle i NDM, har jeg ikke kommet over en god definisjon på begrepet. Jeg spekulerer at det er fordi begrepet er så ofte brukt i dagligtalen at det «sier seg selv». Begrepet har tidligere blitt gjort rede for, jf. 3.4.1 og handler om at et individ erverver informasjon gjennom å oppleve noe. Informantenes bruk av «erfaring» ble brukt som en fellesbetegnelse for å vise *hvor* deres erfaringer stammet fra. Det var enten fra arbeidspraksis eller fra trening. Da de snakket om deres erfaringer, gjorde de sjeldent forskjell på hvor erfaringen stammet fra. Med andre ord kan det fremstå som at arbeidserfaring og treningserfaring ble ansett som to sider av samme sak.

Idet følgende skal jeg først gjøre rede for informantenes operative bakgrunn som gir oss et innblikk i deres erfaringsgrunnlag. Videre skal jeg suksessivt analysere og drøfte funn som angår arbeidserfaringens og treningens rolle i informantenes beslutningsprosesser.

Arbeidserfaring blir heretter omtalt som «erfaring».

7.2 Informantenes bakgrunn

For å si noe om informantenes erfaring ble informantenes operative bakgrunn kartlagt. I denne sammenheng regner jeg "operativ bakgrunn" som informantenes arbeidserfaring fra politiet, og annen arbeidserfaring som de selv anså som relevant for deres yrke i politiet. Videre ble informantene spurt om de drev med trening som var relatert til yrket i politiet.

På intervju tidspunktet hadde informantene jobbet i politiet mellom fem og ti år. Alle jobbet på patruljeseksjonen, og hadde stort sett vært der hele sine politikarrierer. To informanter beskrev å ha erfaring fra Forsvaret som de anså delvis relevant for yrket i politiet fordi de hadde trent på skyte- og taktiske ferdigheter som hadde delvis overføringsverdi til sitt

Skudd ikke avfyrt!

nåværende yrke. På tidspunktet informantene hadde truet med skytevåpen varierte arbeidserfaringen i politiet fra rett i underkant av to år til seks år.

På intervjutidspunktet var halvparten av informantene IP4 og den andre halvparten var IP3. En av IP3 informantene var IP4 på det aktuelle oppdraget, men har senere blitt IP3. Informantene gjennomførte årlig nødvendig sertifiseringstrening organisert av sitt politidistrikt for å beholde sin IP-status, se punkt 2.12 for oversikt over IP-kategoriene. I tillegg drev alle informantene uorganisert trening. Da kunne det for eksempel trenes på taktiske bevegelser, skyttetrening, mentale forberedelser utenom oppdrag eller scenariotrening. Uorganisert trening kunne bli utført alene, med en makker, eller med kollegaer fra patruljeavsnittet. Denne typen trening ble enten gjort ved ledige stunder i arbeidstiden eller på fritid. Det var store variasjoner blant informantene i hvor stor grad og hvor hyppig slik uorganisert trening ble gjennomført. Fellesnevneren var likevel at alle bedrev en eller annen form for trening med det formål om å bli bedre i operative ferdigheter eller oppdragsløsning, og denne treningen ble gjennomført på gruppenivå internt på arbeidslaget, eller av informanten selv.

Jeg prøver på å sette i gang trening, men jeg er ikke flink nok til å dra i gang ofte nok fordi det som regel er ofte ting som skjer på jobb. Dagene bare løper. Men noen ganger får jeg til å dra i gang noe. Da er ofte jeg en av 2-3 som drar i gang ting [uorganisert trening] da.

Informantene gjorde som hovedsak ikke forskjell på erfaring fra organisert trening eller uorganisert trening, likevel ble det ved enkelte tilfeller presisert at uorganisert trening fungerte som et viktig supplement for den organiserte treningen fordi det var for lite organisert trening:

Den gangen hadde vi i turnusen en dag i måneden, eller annen hver uke. hvor vi trente [uorganisert]. Jeg likte å trene på denne måten fordi da ble treningen spredd ut over året. Med bolk [organisert sertifiseringstrening] blir det mye trening i en kort tidsperiode, men mye opphold mellom treningene.

Kartleggingen gir et generelt bilde av informantenes bakgrunn og deres erfaring i politiet.

7.3 Sammenheng mellom erfaring, mental kapasitet og stresshåndtering

Her skal jeg analysere hvilken betydning informantenes erfaringer hadde for deres beslutningsprosesser. For å svare på dette ble informantene spurt om hvordan de trodde deres oppdrag ville ha blitt løst dersom de fikk oppdraget veldig tidlig i karrieren. For en informant

Skudd ikke avfyrt!

skjedde oppdraget tidlig i karrieren (etter rundt ett år i tjeneste). Informanten ble spurt om hvordan det ville ha blitt løst dersom oppdraget skulle ha blitt løst nå.

Dersom omgivelsene, motparten og motpartens handlinger hadde vært helt lik, trodde samtlige informanter at resultatet ville blitt det samme. Derimot trakk flere informanter frem at det ville vært en viktig forskjell i selvtilliten. Gjennom flere år med arbeid og trening hadde de bedre forståelse for politiets taktikker og en økt trygghet på lovverket. En annen fordel med mer erfaring var at de, sammenlignet med sitt yngre-jeg, opplevde å ha bedre mental kapasitet.

En informant var sjåfør på vei til oppdraget og måtte kjøre utrykning. På spørsmål om dette påvirket informanten ble det svart:

Før ville kapasiteten min bli raskere spist opp fordi jeg måtte finne veien til oppdraget, og sentrum er et krevende sted å kjøre utrykning. Jeg kunne slite med å få med meg det som ble sagt på samband samtidig som jeg kjørte utrykning, men nå kan jeg kjøre bil samtidig som jeg får med meg det som blir sagt på samband, og ha en samtale i bilen. Dette har blitt bedre med årene og jo mer erfaring jeg har fått.

På spørsmål til en annen informant om oppdraget ville blitt løst annerledes som nyutdannet, ble det svart:

Det er vanskelig å si. Men jeg hadde ikke hatt den samme kapasiteten. Det å jobbe med han jeg jobbet med, det å være omforent med hva-hvis, og ikke minst 10 års erfaring med klientell hjalp meg med kapasiteten. Men det jeg ser for meg at det som kanskje hadde vært annerledes er at forberedelsene hadde vært dårligere, tror jeg. Og det husker jeg fra da jeg var ung i tjenesten. Kapasiteten min var jo, jeg kunne ramle opp i situasjoner også måtte jeg bare gjøre noe.

Informanten var usikker på hvordan oppdraget ville vært løst som nyutdannet, men trolig ville informanten hatt dårligere rutiner for forberedelser som kunne påvirket den mentale kapasiteten.

En annen informant var «glad» for at den væpnede konfrontasjonen ikke skjedde tidligere i karrieren fordi da ville informanten ikke hatt samme kapasitet til å gjøre vurdering av omgivelsene i samme grad:

Jeg tenker at jeg er heldig som har jobbet såpass lenge og trent såpass at jeg hadde kapasitet til å gjøre det. Hadde det vært første året jeg jobbet, hadde jeg sikkert ikke

Skudd ikke avfyrt!

hatt kapasitet til å gjøre det. Da hadde jeg fokusert kun på han og ikke på det som er rundt. Så jeg er på en måte glad for at det skjedde da det skjedde.

For informantene var mer erfaring forbundet med økt mental kapasitet til å utføre flere kognitive arbeidsoppgaver. Nesten samtlige informanter trakk frem at erfaring hadde en positiv effekt på den mentale kapasiteten.

Den siste informanten nevnte ikke noe om forholdet mellom erfaring og mental kapasitet, men snakket om at man var bedre til å håndtere stress. Dette var noe flere ga uttrykk for ved at de ikke like lett ble stresset nå, som da de var «ferske» politibetjenter. Samtlige beskrev at de i deres væpnede konfrontasjon følte på stressindikatorer. Symptomene varierte mellom raskere puls, tunnelsyn, skjelving i benet eller å føle seg mer skjerpet. Likevel opplevde de fleste at disse symptomene på stress ikke påvirket dem negativt. Her er et utdrag som var beskrivende for det fleste:

Ja, du kjenner at du går litt i sånn *kampmodus*, du blir litt *på* da. Jeg vil ikke si at jeg gikk i rød sone, men du kjenner at huet jobber, du kjenner at blodet jobber. Men ikke sånn at man mister kontroll, men man går i en sånn ... det er litt vanskelig å si men man tenker han skal vi ha kontroll på. Litt vanskelig å beskrive, men [...]. Du får sånn *punch* da

Informanten hadde vanskeligheter med å ordlegge de fysiologiske reaksjonene som følge av oppdraget, men uttalelsene tyder på at informanten opplevde å bli fokusert. Analysen tyder på at flere av informantene opplevde lignende reaksjoner fordi de opplevde å ha kontroll over seg selv og de ble mer fokusert på oppdraget.

Oppsummert tyder analysen på at informantene assosierte mer arbeidserfaring med økt mental kapasitet. Informantene hadde bedre kapasitet til å utføre flere oppgaver samtidig. På samme måte var det flere som assosierte mer arbeidserfaring med høyere toleranse for stress. Flere kjente på typiske fysiologiske reaksjoner på stress under den væpnede konfrontasjonen, men de opplevde at stresset gjorde dem mer skjerpet og fokusert.

7.4 Som før, men bedre

Her skal jeg drøfte erfaringens rolle i beslutningsprosesser i lys av relevante teorier. I intervjumaterialet er det flere eksempler på beskrivelser av fysiologiske reaksjoner på stress. De typiske symptomene som ble beskrevet av informantene var økt puls, skjelving, tunnelsyn

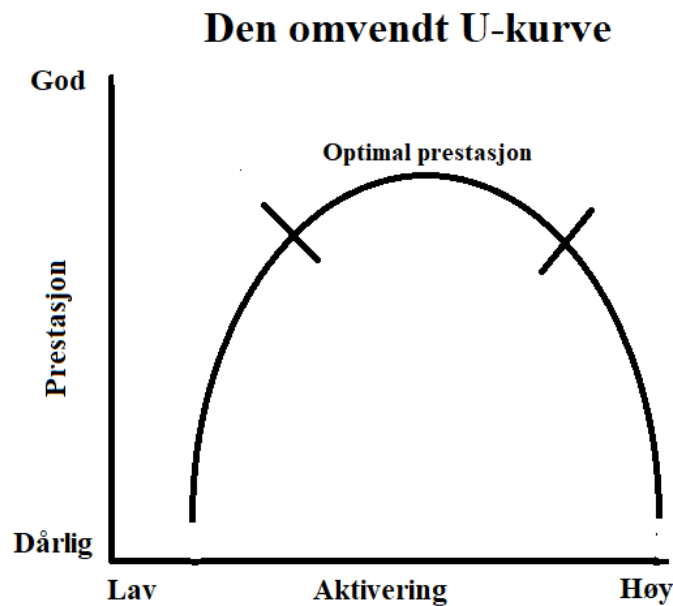
Skudd ikke avfyrt!

og dårligere hørsel. Stress er et fenomen som er godt dokumentert innenfor forskning. Orasanu (1997, s. 46) gjør rede for ulike effekter av stress som er dokumentert av forskning. De fysiologiske reaksjonene informantene beskrev er i tråd med forskningen på stress. Vanlige reaksjoner på stress kan være fysiologiske reaksjoner og det kan redusere kognitive arbeidsminne. En annen effekt av stress er at det kan føre til økt opplevelse av tidspress (Orasanu, 1997, s. 46).

Selv om stress kan påvirke beslutningstakeren negativt, viser forskning innenfor beslutningstaking i luftfart at erfaring kan redusere de negative konsekvensene. Sammenlignet med mindre erfarne piloter tok erfarne piloter bedre beslutninger under stress. Hovedforskjellen mellom ekspert og novise pilotene var at ekspertene hadde større tilgang til informasjon fra sitt langtidsminne som de kunne benytte seg av. Når ekspertene ble utsatt for en situasjon benyttet de seg av sitt langtidsminne som formet deres situasjonsbevissthet. De erfarne pilotene visste hvilke faktorer som var av betydning for deres beslutningstaking, og fokuserte på disse. Noviser som ikke hadde samme mengde informasjon i sitt langtidsminne, opplevde mer stress fordi de de oftere møtte på utfordringer og situasjoner som var ukjent for dem (Stokes et al. i Orasanu, 1997, s. 55).

Analysen min tyder på at informantene i mindre grad opplevde de fysiologiske reaksjonene på stress som negativt. Tvert imot var det flere som opplevde at konsentrasjonen ble mer skjerpet mot arbeidsoppgavene. Selv om opplevelsen av kontroll varierte blant informantene, var det ingen som opplevde så sterke reaksjoner på stress til at det gikk negativt ut over deres beslutninger og prestasjoner. Figur 5 fremstiller sammenhengen mellom stress og prestasjon som en omvendt U-kurve. Stressreaksjoner anses i denne forbindelse som en aktivering av den som opplever stress. For lav eller for høy aktivering fører til dårligere prestasjoner og målet for individet er å oppnå passe aktivering for å kunne prestere optimalt (Yerkes & Dodson i Eid & Harris, 2018, s. 148). Informantenes opplevelse av skjerpet konsentrasjon tyder på at de opplevde en passende aktivering.

Skudd ikke avfyrt!

Figur 5: Viser sammenhengen mellom aktivering og prestasjon (Eid & Harris, 2018, s. 148)

Som vist over er en av de negative konsekvensene av stress, at det kan redusere arbeidsminnet, her forstått som mentale kapasiteten. Analysen min tyder på at informantene assosierte mer erfaring med bedre mental kapasitet. Dette ble begrunnet med at det var enklere å utføre flere arbeidsoppgaver samtidig. Ifølge Kahneman (2012) kan individer utføre flere aktiviteter samtidig dersom de er lette og krever lite oppmerksomhet. Oppmerksomhet er en begrenset mental ressurs til å utføre aktiviteter. Kompliserte aktiviteter krever mer oppmerksomhet enn enkle aktiviteter. Men det er ikke slik at kompliserte aktiviteter alltid vil kreve mye oppmerksomhet. Gjennom øving kan aktiviteter som krever mye oppmerksomhet, etter hvert bli automatiserte. Automatiserte aktiviteter krever mindre ressurser av oppmerksomheten og på den måten frigjøres kapasitet til andre aktiviteter (Kahneman, 2012, s. 26-30). Informantenes refleksjoner på at det med erfaring var enklere å utføre arbeidsoppgaver som utrykningskjøring, lytte til samband og snakke med makker på vei til et oppdrag, tyder på at de gjennom flere år i arbeid i større grad har automatisert slike aktiviteter gjennom praktisering av yrket.

For å oppsummere anså informantene erfaring fra flere år i tjeneste som noe positivt. De fleste trodde at den væpnede konfrontasjonen ville blitt løst likt uavhengig av erfaring (så lenge alt annet var likt), men erfaring økte robustheten mot stress og bedret den mentale kapasiteten.

Skudd ikke avfyrt!

7.5 Trening fyller opp tomrommet

I denne delen skal jeg presentere analyse av, og drøfte hvilken rolle trening spilte for informantenes beslutningsprosesser i deres væpnede konfrontasjoner. Med «tomrommet» siktes det her til at de fleste informantene i forkant av den væpnede konfrontasjonen, ikke hadde erfaring med å ha truet med skytevåpen i praksis. De to som hadde truet med skytevåpen i forkant, hadde gjort dette en eller tre ganger i forkant av det aktuelle oppdraget. Med andre ord hadde de ikke mange erfaringer fra praksis. Derimot hadde samtlige opplevd å true med skytevåpen på trening:

Jeg har vært på to-tre oppdrag tidligere med andre patruljer hvor det har blitt truet med våpen [av andre tjenestepersoner]. Men for min egen del var dette første gangen. Men på trening har vi trent på sånne situasjoner mye. Det er sånn typisk case vi trener.

Dette utdraget var ganske representativt for informantenes erfaring med å ha truet med skytevåpen. Informantene hadde lite eller ingen erfaring fra reelle hendelser hvor de hadde truet med skytevåpen, men det ble ofte gjort på trening. Det blir dermed klart at politiets treninger er en viktig arena for tjenestepersonene for å kunne skape seg erfaringer fra situasjoner som sjeldent eller aldri skjedde på reelle hendelser.

Flere av informantene uttalte at trening hadde flere fordeler. Generelt bidro trening til bedre selvtillit og økt trygghetsfølelse i yrket. De utviklet sine ferdigheter, bedrer sin taktiske forståelse og kjente på mestringsfølelse. Helt konkret hadde trening en viktig rolle for det aktuelle oppdraget der de truet med bruk av skytevåpen. Informantenes gjenkjennelse av situasjonen var i hovedsak basert på tidligere treningsscenarioer. I tillegg opplevde de at deres handlinger og bevegelser var automatiserte gjennom øving. For eksempel var dreide dette seg om ferdigheter for trekk av våpen, hvilke kommander de formidlet, avstanden de tok ut.

På trening har vi trent på lignende situasjoner. Det gjør at situasjonen virker kjent og det er ulike handlingsmønstre som går automatisk. Jeg slipper å bruke kapasitet på å vurdere hvordan jeg skal stå, hva jeg skal si, eller lure på hva makkeren min gjør. Jeg vet alt det. Da får jeg ekstra kapasitet til å vurdere selve trusselen og området.

Fordelen med automatiserte handlinger var noe samtlige opplevde. Ingen ga beskrivelser for at de var usikre på hvordan de skulle utføre bevegelser. For de som ikke opplevde

Skudd ikke avfyrt!

konfrontasjonen med gjerningsperson som helt kjent fra trening, dreide det seg om at virkeligheten er mer kompleks enn på trening:

S: Har du vært på lignende situasjoner på trening?

I: Det er jo en typisk case der en er knivstukket og sånt som det, men ikke med disse detaljene det er i dette oppdraget.

[...]

S: Ville du løst oppdraget likt på trening?

I: Du er jo alltid mye mer offensiv på trening. Det er alltid lettere å gjøre det [å skyte] på trening enn å gjøre det ute. Du fjerner så sykt mange elementer som må tas hensyn til. For eksempel det at han står med ryggen mot naboileiligheten. Fordi jeg skjønner at leiligheten hans går fra der vi står, og ytterdøra hans går i vegg med naboileiligheten. Vi står i en sånn vinkel at hvis jeg hadde skutt kunne kula gått rett inn i en naboileilighet jeg ikke vil den skal i. Så hvis jeg skal skyte i den settingen må jeg være sikker på at det er nødvendig. På trening er det mer sterilt og ikke samme risikofølelsen.

Informanten ga uttrykk for å være fornøyd med kvaliteten på treningen. Det ble trent på relevante situasjoner og ferdigheter. Men samtidig opplevde informanten denne konkrete hendelsen som mer kompleks enn det som hadde blitt trent på tidligere. På trening var det ikke risiko for ekte feil. Hvis man gjorde en feil på trening, var det et læringspunkt videre. Men ved å bruke skytevåpenet på ekte innebærer det ekte risiko for skade eller død. Dette ansvaret og denne risikofølelsen var vanskelig føle på under trening.

Andre informanter ble også spurt om de hadde løst deres væpnede konfrontasjon annerledes dersom det var på trening. De fleste trodde oppdraget ville vært løst «helt likt» eller «ganske likt». De var generelt fornøyd med treningens kvalitet og syntes det ble trent på relevante scenarioer og ferdigheter. En informant mente derimot at kvaliteten på treningen ville blitt bedre dersom det ble trent på mer realistisk markørspill av motparter på trening. Med dette mente informanten at motparten på trening skulle yte mer motstand mot politiet. Videre burde det bli benyttet effekter som gjorde treningen mer virkelighetsnær. Et eksempel på dette var bruk av paintballkuler slik at treningsdeltagere fysisk kjente på kroppen dersom de ble truffet av motpartens skudd. Dette kunne bidra til økt læringseffekt hos treningsdeltagere.

Skudd ikke avfyrt!

Oppsummert viser analysen at informantene hadde ingen, eller lite, erfaring med å ha truet med skytevåpen før deres væpnede konfrontasjoner. Likevel opplevde alle en grad av gjenkjennelse. Denne gjenkjennelsen opplevde de fordi det hadde blitt trent på lignende situasjoner. Trening var i tillegg viktig for mestringsfølelsen og trygghetsfølelsen i yrket. Noen av begrensningene ved trening var at det ikke alltid klarer å reflektere kompleksiteten i virkeligheten.

7.6 Trening har en sentral rolle i gjenkjennelse

Her skal jeg drøfte analysen av treningens rolle for beslutningsroller. Flere ganger i denne avhandlingen har det blitt vist at trening er nært knyttet til erfaring. Det kan være vanskelig, og unaturlig, å skille mellom trening og erfaring i en slik sammenheng. Med andre ord er drøftelsene i punkt 7.4, og fordelene erfaring fører med seg, i stor grad relevant her også. For å unngå for mye repetisjon vil jeg her drøfte trening som et erfaringsgrunnlag for gjenkjennelse.

Politiets statistikk viser at politiet sjeldent opplever situasjoner hvor de bruker skytevåpen, jf. punkt 2.1 (Politidirektoratet, 2020). I deres undersøkelse av tjenestepersoner som hadde skutt i tjeneste, ble deltagerne bedt om å sammenligne hvor gjenkjennelig deres oppdrag var med erfaringer fra trening og praksis. På en skala fra 1 til 10 var oppdraget der de skjøt veldig likt trening (median på 8), og mindre likt erfaringene fra praksis (median på 4). Videre var et funn at alle deltagerne opplevde gjenkjennelse av situasjonen, eller deler av situasjonen, basert på tidligere treninger (Henriksen & Kruke, 2020b). Analysen i denne avhandlingen er ganske likt funnene til Henriksen og Kruke. Min analyse tyder på at trening var viktig for informantenes evne til å gjenkjenne fordi de sjeldent eller aldri hadde opplevd å true med skytevåpen i praksis. Fordi politiet sjeldent truer med skytevåpen i praksis, vil politiets gjenkjennelsesgrunnlag i væpnede konfrontasjoner ofte være basert på erfaringer fra trening. En begrensning i dette erfaringsgrunnlaget er at treningen ikke innebærer reell risiko for feil og skade. Det kan være lettere å skyte mot noen på trening (Henriksen & Kruke, 2020b). Også i denne avhandlingen ble det gjort lignende refleksjoner av en informant.

Hvilken konsekvens har det så at tjenestepersoner mest sannsynlig vil basere sine gjenkjennelser i væpnede konfrontasjoner på tidligere trening? Det enkle svaret på dette er at politiet må trene. Trening er en måte å skaffe seg erfaring på og den som konstruerer treningen, setter rammene for hva det dannes erfaringer på. Relevant trening er et nøkkelord.

Skudd ikke avfyrt!

For å kunne avgjøre hva som er relevant og ikke, vil det være en god idé hente erfaringer fra tidligere hendelser. Politiets innrapporteringer fra oppdrag der det er brukt skytevåpen, vil være egnet til erfaringslæring (Myhrer, 2020, s. 159). Politiet mangler et nasjonalt system som sørger for slik erfaringslæring (Henriksen & Kruke, 2020a).

Videre bør treningen i tilrettelegges for nivået til den enkelte tjenesteperson. Mye av treningen i operative organisasjoner er rituell, og tar ikke hensyn til hvem som trenes (Johnsen, 2013, s. 8). Jeg har ikke funnet forskning som sier noe om tjenstepersoners oppfatning av i hvilken grad treningen tar hensyn til deres nivå. Det vil åpenbart vært uheldig dersom en stor gruppe tjenstepersoner føler at treningen ikke bidrar til en utvikling. Dette kunne vært et interessant tema å forske på.

7.7 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg presentert og drøftet analysefunn knyttet til forskningsspørsmålet «hvilken rolle spiller trening og erfaring i tjenstepersonenes beslutningsprosesser?». En kort redegjørelse av informantenes operative bakgrunn ble gitt for å danne et inntrykk av deres erfaringer. Selv om erfaringer fra trening og arbeid kan bli sett på som to sider av samme sak, ble det her gjort et skille mellom de to for å drøfte deres roller i beslutningsprosessene.

Erfaringens rolle i informanters beslutningsprosesser dreide seg mer om at de opplevde økt trygghet i yrket sammenlignet med sitt yngre uerfarne-jeg. Videre opplevde de å være mer robuste mot stress, det var enklere å utføre flere oppgaver samtidig og den mentale kapasiteten var bedre. En begrensning ved erfaringer fra praksis var derimot at informantene sjeldent, eller aldri hadde truet med bruk av skytevåpen forut for deres væpnede konfrontasjon. Dette har her blitt omtalt som erfaringens tomrom.

Treningens rolle i informanters beslutningsprosess var å fylle det nevnte tomrommet. Trening hadde mange av de samme effektene som erfaring; bedre selvtillit, mestring, håndtere stress bedre. Treningens viktigste rolle har her blitt fremhevet som at det danner grunnlaget for gjenkjennelse i væpnede situasjoner. En naturlig konsekvens ved at politiet sjeldent bruker skytevåpen, er at få tjenstepersoner besitter denne erfaringen fra praksis. Det støttes av funn i min studie og Henriksen og Kruke (2020b). For at tjenstepersoner skal danne seg et riktig erfaringsgrunnlag for fremtidige væpnede situasjoner, er det viktig at treningen er relevant. En viktig begrensning ved trening er at det ikke klarer å vekke samme risikofølelse som i praksis.

Skudd ikke avfyrt!

8 Konklusjon

«Det er en million ting som påvirker vurderingen»

Denne studiens utgangspunkt var et ønske om å forstå hva som former politiets beslutningsprosesser i bevæpnede konfrontasjoner. Slike situasjoner er ofte kjennetegnet med tidspress, usikker informasjon og risiko for skade. Med andre ord er omstendighetene egnet til å utfordre tjenestepersoner beslutningsprosesser. I kapittel 2 har jeg gitt en presentasjon av politiets operative organisering, rammene for oppdragsløsning og maktbruk. Gjennom denne presentasjonen har vi fått et innblikk i at de fleste oppdrag uniformert politi er satt til å løse, ikke er forhåndsplanlagt. Dersom omstendigheter ved oppdraget krever bevæpning, vil involverte patruljer bevæpne seg med skytevåpen som markerer et taktskifte til høyere beredskap. Uavhengig av om oppdraget krever bevæpning eller ikke, gjelder de samme rammene for maktbruk og politiet har en tradisjon om tilbakeholden maktbruk.

I kapittel 3 har jeg vist til avhandlingens teoretiske perspektiv har sitt utgangspunkt i beslutningspsykologien. Beslutningspsykologi er et vidt felt som omfavner ulike teorier innenfor beslutningstaking. I denne avhandlingen har naturalistisk beslutningstaking blitt presentert fordi teorien søker å forklare hvordan beslutninger blir foretatt i virkelige situasjoner og har dermed vært nyttig for å svare på studiens problemstilling.

I kapittel 4 har jeg gjort rede for de metodiske valgene og dilemmaene i studien. Valget om å gjøre dybdeintervjuer fulgte av prosjektets formål, problemstilling og av det teoretiske utgangspunktet. Det var også avgjørende for valget av metode at politiets beslutningsprosesser i bevæpnede konfrontasjoner er et lite forsket område. Semistrukturerte intervjuer har gitt meg en mulighet til å forstå informantenes virkeligheter og deres vurderinger fra en konkret hendelse. Dette har generert detaljrikt materiale som har blitt tematisk analysert. Kvantitativ forskningsmetode kunne ha gitt en bredere oversikt av hva som former politiets beslutningsprosesser. Metoden ville vært egnet til å sammenligne variabler ved omstendighetene politiet foretar beslutninger i. På en annen side ville ikke kvantitativ metode gitt muligheten til å gå i dybden på de ulike variablene og hvordan disse påvirker kognitive prosesser.

Politiets maktmiddel «trussel med bruk av skytevåpen» er åpen for en viss tolkning og dette har vært begrunnelsen for første forskningsspørsmål som søker å undersøke hvordan

Skudd ikke avfyrt!

informantene forstår maktmiddelet. Funn presentert i kapittel 5 tyder på at det er lite tvil om maktmiddelet er anvendt dersom det gis en muntlig advarsel, eller dersom tjenestepersoner med strake armer bevisst retter skytevåpenet mot en person. Derimot er det noe ulike fortolkninger av hvor grensene går for taktisk bruk av skytevåpen eller om handlingen formidler en trussel. Avhandlingen drøfter at ulik fortolkning kan ha konsekvens for innrapporteringsplikten som utløses dersom tjenestepersoner benytter det aktuelle maktmiddelet.

Det andre forskningsspørsmålet søkte å undersøke hvordan tjenestepersoner foretok beslutninger i bevæpnede konfrontasjoner det var blitt truet med skytevåpen. Analysen og drøftingen av dette ble presentert i kapittel 6. Det er mange faktorer som påvirker tjenestepersoners beslutninger. Videre er det vanskelig å si noe om hvordan og i hvilken rekkefølge de ulike faktorene påvirker hverandre. For å skape et orden i uorden har kapittelet blitt delt i tre deler. Første del handler om hvordan informantene dannet sin situasjonsbevissthet, noe som utgjør deres beslutningsgrunnlag. Funn tyder på at situasjonsbevissthet oppdateres kontinuerlig og at informantene foretok beslutninger basert på oppdaterte opplysninger. Andre del tar for seg de faktorene i den bevæpnede konfrontasjonen som var med på å forme informantenes situasjonsbevissthet og beslutningsprosesser. Ingen av hendelsene informantene fortalte om var helt like. Det var unike faktorer ved hendelsene som var av viktighet på sin egen måte. For å trekke linjer mellom de ulike hendelsene har jeg presentert og drøftet faktorer som anses som sentrale for formingen av informantenes situasjonsbevissthet og beslutningsprosesser. I siste del har det blitt belyst at informantenes beslutningsprosesser hadde ulike kjennetegn. Det ble gjort et grovt skille på tre karakteristikk. Videre ble disse funnene drøftet i lys av RPD og system 1/2.

Det tredje forskningsspørsmålet tar for seg erfaringens og treningens rolle i beslutningsprosesser. Funn tyder på at informantene anså «erfaring» som noe positivt fordi de opplevde å ha bedre mentalt overskudd til å gjøre vurderinger. I tillegg kan erfaring se ut til å senke de negative effektene av stress i beslutningstaking, noe som også støttes av litteraturen (Stokes et. al i Orasanu 1997). På en annen side hadde de fleste informantene ikke erfaring med å ha truet med skytevåpen på oppdrag i forkant av det aktuelle oppdraget. Likevel opplevde alle en grad av gjenkjennelse på bakgrunn av scenarioer de hadde trent på tidligere. Selv om trening er en forenkling av virkeligheten og ikke kan gjenspeile kompleksiteten fra virkelige verden, fyller trening opp «tomrommet» i erfaringen slik at informantene i ulik grad var i stand til å gjenkjenne situasjonen. Funn viser at informantene baserte sine gjenkjennelser

Skudd ikke avfyrt!

fra trente situasjoner. Dermed kan det sies at treningens viktigste rolle er å danne erfaringsgrunnlag for de sjeldne situasjonene.

8.1 Et overordnet blikk

Så, for å svare på studiens overordnede problemstilling, som er spørsmålet om hva som former tjenstepersoners beslutningsprosesser i bevæpnede situasjoner der de har truet med skytevåpen:

I psykologien er det flere modeller som illustrerer hvordan kognitive prosesser foregår. Disse prosessene blir gjerne presentert som noe som skjer stegvis og i et system. Da jeg begynte undersøkelsen, hadde jeg ambisjoner om å konstruere en slik modell som systematisk presenterer hvordan beslutningsprosessene formes av konkrete faktorer. Gjennom denne avhandlingen har jeg også forsøkt å presentere funnene som noe systematisk, men det er en viktig presisering at virkeligheten er mer komplisert og vanskelig kan beskrives uten å forenkle det. Det simple svaret på problemstillingen er at tjenstepersoner konstant tar små og store beslutninger, både bevisst og ubevisst. Både store og små beslutninger får igjen ringvirkninger for nye vurderinger. For å sitere en informant: «Det er en million ting som påvirker vurderingen».

Denne avhandlingen kan ikke gi selve svaret på problemstillingen, men ved å identifisere og fremheve noen sentrale faktorer for beslutningsprosessene håper jeg å ha gitt noen svar som øker forståelsen for de utfordrende situasjonene tjenstepersoner kan - og vil stå ovenfor.

8.2 Forslag til videre forskning

Som det har blitt presisert flere ganger i avhandlingen, har artikkelen til Henriksen og Kruke vært en inspirasjon for denne studien. Et viktig funn i deres forskning er at tjenstepersoner ofte holder igjen sine skudd i truende situasjoner frem til gjerningspersonen går til angrep mot enten politi eller andre. Politiet må dermed ta tidskrisiske beslutninger, i motsetning til mer analytiske vurderinger dersom beslutningene hadde kommet før angrepet ble iverksatt av gjerningspersonen (Henriksen & Kruke, 2020b).

I min studie har det forekommet eksempler fra situasjoner der informantene var nære ved å skyte, men som ikke gjorde det og oppdraget ble løst ved bruk av svakere midler. Denne studien tar for seg riktignok kun seks tilfeller og mer forskning må til. Likevel tydeliggjør

Skudd ikke avfyrt!

dette et dilemma tjenestepersoner står ovenfor i slike situasjoner: Skal skuddet avfyres så tidlig som mulig når det er hjemmel til det, eller skal det holdes igjen frem til situasjonen eventuelt blir tidskritisk? Når er det «riktige» tidspunktet for å skyte?

Skillet mellom om politiets skudd er nødvendig eller overdrevent kan være vanskelig å avgjøre når tjenestepersonene står i situasjonen. Dersom samfunnet i etterkant oppfatter maktbruken som overdrevent, kan det ha store konsekvenser for tilliten til politiet. Dette dilemmaet kan være interessant å undersøke videre fordi det kan gi bedre forståelse for balansen mellom nødvendig og overdreven maktbruk som involverer politiets bruk av skytevåpen.

Antall ord: 31 609

Skudd ikke avfyrt!

Litteraturliste

- Alison, L., Doran, B., Long, M. L., Power, N. & Humphrey, A. (2013). The effects of subjective time pressure and individual differences on hypotheses generation and action prioritization in police investigations. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 19(1), 83.
- Andresen, A. H. (2014). *Politiets trening på bruk av fysisk makt*. Politihøgskolen.
- Barland, B., Høivik, J., Myhrer, T.-G. & Thomassen, G. (2017). "Som før, men tryggere": Politiets vurdering av 14 måneders midlertidig bevæpning.
- Beach, L. R. & Lipshitz, R. (1993). Why classical decision theory is an inappropriate standard for evaluating and aiding most human decision making. *Decision making in action: Models and methods*, 21-35.
- Benjaminsen, H. (2021, 09.11.2021). Skytingen på Bislett. <https://www.nrk.no/skytingen-pa-bislett-1.15723407>
- Best, D. & Quigley, A. (2003). Shootings by the police: What predicts when a firearms officer in England and Wales will pull the trigger? *Policing and Society*, 13(4), 349-364.
- Bjørberg, K. (2021). *Å skyte eller ikke skyte?* [Master's thesis in Risk and safety management. Universitetet i Stavanger]. <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/handle/11250/2728482>
- Boulton, L. & Cole, J. (2016). Adaptive flexibility: Examining the role of expertise in the decision making of authorized firearms officers during armed confrontation. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 10(3), 291-308.
- Cohen, M. S. (1993). The naturalistic basis of decision biases. *Decision making in action: Models and methods*, 1.
- Dalen, M. (2019). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Davies, M. (2016). To What Extent Can We Trust Police Research?-Examining Trends in Research 'on', 'with', 'by' and 'for' the Police. *Nordisk politiforskning*, 3(2), 154-164.
- Debanne, T. (2014). *Recognition-primed decision model*. https://www.researchgate.net/figure/Recognition-Primed-Decision-model-modified-from-Klein-1998-page-25_fig1_264895579
- Eid, J. & Harris, A. (2018). Emosjoner, stress og mestring. I J. Eid & B. H. Johnsen (Red.), *Operativ psykologi* (3. utg., s. 137-170). Fagbokforlaget.
- Eid, J., Johnsen, B. H. & Laberg, J. C. (2018). Introduksjon til operativ psykologi. I J. Eid & B. H. Johnsen (Red.), *Operativ psykologi* (s. 11-31). Fagbokforlaget.
- Endsley, M. R. (1995). Toward a theory of situation awareness in dynamic systems. *Human factors*, 37(1), 32-64.
- Endsley, M. R. (1997). The role of situation awareness in naturalistic decision making. *Naturalistic decision making*, 269, 284.
- Endsley, M. R. (2015). Situation awareness misconceptions and misunderstandings. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 9(1), 4-32.
- Eysenck, M. W. (1993). *Principles of cognitive psychology*.
- Gilje, N. (2021). *Taus kunnskap*. Store norske leksikon. Hentet 22.03.2022 fra https://snl.no/taus_kunnskap
- Hamilton, J. A., Lambert, G., Suss, J. & Biggs, A. T. (2019). Can cognitive training improve shoot/don't-shoot performance? Evidence from live fire exercises. *The American Journal of Psychology*, 132(2), 179-194.
- Helstrup, T. & Kaufmann, G. (2000). *Kognitiv psykologi*. Fagbokforl.
- Henriksen, S. V. & Kruke, B. I. (2020a). The force continuum: Prevalence and characteristics of police use of coercive force. *Nordic journal of studies in policing*, 7(1), 5-22.

Skudd ikke avfyrt!

- Henriksen, S. V. & Kruke, B. I. (2020b). Norwegian Police Use of Firearms: Critical Decision-Making in Dynamic and Stressful Situations. *Nordic journal of studies in policing*, 7(02), 99-120.
- Holmen, H. A. (2021). *Erfaring*. Store Norske Leksikon. Hentet 09.03.2022 fra <https://snl.no/erfaring>
- Johanessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Abstrakt forlag.
- Johnsen, B. H. (2018). Beslutningstaking i operative situasjoner. I J. Eid & B. H. Johnsen (Red.), *Operativ psykologi* (3. utg., s. 250-267). Fagbokforlaget.
- Johnsen, B. H. & Eid, J. (2018). *Operativ psykologi*. Fagbokforl.
- Kahneman, D. (2012). *Tenke, fort og langsomt* (E. Lilleskjæret & G. Nyquist, Overs.). PAX Forlag.
- Kahneman, D. & Klein, G. (2009). Conditions for intuitive expertise: a failure to disagree. *American psychologist*, 64(6), 515.
- Klein, G. (2008). Naturalistic decision making. *Human factors*, 50(3), 456-460.
- Klein, G. A. (2017). *Sources of power: How people make decisions*. MIT press.
- Klein, G. A., Orasanu, J., Calderwood, R. & Zsombok, C. E. (1993). *Decision making in action: Models and methods*. Ablex Norwood, NJ.
- Knutsson, J. & Strype, J. (2003). Police use of firearms in Norway and Sweden: The significance of gun availability. *Policing and Society*, 13(4), 429-439.
- Landman, A., Nieuwenhuys, A. & Oudejans, R. R. (2016). The impact of personality traits and professional experience on police officers' shooting performance under pressure. *Ergonomics*, 59(7), 950-961.
- Lipshitz, R. (1993). Converging themes in the study of decision making in realistic settings. *Decision making in action: Models and methods*, 103-137.
- Lipshitz, R., Klein, G., Orasanu, J. & Salas, E. (2001). Taking stock of naturalistic decision making. *Journal of behavioral decision making*, 14(5), 331-352.
- Lundgaard, J. M. (2021). *Nød og neppe - Fra anrop til beslutning ved politiets operasjonssentral*. Universitetsforlaget.
- MacDonald, J. M., Kaminski, R. J., Alpert, G. P. & Tennenbaum, A. N. (2001). The temporal relationship between police killings of civilians and criminal homicide: A refined version of the danger-perception theory. *Crime & Delinquency*, 47(2), 155-172.
- Mitchell, L. & Flin, R. (2007). Shooting decisions by police firearms officers. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 1(4), 375-390.
- Mosier, K. L. & Fischer, U. (2010). The role of affect in naturalistic decision making. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 4(3), 240-255.
- Myhrer, T.-G. (2014). Politiretten - samfunnsbeskyttelse og rettsikkerhet. I P. Larsson, H. O. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 79-109). Cappellen Damm AS.
- Myhrer, T.-G. (2020). *Våpeninstruks for politiet: Kommentarutgave* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Myhrer, T. (2018). Fysiologiske prosesser. I J. Eid & B. H. Johnsen (Red.), *Operativ psykologi* (3. utg., s. 33-56). Fagbokforlaget.
- Nadim, M. (2015). Generalisering og bruken av analytiske kategorier i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 23(3), 129-148.
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. De nasjonale forskningsetiske komiteene.

Skudd ikke avfyrt!

- <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora.pdf>
- Nieuwenhuys, A. & Oudejans, R. R. (2010). Effects of anxiety on handgun shooting behavior of police officers: a pilot study. *Anxiety, Stress, & Coping*, 23(2), 225-233.
- Nieuwenhuys, A. & Oudejans, R. R. (2011). Training with anxiety: short-and long-term effects on police officers' shooting behavior under pressure. *Cognitive processing*, 12(3), 277-288.
- Nieuwenhuys, A., Savelsbergh, G. J. & Oudejans, R. R. (2012). Shoot or don't shoot? Why police officers are more inclined to shoot when they are anxious. *Emotion*, 12(4), 827.
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren*. Universitetsforlaget.
- NOU 2017:9. (2017). *Politi og bevæpning: Legalitet, nødvendighet, forholdsmessighet og ansvarlighet*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-9/id2545750/?ch=1>
- Orasanu, J. (1997). Stress and naturalistic decision making- Strengthening the weak links. *Decision making under stress- Emerging themes and applications*(A 99-12526 01-53), Aldershot, United Kingdom, Ashgate, 1997, 43-66.
- Ordóñez, L. D., Benson III, L. & Pittarello, A. (2015). Time-pressure perception and decision making. *The Wiley Blackwell handbook of judgment and decision making*, 2, 519-542.
- politidepartement, J.-o. (2005). *Politiets rolle og oppgaver* (St.meld.nr. 42 (2004-2005)).
<https://www.regjeringen.no/contentassets/91efc535022e4649821a8d81b31d54e4/no/pdfs/stm200420050042000dddpdfs.pdf>
- Politidirektoratet. (2020a). *PBS I, Politiets beredskapssystem del 1. Retningslinjer for politiets beredskap*. Politidirektoratet. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/pbsi.pdf>
- Politidirektoratet. (2020b). *Politiets trussel om bruk og bruk av skytevåpen 2009-2019*.
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/politiets-trussel-om-bruk-av-og-bruk-av-skytevapen-2009---2019.pdf>
- Politiet. *Organisasjonen*. Hentet 24.02.2022 fra <https://www.politiet.no/om/organisasjonen/>
- Politi-loven. (1995). *Lov om politiet* (LOV-1995-08-04-53). J.-o. beredskapsdepartementet.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53#KAPITTEL_2
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egne. I T. Myklebust & G. Thomassen (Red.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet: Forskningskonferansen 2010* (s. 127-149). Politi-høgskolen.
- Rein, T. (2020). *Beredskap*. Store norske leksikon. Hentet 16.04.2022 fra <https://snl.no/beredskap>
- Riksadvokaten. (2012). *Politiets bruk av skytevåpen. Hengleggelse fordi intet straffbart forhold anses bevist*. Riksadvokaten.
<https://www.riksadvokaten.no/document/politiets-bruk-av-skytevapen-henleggelse-fordi-intet-straffbart-forhold-anses-bevist/>
- Simon, H. A. (1972). Theories of bounded rationality. *Decision and organization*, 1(1), 161-176.
- Solheim, S. (2021, 30.10.2021). Politidamene.
<https://www.nrk.no/direkte/xl/kvinnedominans-pa-politiutdanninga-men-dette-er-politiets-utfordring-1.15658241>
- Spesialenheten. *Saker der politier har brukt skytevåpen*. Hentet 17.04.2022 fra <https://www.spesialenheten.no/avgjorelser/politiet-brukt-skytevapen/>
- Squires, P. & Kennison, P. (2010). *Shooting to kill?: policing, firearms and armed response*. John Wiley & Sons.

Skudd ikke avfyrt!

- Straffeprosessloven. (1986). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* (LOV-1981-05-22-25). J.-o. beredskapsdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>
- Thomassen, G., Skjevraak, P. E., Strype, J., Barland, B. & Myhrer, T.-G. (2019). Alltid våpen i tjenesten?: Politiets holdning til bevæpning.
- Thomassen, G., Skjevraak, P. E., Strype, J., Barland, B. & Myhrer, T.-G. (2020). Med eller uten våpen?: Innbyggernes holdninger til rutinemessig bevæpning av politiet.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal.
- Trædal, T. J. (2017). Politiet har valgt nye pistolhylstre med to låser. *Politiforum*. <https://www.politiforum.no/nyheter/politiet-har-valgt-nye-pistolhylstre-med-to-laser/135932>
- Verhage, A., Noppe, J., Feys, Y. & Ledegen, E. (2018). Force, Stress, and Decision-Making Within the Belgian Police: the Impact of Stressful Situations on Police Decision-Making. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 345-357. <https://doi.org/10.1007/s11896-018-9262-4>
- Vickers, J. N. & Lewinski, W. (2012). Performing under pressure: Gaze control, decision making and shooting performance of elite and rookie police officers. *Human movement science*, 31(1), 101-117.
- Våpeninstruks for politiet. (2015). *Våpeninstruks for politiet*. <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2015-07-02-1088>
- Zsombok, C. (1997). *Naturalistic Decision Making: Where are We Now*. *Naturalistic Decision Making*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Skudd ikke avfyrt!

Vedlegg

Vedlegg 1: Søknad til Oslo/Øst politidistrikt

Vedlegg 2: Informasjon og samtykkeskjema

Vedlegg 3: Vurderingen fra NSD

Vedlegg 4: Intervjuguide

Vedlegg 5: Illustrasjon av recognition-primed decision model

Skudd ikke avfyrt!

Vedlegg 1: Søknad til Oslo PD og Øst PD med forespørsel om å rekruttere informanter

Forespørsel om intervju i forbindelse med masteroppgave om ikke-bruk av skytevåpen

I forbindelse med slutføring av masterstudiet i Politivitenskap ved Politihøgskolen, skal jeg skrive en avhandling om polititjenestepersoners erfaringer og refleksjon over situasjoner der tjenestevåpen kunne blitt benyttet. Jeg søker med dette om tillatelse for å intervju aktuelle informanter i Oslo/Øst politidistrikt.

Prosjektets bakgrunn

Norsk politi bruker våpen svært sjelden. Det er gjort forskning på når og hvor våpen brukes, blant annet i artikkelen til Henriksen og Kruke (2020). For å supplere denne kunnskapen er det relevant å vite hvorfor norsk politi *ikke* skyter i situasjoner hvor de har hjemmel til det. Dette vil jeg belyse og undersøke i mitt masterprosjekt. Min bakgrunn som operativ tjenesteperson, blant annet fra UEH og som instruktør er noe av årsaken til at jeg ønsker å studere dette.

I mitt forskningsprosjekt ønsker jeg å se på sammenhengen ved bruk av skytevåpen på trening og *ikke*-bruk i praksis. Den foreløpige problemstillingen er «Opplever tjenestepersoner at det er kontrast i situasjoner mellom hvor det brukes skytevåpen på trening og hvor man ikke bruker skytevåpen i praksis, og hva tenker de selv om at det blir sånn?». For å besvare på problemstillingen vil jeg studere instruktørers bruk av erfaring fra reelle hendelser, og operative tjenestepersoners opplevelse av treningens relevans, og hvilke refleksjoner de gjør seg om bruk av skytevåpen på trening og bruk av skytevåpen i praksis.

Forskningen vil bidra med økt kunnskap om politiets trening og bruk (ikke-bruk) av skytevåpen og gi et verdifullt kunnskapsgrunnlag for de kritiske vurderingene og beslutningene som tas i politiets skarpeste oppdrag.

Intervjuer med tjenestepersoner i Oslo/Øst Politidistrikt

For å kunne studere dette temaet er det nødvendig å snakke med tjenestepersoner med relevant erfaring. Fra Oslo/Øst PD ber jeg derfor om å kunne gjennomføre dybdeintervjuer med 1-2 instruktører og 3-4 tjenestepersoner. Jeg ønsker å intervju personer jeg ikke kjenner fra før og ønsker derfor at henvendelsen går til innsatspersonell nivå 4 og 3 som jobber på patruljeseksjonene og forebyggende avdelinger ved enhet Øst og enhet Sentrum. Vedrørende intervju av instruktører ønsker jeg at henvendelsen går til tjenestepersoner som instruerer IP4 eller IP3 i taktikk på heltid eller regelmessig.

Rekruttering av informanter foreslås gjort gjennom at distriktet sender e-post til aktuelle avdelinger og ber om at personer som ønsker å delta selv tar kontakt med forskeren.

Tema for intervjuene

I forskningsprosjektet er det tjenestepersoners erfaringer og refleksjoner om bruk av skytevåpen på trening og ikke-bruk i praksis som er essensen. For tjenestepersoner sin del vil intervjuene dreie som om deres erfaringer med operativ trening, om erfaringer fra praksis

Skudd ikke avfyrt!

hvor våpen ikke ble brukt og refleksjoner om beslutningene som ble tatt, og om tjenestepersoners refleksjoner på treningens relevans til praksis.

For instruktørene sin del vil intervjuet dreie seg om den faglige forankringen av opplæringen av innsatspersonell, hvordan reelle erfaringer benyttes i treningsøymed, og i hvilken grad instruktøren har mulighet til å tilpasse opplæringen.

Etiske vurderinger og vurderinger av taushetsplikt

Etter samråd med Politidirektoratet er det besluttet å ikke søke om fritak fra taushetsplikt. Det skal derfor ikke samles inn data som berører taushetsbelagt informasjon, som metoder, taktiske og tekniske kapasiteter, eller om identifiserbare saker og enkeltpersoner. I informasjonsskrivene er det presisert at de som deltar i intervju ikke er fritatt fra taushetsplikt og informantene vil før intervjuet starter bli uttrykkelig gjort kjent med at de ikke er løst fra taushetsplikten.

Intervju, samtykke og anonymisering

Behandling av personlig informasjon, altså om informantene selv, innhentes kun der det foreligger personlig samtykke. Melding om prosjektet er derfor sendt til Norsk senter for forskningsdata (NSD), men vurdering foreligger ikke per dags dato (11.12.20). Gjennomføring av prosjektet betinges selvsagt av NSDs vurdering og vi følger deres retningslinjer for behandling av persondata.

Respondentene opplyses i et informasjonsskriv om at deltagelse er frivillig og at deres samtykke når som helst kan trekkes og at alle data fra intervjuet vil da slettes. Tjenestepersonene vil i oppgaven anonymiseres på en slik måte at det ikke kan spores tilbake til enkeltpersoner.

Situasjoner hvor tjenestepersoner har hjemmel til å bruke skytevåpen kan beskrives som ekstraordinær og risikofylt. Enkelte tjenestepersoner kan ha fått uønskede følelsesmessige reaksjoner i etterkant og noen kan ha opplevd manglende mestring. Intervjuene betinges derfor av et reelt fritt samtykke, noe som også sikres gjennom fremgangsmåten for rekruttering. En utfordring jeg er veldig bevisst i dette prosjektet er utfordringen ved kombinasjonen av min rolle som forsker og rollen som ansatt i politiet. I informantenes øyne vil jeg mest sannsynlig bli sett på som en kollega, til tross for at de blir intervjuet i dette prosjektet. Derfor vil jeg i forkant av intervjuet være tydelig med informanten om min rolle som forsker og at jeg ikke er en «kollega» som han/hun fritt kan snakke om taushetsbelagt informasjon.

Om prosjektet

Veileder for prosjektet er Jenny Maria Lundgaard, førsteamanuensis ved Forskningsavdelingen ved Politihøgskolen.

Prosjektet er planlagt ferdigstilt og innlevert høsten 2021. Oppgaven kan bli publisert i Politihøgskolens institusjonelle arkiv (PIA).

For ytterligere informasjon vennligst ta kontakt med undertegnende.

Med vennlig hilsen

Skudd ikke avfyrt!

Sinan Yaldizli

Masterstudent i politivitenskap

[Redacted]
[Redacted]

Jenny Maria Lundgaard

Førsteamanuensis

Politihøgskolens forskningsavdeling

E-post: [Redacted]

Tlf: [Redacted]

Skudd ikke avfyrt!

Vedlegg 2: Informasjon og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet «*Politiets ikke-bruk av skytevåpen*»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å belyse polititjenestepersoners erfaringer og refleksjoner over situasjoner de har vært i hvor skytevåpen kunne blitt brukt. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med denne undersøkelsen er å undersøke hvilke faktorer som påvirker tjenestepersoners beslutningstaking i en situasjon hvor det er truet med bruk av skytevåpen. Vi ønsker å få innblikk i tjenestepersoners erfaringer og refleksjoner fra situasjoner hvor det er truet med bruk av skytevåpen, men hvor det likevel ikke ble avfyrt skudd. Det overordnede problemstillingen er som følger: Hvilke faktorer påvirker tjenestepersoners beslutning om å ikke skyte med våpenet når det har blitt truet med det?

Dette prosjektet er en del av en masteravhandling ved Politihøgskolen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Det er Politihøgskolen som er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Denne henvendelsen sendes ut til alle som jobber operativt. Vi ønsker å komme i kontakt med deg som har vært i en situasjon i praksis hvor vilkårene for bruk av skytevåpen var til stede, men som løste oppdraget uten å avfyre tjenestevåpenet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det ett personlig intervju med varighet på om lag 1 time. Vi avtaler ett tidspunkt og sted som passer for deg. Intervjuet vil bli tatt opp på lyd og senere transkribert.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Om forholdet til taushetsplikt

Som deltager i prosjektet er du ikke fritatt fra din taushetsplikt som ansatt. Det er ikke ønskelig med omtale av metodebruk, identifiserbare saker eller enkeltpersoner i dette prosjektet. De øvrige bestemmelsene i politiregisterloven er gjeldende. Du vil informert

Skudd ikke avfyrt!

dersom du begynner å snakke om forhold som kan omfattes av taushetsplikten. Du vil ikke bli spurt om taushetspliktig informasjon i intervjuet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- De som får tilgang til opplysningene om deg er meg, Sinan Yaldizli, og min veileder Jenny Maria Lundgaard som er førsteamanuensis ved Politihøgskolen.
- Lydopptaket og ditt samtykkeskjema som inneholder dine personopplysninger, vil bli lagret digitalt på en enhet kun jeg har tilgang til. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Det vil bli samlet inn opplysninger om din alder, kjønn, erfaring, kompetanse og stilling for å bedre kunne belyse oppgavens tema. Navn og opplysninger som kan spores tilbake til deg vil ikke komme frem i oppgaven. Det kan allikevel hende du kjenner deg igjen egne utsagn.

Dersom du snakker med andre om at du har deltatt i intervjuet i ettertid vil det kunne bidra til å knytte deg til funn fra intervjuene. Dersom du ønsker å lese gjennom eventuelle uttalelser fra deg selv før oppgaven leveres er det viktig at du sier ifra om dette. Dette kan gjøres til

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er februar/mars 2022. Dine personopplysninger, navneliste med kode og opptak fra intervjuet vil bli makulert/slettet ved prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Skudd ikke avfyrt!

- Politihøgskolen ved førsteamanuensis Jenny Maria Lundgaard, Jenny.maria.Lundgaard@phs.no, eller student Sinan Yaldizli, [REDACTED].
- Vårt personvernombud: personvernombud@phs.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Jenny Maria Lundgaard

Sinan Yaldizli

[REDACTED]

(Forsker/veileder)

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Politiets ikke-bruk av skytevåpen*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju.
- at mine personopplysninger lagres frem til prosjektslutt.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Skudd ikke avfyrt!

Vedlegg 3: Vurdering fra NSD

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Vurdering

Referansenummer

503504

Prosjekttittel

Politiets ikke-bruk av tjenestevåpen

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Jenny Maria Lundgaard, jenny.maria.lundgaard@phs.no, tlf: 92603033

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

[REDACTED]

Prosjektperiode

01.08.2020 - 31.03.2022

Vurdering (1)

27.11.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 27.11.20. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Skudd ikke avfyrt!

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på “Del prosjekt” i meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.03.22.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TILLATELSER

Vi har registrert at du ikke skal søke om fritak fra taushetsplikt, men at du skal søke om tillatelse til å gjøre intervjuer. Vi forutsetter at tillatelsen innvilges før du starter rekrutteringen.

TAUSHETSPLIKT

Minner om at personell i politiet har taushetsplikt. Det er derfor viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltindivider (også tredjepersoner) eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at dere er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, sted, tidspunkt, og eventuelle spesielle hendelser. Dere må også være forsiktige med å bruke eksempler under intervjuene. Student og informant har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Det kan derfor være hensiktsmessig om student avklarer dette med informanten i forkant av intervjuet.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

Skudd ikke avfyrt!

- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Skudd ikke avfyrt!

Vedlegg 4: Intervjuguide

Kontaktetablering og introduksjon

- Presentasjon og informasjon om prosjektet og intervjuet.
- Informasjon om anonymitet og behandlingen/lagring av data i etterkant
- Deltagelse er frivillig. Kan avbryte deltakelse når som helst, også etter intervju.
- Ikke fritatt fra taushetsplikt. Jeg er ikke «kollega»
- Hensikten med intervju; innsikt i informantens erfaringer og refleksjoner.
- Spørsmål? Signere samtykkeskjema

Informantens bakgrunn

- Fortell meg om din operative bakgrunn fra politiet. (Utdanningstype, IP-nivå, hvor lenge har de jobbet operativt).
  - o Relevant operativ erfaring fra andre steder?
  - o Trening utover det obligatoriske?
- Hva tenker du om temaet for prosjektet som er politiets ikke-bruk av skytevåpen etter å ha truet med bruk?

Tolkning av «trussel med skytevåpen»

- Når vil du si at politiet har truet med skytevåpen?
  - o Verbalt og i handling?
    - Hvor går grensen for trussel i handling?
    - Handlinger med våpen som ikke er en trussel?
- Jeg inviterte personer til intervju som tenker de har vært i situasjoner hvor de har truet med skytevåpen, men ikke avfyrt skudd. Da du takket ja til å delta, tenkte du på en spesiell situasjon?
  - o Når i karrieren var dette og hvilken IP-status hadde du da?
  - o Er det andre situasjoner du har vært i som faller innenfor samme tematikk?

På vei til oppdragsstedet

- Fortell om hva slags oppdrag dette var, og hvilken informasjon dere fikk i forkant av møtet med motpart. (Ikke taushetsbelagt informasjon)
- Ditt forhold til din makker?
- Hvilke forberedelser gjorde dere i forkant av møtet med motpart.
  - o (Når ble bevæpningsordren gitt?) Fordeler/ulempene med å ta ut våpenet fra skrin/allerede være bevæpnet?
  - o (Hva gjorde de fysisk, hva ble kommunisert, hvilke mentale forberedelser)
  - o Ble det gitt en ordre? Inneholdt den hva-hvis scenarioer?
- Hadde du kunnskap om/erfaringer med motpart/området fra tidligere?
- Hvordan påvirket informasjonen om oppdraget deg fysisk og psykisk?
- På bakgrunn av informasjonen du hadde fått, og eventuelt hadde fra før, hvilken vurdering gjorde du om oppdraget du skulle i og hva som kunne skje?
- Husker du hvordan dagsformen var den dagen eller om det var noe annet som hadde skjedd i forkant som kunne påvirke din mentale kapasitet?
  - o Hvordan tror du dette påvirket deg?

Skudd ikke avfyrt!

På oppdragsstedet

- Hva skjedde da dere kom til stedet?
- Fortell om da dere møtte motpart og hva som skjedde frem til motpart var under kontroll.
  - o Hva ble sagt og gjort av partene?
  - o Informasjon om avstand, tid, 3. part, fasiliteter/område, noe fysisk hindring, tempo?
    - Skjedde det noen endringer underveis?
  - o Hvor lang tid gikk det fra møtet med motpart til motpart var under kontroll?
- Hvordan vurderte du kommunikasjonen med motpart?
- Hvordan vurderte du situasjonen underveis?
  - o Endret forståelsen seg på noe tidspunkt?
  - o Hvordan vurderte deltageren trusselen underveis?
  - o Tenkte du deg scenarioer som kunne skje der du hadde vært nødt til å bruke skytevåpenet?

Hvordan foretar deltageren beslutninger?

- Kan du beskrive så detaljert som mulig hvilke vurderinger du gjorde fra du truet med skytevåpen til du valgte å ikke avfyre skudd?
  - o Hvilke vurderinger/tanker gjorde du og hvorfor?
  - o Hvor lang tid gikk det fra deltager møtte motpart til det ble truet med å bruke skytevåpen?
  - o Hvor lang tid gikk det fra det ble truet med bruk av skytevåpen til deltager valgte å ikke skyte?
- Har du vært i lignende situasjoner tidligere? Enten reelt eller på trening?
  - o Påvirket dette dine vurderinger?
  - o Ville du gjort noe annerledes på trening?
  - o Dersom hendelsen skjedde for en stund tilbake, hvordan tror du du ville ha handlet dersom situasjonen oppstod i dag? (Motsatt hvis hendelsen skjedde senere i karrieren).
- Hvordan vil du beskrive tankeprosessen fra du truet med skytevåpen til du valgte å ikke avfyre skudd? Var det bevisste tanker hvor du veide for og imot ulike løsninger eller var det ubevisste tanker?
- Hvordan påvirket konfrontasjonen deg fysisk og psykisk?

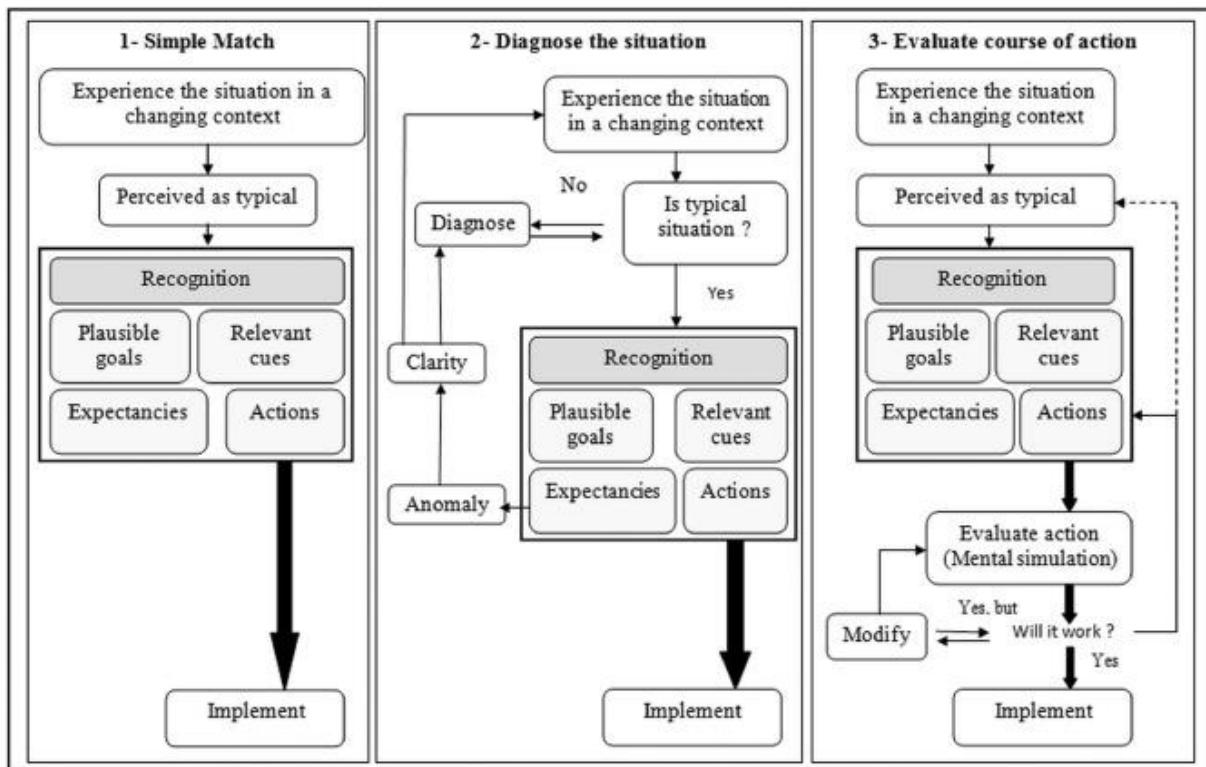
Avslutning

- Runde av og informere om prosessen videre med transkripsjon, analysering og innlevering.
- Spørsmål?
- Hvordan opplevdes det å bli intervjuet?
- Takke for deltagelse

Skudd ikke avfyrt!

Vedlegg 5: Recognition primed decision model

Figur 5: Recognition-primed decision model illustrert som tre variasjoner (Debanne, 2014)